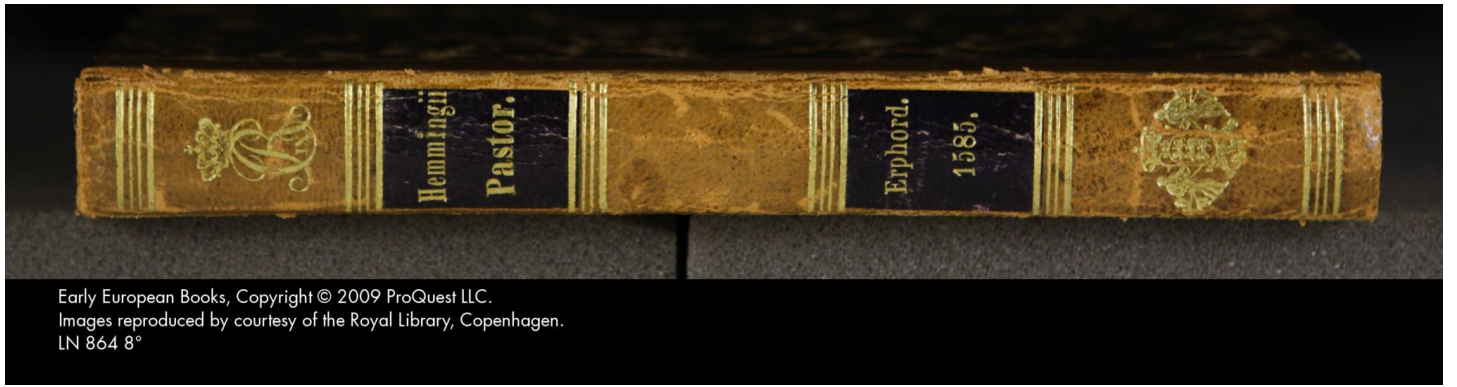

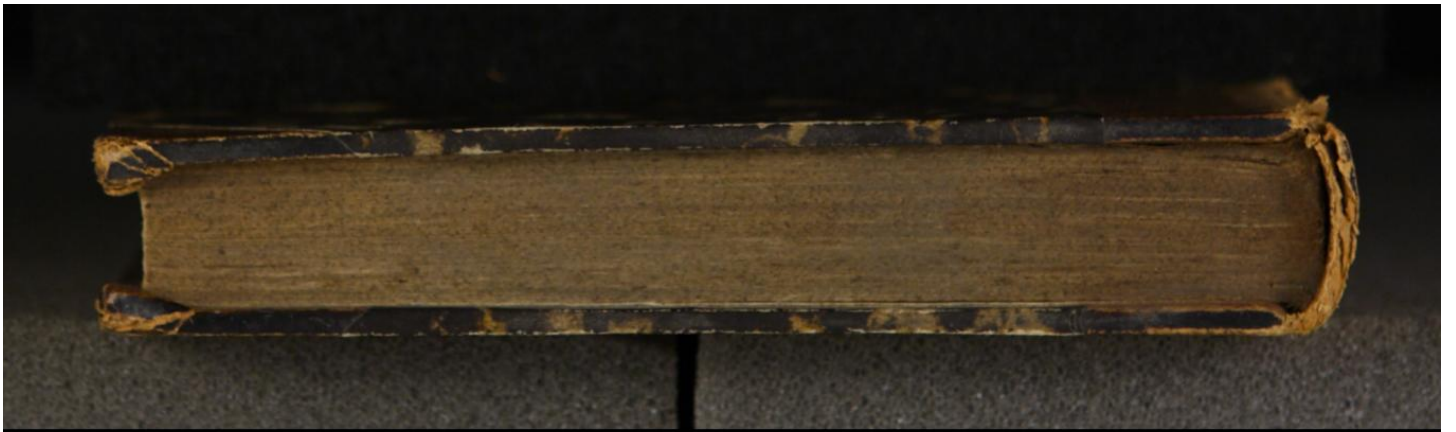
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 864 8°

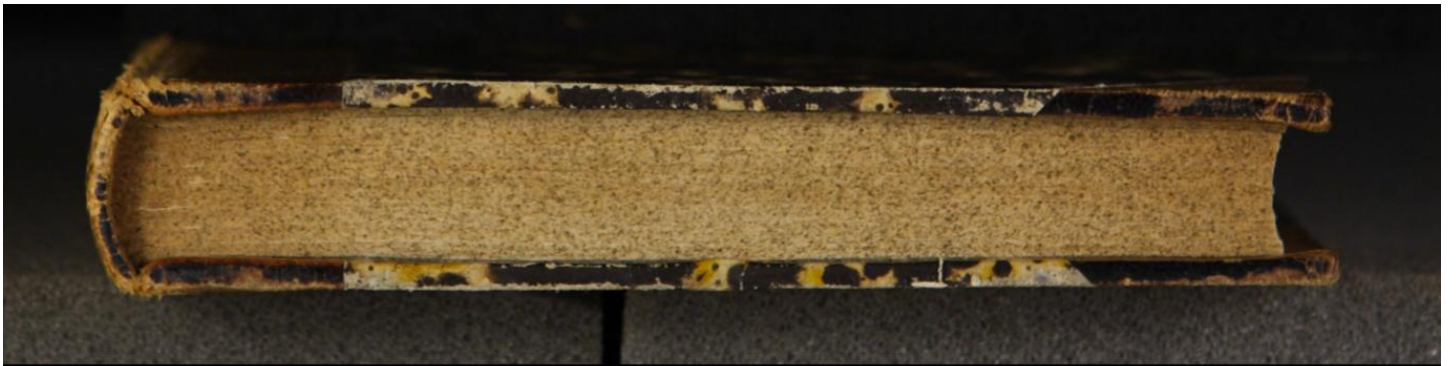
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 864 8°

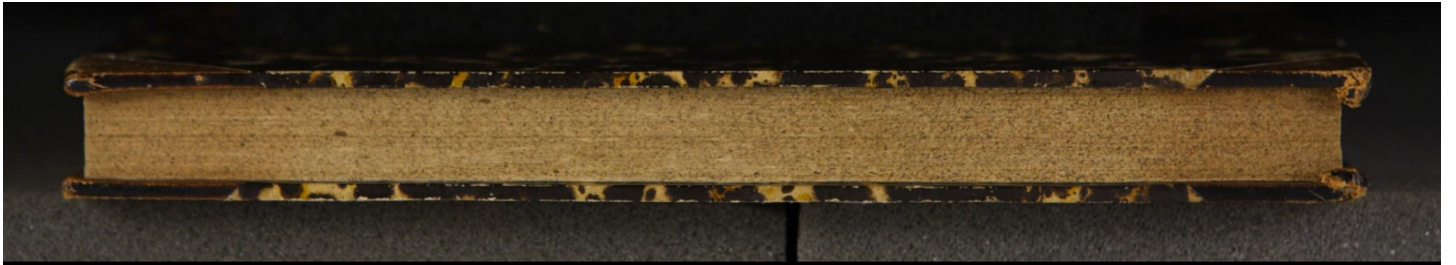
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 864 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 864 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 864 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 864 8°

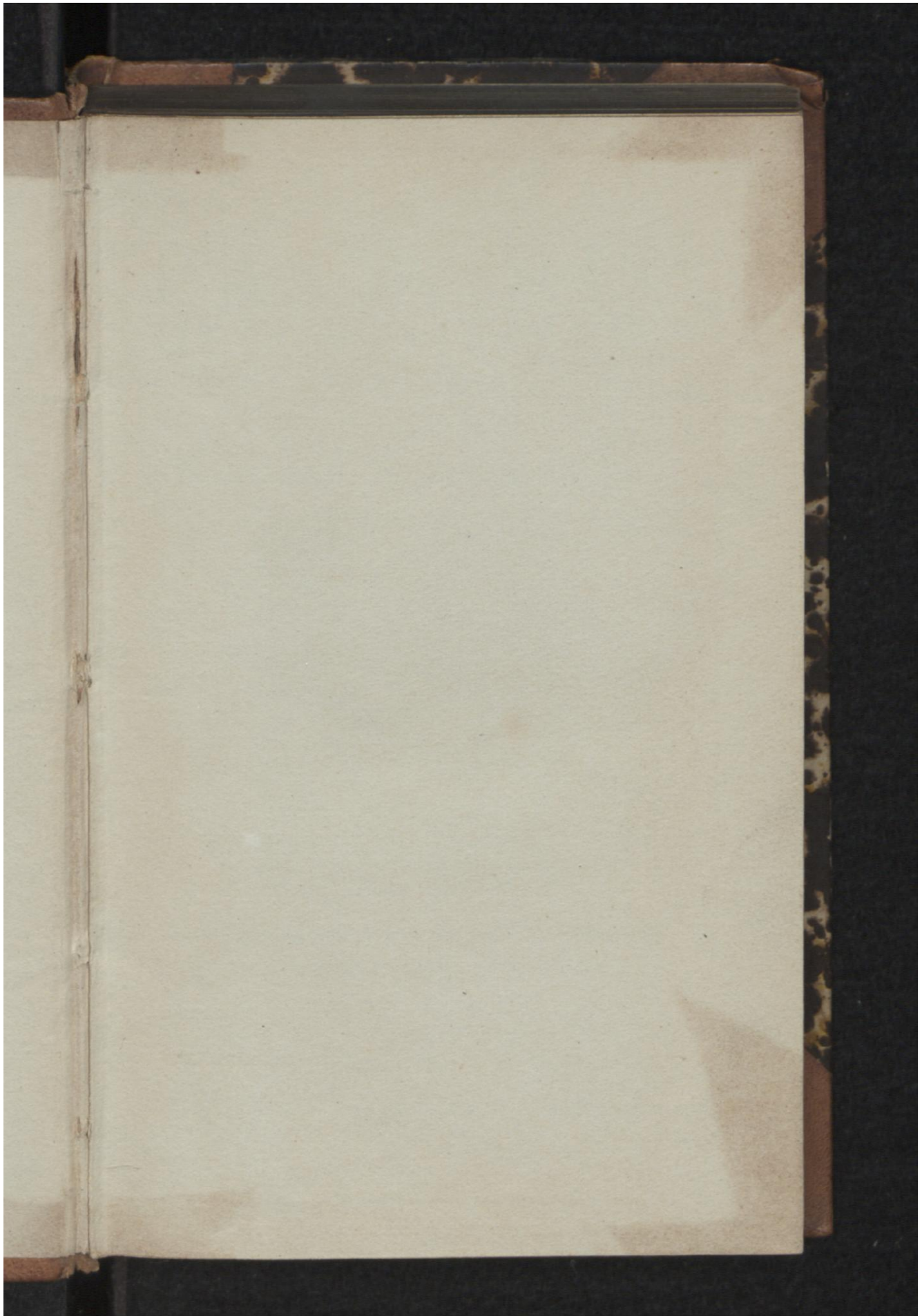
F. - 6

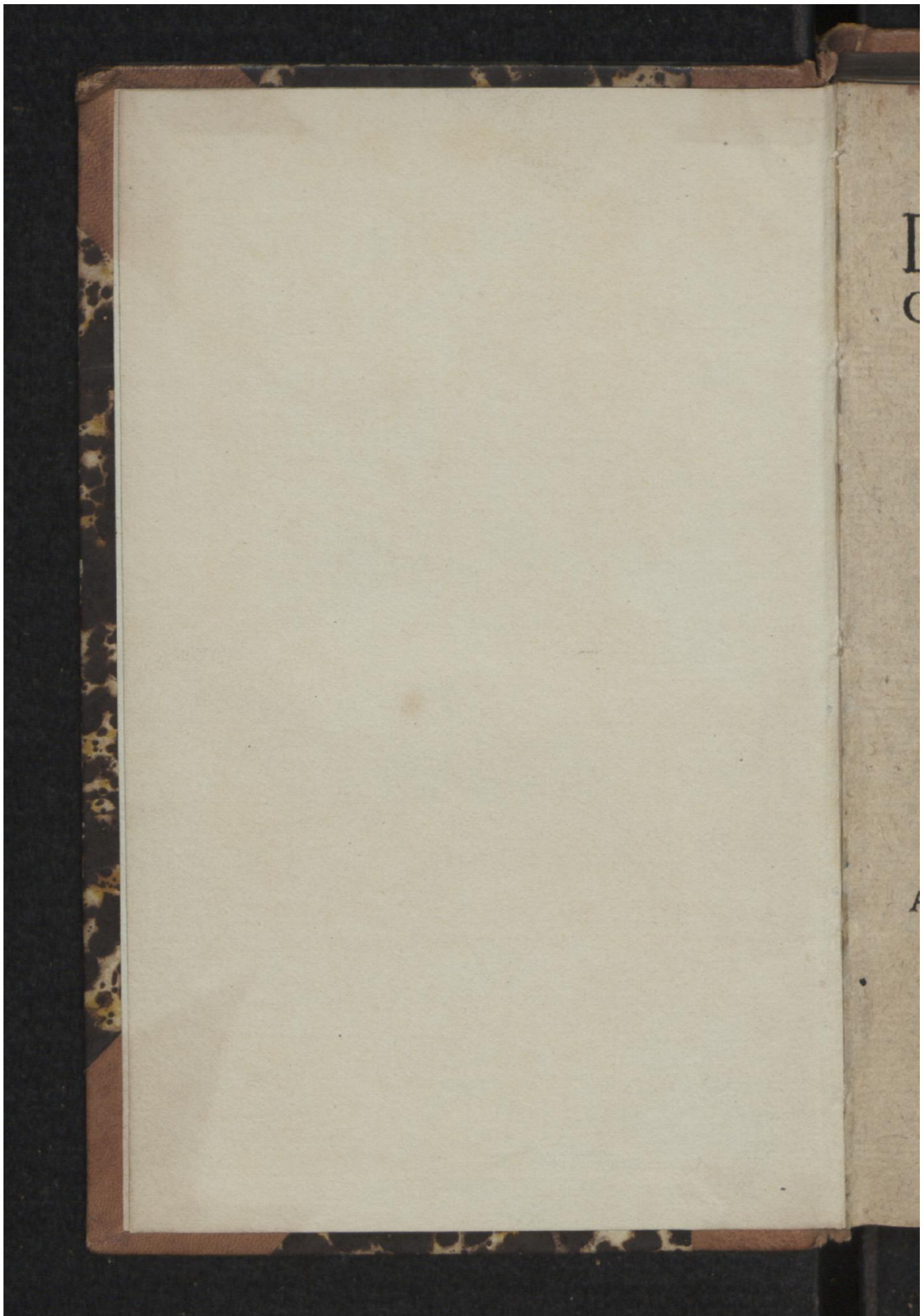
DA BOX

LN 864

M

PASTOR
SIVE
PASTORIS
OPTIMVS VIVEN-
DI AGENDIQVE
MODVS, PER

Nicolaum Hemmingium.

Accesserunt huc xxxvii. propositiones
de legitima veri cultus Dei ratione.

A N N O

M. D. LXXV.

CVM PRIVILEGIO.

REVERENDO
VIRO DOCTRINA AC
PIETATE PRAESTANTI,
Magistro Tyconi Asmundo, Ecclesiarum
Scanicarum Episcopo vigilantissimo, suo
fratri in Christo charissimo, gratiam
& pacem precatur

Nicolaus Hemmingius.

*CUM HAC PROXIMA AESTATE,
charissime frater, unà essemus, se-
pè incidimus in iustissimam laxatae disci-
plinae Ecclesiasticae querelam: quae sanè
querela procul dubio nobis cum omnibus
pijs est communis. Fieri enim non po-
test, quin pij cogitantes de veteri Eccle-
siae disciplina perturbentur multum: prae-
sertim cum videant nostri seculi mores
corruptissimos, procul abesse à gravitate
ac modestia Ecclesiae Apostolicae, & eius
quae proximè tempora Apostolorum est
secuta.*

*Et si autem veterem illam & lauda-
tam disciplinam, multi Ecclesiarum gu-
bernatores reuocare studuerunt: pauci*

A 2 tamen

P R A E F A T I O .

tamen dextrè satis hanc prouinciam
sunt aggressi. Multi enim nimis visi sunt
rigidi, plures plus iusto remissi, plurimi su-
perstitiosi. Hinc natae sunt Monacho-
rum sectae ferè infinitae: hinc extracta
Eremitarum Mandra: hinc inuecta tot
ἐπιτιμία καὶ ἀσκήσεις, quib. paulatim puri-
tas doctrinae tantum non turbata est, &
in locum fontis limpidissimi, effossae sunt
cisternae humanarum traditionum fo-
tentes & turbatissimae. Vt autem haec
praestigiae magnifierent apud populum,
Monachi Satanae fraude effecerunt.
Nam iusticiae, necessitatis, meriti & cul-
tus opinione, suas ἀσκήσεις & histrioni-
cas fabulas palliarunt: non sine ingenti
in filium Dei contumelia, & infinita-
rum animarum certissimum interitum.
Quaenam autem nostro hoc seculo istos
errores taxarunt doctissimi viri, quo-
rum veluti duces fuerunt apud omnem
posteritatem piam celebrandi, Martinus
Lutherus & Philippus Melanthon: qui
duo viri etsi seriam purgandae doctrinae,
& reuo-

P R A E F A T I O.

et reuocāda sancta disciplina vsq; ad extremū spiritum nauarunt operam: mores tamen hominum cum doctrina emendare non potuerunt: id quod eos conqueri saepius cum multis audiui.

Cum autem hac inter nos, frater, ageretur querela, quarundam Ecclesiarum meminimus: in quibus disciplina, medicris saltem, velut ex postliminio est reuocata: idq; industria & diligentia pastorum, qui easdem Ecclesias, quarum tunc meminimus, primi post reuocatam doctrinae puritatem, administrarunt. Hi enim cum sanctissimè vitam transigerent ipsi, facilius voce potuerunt alijs persuadere, quod ipsi vita pia & sanctis moribus expresserunt. Non enim est alia docendi ratio expeditior, quam quum regule congruit exemplū. Regula quid faciendū quidq; fugiendū sit monet: cuius cum viua pictura exemplum accedit, tenacius haeret quod docetur, & magis mouet. Hec ergo duo, regula videlicet & exemplum, coniuncta in illis pijs pastoribus

P R A E F A T I O.

storibus, pium permouerunt magistratum, ut unà cum pastoribus manum adhiberet, quò coniunctis viribus disciplinam collapsam erigerent. Ut autem reuocata quodammodo disciplina maneret diuturnior & constantior, praefecerunt ei graues & cordatos viros, qui censors morum essent, ac gubernatores reuocata disciplina. Hanc felicitatem illis Ecclesijs gratulor, oroq; aeternum Deum, ut indies magis abundant in omni cognitione & sensu, ut probent quae sunt potiora, & sint sinceri ἀπεόρκοτοι, & pleni fructibus iusticiae in laudem & gloriam Dei: utq; perpetuò ita cum regula consentiat exemplum, ne vel regula à luce Euangelij, vel exemplum à regula aberraret. Nam ubi exemplum cum regula non congruit, parum proficit docentis labor. Verè enim à poëta dictum est:

Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis

Cum subeant animos autoribus.

Chrysoſtomus de sua aetate sacerdotibus
conque-

conqueritur his verbis: Sunt multi sacerdotes, & pauci sacerdotes. Multi nomine, & pauci opere. Videte ergò quomodo sedetis super cathedram Mosi. Quia cathedra non facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo locum: non omnis sacerdos sanctus est, sed omnis sanctus sacerdos est: qui bene sederit super cathedram, honorem accipit ab illa: qui malè sederit, iniuriam facit cathedra. Ideoq; malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio enim sedes, siquidem bene vixeris & benè docueris, omnium iudex es: si autem benè docueris & malè vixeris, tui solius condemnator es. Nam benè viuendo, & benè docendo, populum instruis, quomodo debeat viuere: Benè autem docendo, et malè viuendo, Deum instruis quomodo te debeat condemnare. Hæc Chrysostronus.

Noctentissima proinde Ecclesie pestis est malus pastor. Malus autem est, &

qui

P R A E F A T I O.

qui malè docet, maleq; viuit : & qui benè docet, sed malè viuit : & qui malè docet, sed benè videtur viuere. Contra autem solus is meretur audiri bonus pastor, qui vt rectè docet, ita & sanctè viuit. Is enim utraq; manu cœlestem Ierusalem ædificat. Doctrina enim quid, exemplo quomodo agendum sit ostendit.

Hinc patere existimo, fundamentum disciplina ouium esse vitam pastoris, ad regulam nō errantem expressam. Quamobrem nihil magis ad reuocandam sanctam disciplinam facere arbitror, quam si ministri Euangelij seriò cogitent de seipsis primum regendis pia & sancta disciplina, vt doctrina & vita pulchrè consentiant. Hoc vbi fecerint seriò, sperandum est, vt aliquando rectius agatur in Ecclesia, & minus oriatur scandalorum, quibus supra modum rudis offenditur populus.

Vtinam omnes pastores magnitudinem sui muneris cogitarent : utinam non carnalibus tantum oculis regnum Christi

P R A E F A T I O .

Christi intuerentur. Quando externi hostes irrumpunt in alienum regnum, atq; ferro & igni omnia vastant, nemo non dolet: nemo non, animo generoso praeditus, arma capit, ut se hostibus patriae opponat, eosq; à patrio solo arceat: idq; ideo ut in tuto sint corpora, & facultatula qualescunque salua maneant. Hac animi fortitudo meritò predicatur: hic amor paterni soli laude inprimis est dignus.

Contra autem, qui in tali necessitate fugiunt discrimina, & occultant se, ut suae tranquillitati consulant, meritò accusantur ut ignavi, ut timidi, ut in patriam ingrati, ut patria desertores, ut ara & foci proditores. At quando spirituales hostes multò truculentiores carnalibus istis, regnum Christi inuadunt, quid fit? pleriq; pastores, proh dolor, dormiunt, parū memores quod excubias eos agere oporteret, & in prima acie stare aduersus hostium insultus. Sed, ut dixi, haec minus curantur, quia corporalibus oculis minus cernuntur, & ab Epicureis

A S prorsus

P R A E F A T I O.

prorsus ut fabulosa contemnuntur. Verum hinc speculatores ciuitatis Dei, hoc est, Ecclesiae pastores decet, ut oculos spirituales aperiant, ut cladem Christianae Reipublicae serio animaduertant, quae sane clades maior est quam ut ullis verbis explicari, grauior quam ut ullis querelis satis deplorari possit. Muri ciuitatum Dei beneficio & sapientum gubernatorum consilio, stant integri & illasi: sed morum munimenta & pietatis ornamenta magna ex parte cecidere. Tecta ab ignibus sunt libera: sed corda funestioribus cupiditatibus ardent. Facultates tuto possidentur externa: sed animi veræ diuitiæ diripiuntur. Prædia salua manent: sed præsidia cœlestis Ierusalem inuaduntur. Robora corporum augentur: sed pectora minuuntur. Matronæ & virgines vim militum non patiuntur: sed animi turpissimis voluptatum blanditijs succumbunt. Non abducuntur nobiles, non ciues, non rustici, in tristissimam Turcici tyranni seruitutem: sed, quod est multo

P R A E F A T I O .

est multò crudelius, tot dominorum ty-
 rannide premütur, quot vicijis laborant.
 Verè enim dicit Augustinus: Malus
 etiam regnet, seruus est: non quidem
 unius hominis, sed, quod est multò gra-
 uius, tot dominorū quot vitiorum. Hac
 mala omnem barbaricam vastationem
 facile superant: Imò ideo atrociora sunt
 multò, quia non corporum, sed animorū:
 non fortunarum, sed salutis sunt exitia.
 Quibus, quæso, iustè imputabuntur hæc
 mala? Etsi autem hæc non solis pastori-
 bus reètè imputantur: magna ex parte
 tamen non pauci illorum in culpa sunt.
 Nam si illi exaltarent (iuxta Prophetæ
 consilium, imò iuxta Dei mandatum)
 ut tubam, vocem suam contra scelera
 grassantia, & obijcerent se spiritualibus
 istis hostibus, induti spiritualibus armis:
 minus vastationis morū esset in mundo,
 minus scelerum & minus petulantia &
 contumacia aduersus Deum. Multi for-
 tè se excusari putant, quod sæpe aduer-
 sus scelera in publicis concionibus decla-
 mitent

P R A E F A T I O .

mitent : quod sanè perinde est ac si quis se strenuum militem gloriaretur, qui tamen in aciem contra hostem prodire recusaret. Nam cum in genere tantum accusantur scelera, quilibet vel nocentissimus ostergit, ac si ad se nihil pertineret, quod dicitur. At qui in faciem probrũ obijcit, ut tyrannidem, libidinem, iniusticiam, violentiam, ebrietatem, obtretationem, veneficia, Diabolicas artes, acceptationẽ personæ in iudicio, & alia huiusmodi : is verè cum hostibus conserit manus, regnum Satana fortiter inuadit, atque à castris regni Christi hostes pellit. Sic fecit Helias, sic Nathan, sic Ieremias, sic Petrus, sic Paulus, sic Ambrosius, sic omnes Prophetae, Apostoli, adeoq; omnes veri pastores, hoc est, qui pluris fecerunt ouium sibi commissarum salutem, quàm aut fauorem pulueris & cineris, aut fortunas, aut deniq; propriam vitã. Quicunq; hinc pericula fugit, ac castra Christi relinquit abiectis armis, meritò ut ignauus, ut timidus, ut in Deum Patrem

P R A E F A T I O.

*trem ingratus, ut Ecclesiae Christi deser-
tor, ut religionis omnis & pietatis prodi-
tor pessimus habendus est: cuius portio
in resurrectione erit cum Iuda proditore,
qui curam marsupij maiorem quàm le-
gationis sibi commissa habuit.*

*Cum autem huiusmodi sermones, fra-
ter charissime, inter nos cõferremus, cœ-
pisti à me petere, ut ex verbo Dei ἑπι-
θῆνας quasdam colligerem, quæ contine-
rent solidam, quantum quidem id per
me fieri posset, disciplinam, qua pius pa-
stor regi, & cum fructu suo uberrimo, &
cum auditorum suorum commodo, posset.
Hoc etsi arduum & difficile mihi fore
animaduerti, ideoq; id oneris in tuos po-
tius humeros imposuissem: tamen quia
te accusasti nimis impeditum gravissimis
visitationibus Ecclesiarum, quæ tuæ fidei
commisse sunt, tibi idem à me sæpius ef-
flagitanti meam operam condixi, et pro-
misi me conaturum, ut aliquo modo tuæ
petitioni responderem*

*En igitur Pastorem meum in publicũ
emitto*

P R A E F A T I O.

emitto, eumq; fortuna subijcio, ut ferat
quicquid & bonis & malis visum fuerit.
Quod si autem aliquem fructum ex hoc
nostro Pastore, pijs perceperint pastores,
tibi acceptum ferant, qui & autor huius
scriptionis fuisti & suasor. De Momis,
quib. nihil placet, nisi quod ipsi fecerint,
nihil sum sollicitus. Rumpantur sanè ilia
Codris.

Quod reliquum est oro æternum De-
um, Patrem Domini nostri Iesu Christi,
ut det suæ Ecclesiæ pios & fideles pasto-
res, & nos unà coniungat, ut unum si-
mus in ipso, eum celebrantes, corde, lin-
gua, & tota vita, quò tandem beata
immortalitate donati, fruamur conspe-
ctu δεξιποιμένος & mediatoris nostri
Iesu Christi in omni æter-
nitate, Amen.

INVO-

INVOCATIO.

8

TE principem pastorem, Domine Iesu Christe, inuoco, qui solus animam tuam pro ouibus tuis dedisti, vt eas è faucibus lupi, qui est Diabolus, eriperes: solus oues tuas in ouile tuum humeris tuis portasti: solus sanguine tuo precioso lauasti: Spiritu tuo sancto sanas, & pabulo æternæ vitæ pascis. Tibi supplico, vt mihi indignissimo seruo tuo adesse tua gratia velis, & ea scribenti suggerere ex fontibus verbi tui digneris, quæ ad piam faciant instructionem eorum, quibus oues tuas pascēdas commendasti: quibusq; nomen, quod tibi soli proprium est, communicasti, nempe vt dicantur ouium tuarum pastores, tuã folius vocem sonantes, quam solam vt oues tuæ agnoscunt: ita te solum norunt, & sequuntur pastore. Nam in te vno omnes sinceri pastores vnum sunt: quia vna vox est omnium qua tu aggregas oues tibi, quaq; pascis

I N V O C A T I O .

fcis in amænissimis tuis pratis aggregatas , ac fontib. salutis liberalissime potas ac reficis. Vt igitur ministris tuis, quos pastorum nomine dignaris optimum viuendi agendiq; modum præscribam , tu effcito : & simul da gratiam , vt ipse cum illis iuxta disciplinæ præscribendæ normam , vitam totam peragã : donec curriculo vitæ præsentis expleto, tibi, qui Episcopus animarum nostrarum es , tradam spiritum quem dedisti. Tibi pastori animarum nostrarum , ac soli Deo cum Patre & Spiritu sancto, sit benedictio & gloria , & sapientia , & gratiarum-actio, honor & virtus , & robur in secula seculorum,

A M E N .

PA-

P

bu
alt

cto
fo
ad
ho

ra

ra

mi

ca

mi

PASTOR, SIVE

PASTORIS OPTIMVS VI.

uendi agendiq; modus.

OPTIMUM Pastoris, hoc est, eius qui pascendo gregi Christi legitime præfectus est, viuendi agendiq; modum & disciplinam, duobus contineri capitibus arbitror: quorum vnum ad personam, alterum ad officium pastoris pertinet.

In **PERSONA** quidem pastoris spectentur tria. Priuata & solitaria vita, quæ soli Deo patet. Domus propria, & familiæ administratio. Et externa, quæ in oculos hominum incurrit, vita & conuersatio.

In **OFFICIO** verò, legitima pascendi ratio, cum suis partibus consideretur.

Erunt itaq; quatuor nostra institutionis partes.

PRIMA, vita pastoris priuata & solitaria.

SECUNDA, domus pastoritiæ, ac familiæ administratio.

TERTIA, conuersatio pastoris politica & externa.

QUARTA, officium pastorale, seu legitima pascendarum ouium Christi ratio.

B

De hisce

De hisce quatuor partibus, ad personam & officium Pastoris dominici gregis spectantibus, eo, quo à nobis propositæ sunt, ordine dicturus, perspicuas de singulis regulas tradam: quas si secutus fuerit Pastor, quem instruendum suscipimus, non solum in hac vita fructus vberimos percipiet, verumetiam in futura coronam immarcessibilem, quam Princeps Pastor promisit, reportabit.

DE PRIMA PARTE
 QUAE EST VITA PASTORIS
Privata & Solitaria.

PASTOR ouium Christi, omnium primum serio cogitet, se nusquam ita occultari posse vllis latebris, siue solus sit, siue cum alijs, quin perpetuo pateat, & conspectui Christi Pastoris (pro quo legatione fungitur, cuiusq; vices agit) & oculis Sathanæ hostis Christi, & aduersarij humani generis. Quorum ille quidem puritatem hominis amat, atq; impuritatem abominatur. Hic verò contrà, vt impuritate hominis summè oblectatur: ita puritate eiusdem grauissimè offenditur. Quemadmodum enim Christus ipsa lux est, ideoq; luce delecta.

del
 cep
 ei
 ue
 off
 ma
 agi
 flu
 cu
 qu
 m
 m
 ea
 ri
 ip
 co
 vi
 lu
 er
 est
 ta
 ill
 lu
 ri
 A
 en
 of

delectatur: Sic Sathan tenebrarum prin-
ceps, tenebras amat, ijsq; afficitur.

Proinde tu quisquis es Christi Pastor,
eiq; dedisti nomen, caue ne cum ipsius ad-
uersario, cui in Baptismo primùm, deinde
officij ratione renunciãsti, colludas: existi-
mans cælari posse, quod intra parietes tuos
agitur. Imò hoc potius sit tuum perpetuum
studium, vt quæ grata sunt ei, cui iurãsti &
cuius vice fungeris, facias. Iam autem nihil
quicquam gratius est illi, quàm puritas
mentis & corporis: & contra nihil ipsum
magis offendit, quàm animi sordes. Atq;
ea de causa Paulus commendat suo Pasto-
ri Timotheo puritatem, cum inquit: Te
ipsum purum exhibe, i. Timoth. 5.

Etsi autem hæc puritas Pastori & ouibus
communis esse debet: vt quæ prouenit ex
virtute sanguinis summi Pastoris, quo ab-
luti sunt vtriq;, modò verè in Christum
credant: Tamen Pastori vel ideò studiosius
est sectanda, quia alijs suo ministerio puri-
tatem commendare debet. Manum enim
illam mundam esse oportet, quæ alienas di-
luere vult sordes, ne tactu suo quæ munda-
ri deberent, fœdiùs inquinet. Meritò ergò
Apostolus Pastorem Ephesiorum instru-
ens ait: Attende tibi ipsi. Quo mandato
ostendit singularem in Pastore requiri dili-

gentiã, vt se purum & immaculatũ seruet.

Quæ hæctenus de puritate pastoris diximus generatim, placet particulatim explicare, vt clarè pateat in quibus sita sit ista, quã in pastore nostro requirimus, puritas.

Cùm itaq; puritatem requirit Apostolus in pastore suo, vult absq; omni dubio, vt & animus sit purus, & corpus castum, adeoq; vt totus homo vt noua creatura se Deo subijciat in vera sanctitate.

Quantum autem ad animum attinet, in eo spectentur hæ partes: *MENS, COGITATIO, AFFECTVS, VOLVNTAS, STVDIVM*. Ita enim hæ partes natura deuinctæ sunt, vt ab vna in aliam puritas vel impuritas promanet & deriuetur. Vt enim mente contaminata, contaminantur cogitatio, affectus, voluntas, studium: ita eadem purgata, & reliqua purgari incipiunt.

Quò autem commodiùs disciplina his partibus adhiberi possit, spectandum est, & quid has partes inquinare, & contra quid easdem purgare possit. De principe igitur parte, quæ mens est, primùm dicamus.

MENS, inquit Bernhardus, bona, preciosa possessio. Sed Paulus infidelium mentem & vanam & inquinatam pronunciat. Titò enim scribens ait: Quorum (infidelium) mens & conscientia inquinate sunt.

Ad

Ad
ait
sua
vit
est,
Pau
sun
se a
ma
te i
aut
ger
cat
ho
DE
loc
mi
fiti
ext
me
cor
nè
im
aqu
me
pur
que
aqu

Ad Ephesios longiùs progreditur, cum ita ait: Gentes ambulat in vanitate mentis suæ, excæcata in intelligentia, alienatæ à vita Dei, propter ignorantiam, quæ in ipsis est, propter duritiem cordis eorum. Hic Paulus apertè omnium hominum, qui nō sunt conuersi ad Deum, mentem vanam esse affirmat. Quæ cum fons sit, vnde cætera manant, facile iudicare est, ex impuro fonte impuros manare riuulos. Complectitur autem mentis vox tria. *PRIMUM*, intelligentiam contemplantem, in qua collocatur σωτήρησις ea scilicet quæ προτάσεις, hoc est, propositiones suppeditat. *DEINDE*, intelligentiam practicam, in qua collocatur conscientia, quæ assumptiones promittit. *TERTIO*, τὸ κριτήριον, quod ex propositionibus, & assumptionibus conclusiones extruit. Verùm cum nunc, teste Apostolo, mens sit vanæ & inquinata, quales, quæso, conclusiones erunt? nonnè vanæ? nonnè inquinatæ? Certè fieri non potest, vt ex impuro fonte limpida & pura hauriatur aqua. Quare Pastor hïc videat, & quæ sit mentis illa inquinatio hæreditaria, & vnde puritas petenda, qua mens purgari possit, quo ex fonte purgato, puræ depromantur aquæ.

Sanctus Maximus libro tertio de chari.

B 3

tate,

rate, Capitulo 34. quibus rebus mens hominis contaminetur, exponit his verbis: Mentis impuritas est in his quatuor sita: *PRIMUM*, si in ea sit falsa & erronea de vlla re persuasio. *DEINDE*, si ignoret id quod sciri oportuit. *TVM*, si cogitationibus affectibus obnoxius langueat. *POSTREMO*, si peccato assentiatur.

Etsi autem hic Autor generalius accipit mentis vocabulum, quàm nos facimus: tamen pulchrè quæ sint inquinamenta eius ostendit, nempe ignorantia recti, & persuasio falsi: quæ vicia cum in omnibus hominibus sint, qui non sunt edocti verbo Dei, Paulus hortatur conuersos, ne conforment se huic mundo: sed transfigurentur in nouitatem mentis suæ, & probent quæ sit voluntas Dei bona, & placida & perfecta. Hic Paulus nouam mentem requirit, & cur id faciat ostendit, videlicet quòd nemo possit sine nouitate, id est, purificatione mentis probare quæ sit voluntas Dei bona, & placida & perfecta. Huc proinde pius Pastor contendat, vt impura sua mente valere iussa, transfiguretur in nouitatem mentis.

Sed vnde fit hæc transfiguratio? seu quomodo ex impura mente pura fieri poterit?

Verbum Dei purissimus ille fons est,
qui

omi.
Men
PRI-
lla re
d sci.
fecti.
pec.

acci.
mus:
ra ei.
per
sho.
erbo
con.
aren.
obent
da &
m re.
elicit
, pur.
antas
roin.
a sua
aoui.

i quo
terit?
is est,
qui

qui rectè applicatus, sordes animi abster-
git: hic mentem contemplantem illustrat:
hic intelligentiam practicam reformat:
hic $\tau\delta\ \kappa\epsilon\iota\tau\acute{\alpha}\rho\iota\omicron\mu$ gubernat. Lex Domini (in-
quit David) immaculata, conuertens ani-
mam: Testimonium Domini est verax, sa-
pientiam præstans paruulis: Mandata Do-
mini sunt recta, lætificant cor: Præceptum
Domini purum, illuminat oculos. Et Psal.
119. Lucerna pedibus meis verbum tuum,
& lumen pedibus meis. Lectio proinde &
meditatio doctrinæ cœlestis dum fide reci-
pitur, purgat mentem, vt & rectè intellige-
re, & quæ rectè intelligimus accommoda-
re ad vsum incipiamus.

Verùm quia nostra lectio, & nostrum
studium, nisi Princeps ille Pastor suo Spiri-
tu nobis legentibus aspiret, frustra suscipi-
tur: sequi debet pius Pastor Davidis exem-
plum, qui oratione impetrauit, quod ope-
ratione obtinere non potuit. Ita enim Psal.
25. ait: Vias tuas Domine ostende mihi, &
semitas tuas doce me, deduc me in veritate
tua, & doce me, quoniam tu es Deus salutis
meæ, te expecto tota die.

Vt ergò mens Pastoris sit pura, tribus
opus est: **POENITENTIA, LECTIO,
& ORATIONE.** **POENITENTIA** facit
ne imputentur sordes reliquæ. **LECTIO**
B 4 men.

mentis nubeculis dispellit. ORATIO impetrat digitum Dei, quo mens ad discendum formetur.

Hoc cùm animaduerneret vetustas, pio consilio ordinavit in Ecclesia lectiones Prophetarum, & Psalmorum, & potissimum ea elegit, quæ & optimè docerent, & maximè homines ad precandum excitarent. Verùm cùm cœpit paulatim legendi & orandi studium refrigescere, accessit lex pontificia de necessitate & opinione cultus, & coacti sunt sacrificuli in Papatu certum numerum Psalmorum quotidie recitare, manè, meridie & vesperi. Qui huic pontificio decreto satisfecerunt, putârunt se isto opere aliquid à Deo mereri. Contrà qui hoc neglexerunt, existimârunt se mortaliter peccare. Atq; hoc potissimum factum est, postquam humanis traditionibus obstructa est doctrinæ puritas.

Etsi autem rectè taxata est à pijs Doctoribus ista conductitia Psalmorum decantatio, quæ partim ab impijs, partim à non intelligentibus fiebat: tamen vtile esset reuocare consuetudinem & disciplinam veteris Ecclesiæ. Habet enim multò maiorem fructum quàm vulgus cogitat. Nam non solùm homini canendi consuetudine scriptura fit familiarior, & vsu ad intelligendum

dur
run
&
tur
sup
tio

na
cer
bus
gra
fac
cit
ista
po
ne
dal

bru
mi
Hu
mi
ne
ru
vu
lar
in
riè
qu

dum facilius, modò assit pius animus: verumetiam, fides, inuocatio, spes, dilectio, & aliæ virtutes excitantur & confirmantur, ac ita mentes eorum, qui se ita absq; superstitione exercent, redduntur purgatiores.

Basiliius Magnus in suis Ecclesijs ordinavit, vt Psalmi canerentur ita, vt sibi inuicem responderent canentes alternis versibus, idq; non cultus causa, sed disciplinæ gratia. Putauit enim sanctus Vir isto pacto facilius & Psalmos disci posse, & tædium recitantium vicissitudine leuari. Verùm quia ista psallendi consuetudo ubiq; seruari non potest, nolimus nostro Pastori istam canendi legem imponere, consilium tamen dabimus, quod vtile fore speramus.

Nostrum itaq; consilium hoc esto. Librum Psalmorum quàm familiarissimè omnibus pijs Pastoribus notum esse cupio. Hunc Basiliius ille Magnus vocat κοινὸν ταμιεῖον ἀγαθῶν διδασκαλιῶν, hoc est, commune promptuarium bonorum documentorum. Nam antiqua (vt inquit) animarum vulnera sanat: recentia citò corrigit: quod languidum est & morbidum reficit: quod integrum est, conseruat: & affectus, qui variè animabus in vita hominū molesti sunt, quantum fieri potest, tollit, &c. Hæc cūna

B 5 fit

fit Psalmorum incomparabilis vtilitas, velim in eorum lectione præcipuè occupatum esse pium Pastorem, idq; hoc modo.

Quindecim Psalmi, qui graduum vocantur, sint familiarissimè noti, ac ita legantur à Pastore, vt singulis septimanis semel finiuntur. Psal. 25. cuius initium est: Ad te Domine animam meam leuavi: & sic. Miserere mei Deus: alternis vicibus subiiciantur precationi matutinæ. Facto prandio quotidie recitetur Psalmus 147. qui incipit: Laudate Dominum, quoniam bonum est psallere Deo nostro. A cœna legatur Psal. 23. Dominus Pastor meus. Precationi vespertinæ, Psal. 130. De profundis, subiiciatur. Diebus festis Psalmus 119. Beati immaculati, seruiat.

Restant iam Psalmi 129. quos ordine velim recitari, ita vt semel in mense absoluantur.

Porro etsi multæ & doctæ extant Psalmorum versiones: tamen meo Pastori commendo versionem Georgij Maioris, quia hæc & plana est, & scholia habet in marginibus addita, quæ vice iustorum commentariorum esse possunt. Hoc nostrum consilium esto de lectione Psalmorum, sequatur qui volet.

Præterea pium Pastorem assidua manu
versa.

versare oportet Epistolas Pauli, ad Romanos, Galatas, Ephesios, Timotheum, & Titum. Item Euangelium Iohannis, cum eiusdem epistola prima. Hæc noui Testamenti scripta optarem ordine legi à pio Pastore, ita vt ad minimum vnum Caput legeretur quotidie, donec ad finem ventum esset, vnde ad principium redeundum: non tamen hoc volo, vt cætera scripta noui Testamenti non legantur, sed cupio hæc quàm maximè familiaria esse.

In veteri Testamento præ alijs legi cupio Genesin, Proverbia Salomonis, Isaiam Prophetam, & Danielelem, idq; eo modo, vt de præcipuis noui Testamenti libris dictum est. Reliqui libri veteris & noui Testamenti per ocium legantur, ita vt semel finiantur intra anni aut biennij spacium.

Hæc legendi disciplina non solum mentem purgatorem reddit, verum etiam alios vberimos fructus afferet ijs, qui hoc meum consilium non contemserint.

Haftenus de lectione sacrorum librorum dictum est: iam de commentarijs scriptorum Ecclesiasticorum aliquid adijciendum videtur.

Etsi autem Pastorem antè susceptum tam angustum officium instructum esse velim

lim

lim in doctrinæ corpore: tamen iudico pastori semper esse vtile, vt integram doctrinæ corpus subinde ordine euoluat. Nam illud satis disci nunquam potest. Diligenter enim (vt rectè monet Cicero) cauendum est, ne incognita pro cognitis habeamus, ijsq; temerè assentiamus, sed adhibeamus ad considerandas res, & tempus & diligentiam. Si hoc Cicero in rebus humanis, quæ rationi subiectæ sunt, necessarium iudicauit, profectò hoc multò magis requiritur in doctrina Ecclesiæ, cuius fides rationis fines, humanæ naturæ vsum, experientia terminos, vt testatur Bernhardus, transgreditur.

Proponat itaq; sibi pastor integram doctrinæ corpus, illudq; sæpiùs euoluat: hac adhibita amissi, vt nihil recipiat, quod non quadrat ad Canonicam Scripturam: nihil absurdum iudicet, quod claro Dei verbo traditum est: tribuat Deo cum Abrahamo laudem veritatis, etiam si tota rerum natura, id quod legit in Prophetis & Apostolicis scriptis, improbare videatur.

Verùm etiam si multa multorum scripta extant, quæ integram doctrinæ corpus continent: tamen meo pastori in primis commendatum volo Corpus doctrinæ, à sanctissimo viro, Philippo Melanchthone, scriptum.

pt
an
ce
&
co
qu
da
fo
&
tu
str
sci
se

ru
&
po
co
cl
fir
liu
ru
ùs
ve

qu
nu
co

ptum. In eo enim nihil est obscuri, nihil ambigui, nihil falsi: sed omnia clara & certa, extracta ex ipsis scriptis Prophetis & Apostolicis. Hinc adijciat pastor alios commentarios ab eodem Viro scriptos, quos legat studiosè. Nam in illis plus solidæ pietatis & eruditionis inueniet, quàm fortè in multorum Veterum, Latinorum & Græcorum scriptis. His ergò si contentus fuerit simplex pastor, qualem ego instruo, plus proficiet, quàm si plurimorum scriptorum veterum & recentium lectione se fatigaret.

Nihil tamen hinc detractum volo, aliorum doctissimorum Virorum scriptis, quæ & magnifacio, & legenda iudico, sed ab ijs potissimum, quorum & iudicium magis confirmatum est, & quibus tempus ob Ecclesiarum curam suppetit. Ego enim nunc simplicioribus & occupatioribus do consilium, quod iudico ijs maximè profuturum. Nam ea quæ aliquis sæpiùs & familiaritè agit, fiunt veluti domestica, & difficiliùs veniunt in obliuionem, iuxta illud Senecæ:

Dediscit animus serò, quod didicit diu.

Hæc sunt dicta de purgatione mentis, quæ fons est aliorum motuum & actionum. Quæ (vt rem vniuersam in summam contraham) naturæ prauitate inquinata, & vana

vana effecta, renouanda est iuxta Pauli consilium, & abluenda sanguine Christi, atq; ita perpetua pœnitentia, assidua lectione, & ardenti precatione instauranda: vt quotidie magis magisque purgetur, donec in hac vita sumus. Quamdiu enim hoc mortale corpus circumferimus, nunquam ita purgabitur mens nostra, quin aliquid semper purgandum restet. Quare rogandus est purgator noster Christus, ne maculas presentes nobis imputet, sed vt quotidie suo Spiritu, & verbo magis nos purget.

COGITATIONVM principia tria facit Damascenus, cum ita ait: Illud sane præ omnibus nosse debemus, tria cogitationum nostrarum esse principia. Sunt enim aliæ cogitationes à Deo, aliæ à Diabolo, aliæ ex nobis ipsis.

A Deo quidem sunt cogitationes salutare, quibus homines excitat Deus, ad ea, quæ pia & salutaria sunt, agenda, iuxta mandata expressa.

A Diabolo sunt perniciosæ cogitationes, quæ sunt via ad interitum. Cogitatio Iudæ de prodendo Domino, fuit à Diabolo. Nam ita clarè scribitur: Et cœna facta cum iam Diabolus misisset in cor Iudæ Simonis Iscarioth, vt traderet Dominum. Et iterum: Post buccellam introiuit in illum
Satha.

Sat
An
con

cu
diu

le &
um
tat
san
du

da
fed
rut
ue
no
vit

ira
im
qu
ne
m

ior
sta

no
nu
git

Sathanas. Hoc & Petrus testatur loquens Anania: Quare (inquit) tentauit Sathanas cor tuum, vt mentireris Spiritui sancto.

Ex nobis autem oriuntur cogitationes, cum ea quæ gerimus, aut gessimus, aut audiuius, recordamur.

Primum ergò genus cogitationum, vtile & salutare est, medium & vltimum noxium. Nam sicut fumus Apes, sic prauæ cogitationes, si illis locus datur, fugant Spiritus sancti gratiam. Neq; enim leue existimandum est, perniciosis cogitationibus locum dare. Videntur quidem leuiora peccata, sed si non vitantur, certum interitum afferunt. Nam semper maiora peccata superueniunt nobis, & vim inferunt animabus nostris, cum quæ minora videntur, non vitantur. Sæpè homicidium commisit, qui iræ cessit: Sæpè adulterium perpetravit, qui impuræ cogitationi locum fecit. Vt ergò qui minima contemnunt corporum vulnera, sæpè mortem incurrunt: Ita qui animorum exiguas plagas despiciunt, in maiora labuntur crimina. Principijs ergò obstandum est.

Porro vt præsentius remedium Pastori nostro contra insultus malarum cogitationum dare valeamus, causas huiusmodi cogitationum, & modos altiùs examinemus.

Bern.

Bernhardus tres facit formas cogitationum, quæ ex nobis sunt. *QVÆDAM*, inquit, sunt omninò ociosæ, videlicet, quæ ad rem non pertinent. Hastàm facilè abijcere, quàm recipere potest animus. Atq; hoc genus cogitationum ociosarum, luto confert, sed simplici, hoc est, nec inhærenti, nec fœtenti, modò moram non fecerit. *ALIAE*, inquit, sunt violentæ, magis & fortiùs adhærentes: vt quæ ad necessitatem naturæ pertinent. Hoc genus confert Bernhardus luto non simplici, sed limoso & viscoso, non tamen fœtenti, si modum naturæ non excefferit. *QVÆDAM*, inquit, cogitationes sunt immundæ ac fœtidæ. Hoc tertium genus confert luto adhærenti immundissimo ac fœtidissimo, quod genus nulla ratione admittendū esse monet. Nā animam coinquinat, & ad interitum ducit.

Harum perniciosarum cogitationum, quarum peccatum hæreditarium fons est, causas (quò remedium arte adhibeatur) particulares enumerabo varias. Aliàs enim Diabolus huiusmodi cogitationes suggerit (vt paulò antè attigimus.) Aliàs oriuntur à sensu: Aliàs à memoria: Aliàs à completionem ortum habent. Hæ quatuor causæ sunt perniciosarum cogitationum.

Verùm quia vicia aliter curari non possunt,

fun-
tur,

præ-
mir-
diat-
sas,

obij-
dan-
iusu

tia
tur
culc
supo

clesi-
min

huius-
den-

de
pre-
quo-
mor-
est.

quic

sunt, nisi radices & causæ eorum extirpentur, de singulis generibus dicam.

Diabolus hostis humani generis, qui præcipuè aduersatur pastoribus gregis dominici, aliàs doctrinæ, aliàs moribus insidiatur, ac suggerit cogitationes perniciosas, nunc in doctrina, nunc in moribus.

Quando itaq; doctrinæ insidiatur, & obijcit cogitationes pugnantes cum fundamento, triplex est modus superandi huiusmodi cogitationes.

PRIMUM opponatur verbum, potentia & veritas Dei. Quicquid enim suboritur in cogitationibus nostris contra articulos fidei, verbo Dei obruendum est, & superandum.

DEINDE opponatur Catholicæ Ecclesiæ consensus, hoc est, sanctorum hominum suffragia, & exempla.

AD HAEC, in toto conflictu aduersus huiusmodi cogitationes opponatur ardens & seria inuocatio.

Sæpè turbat animos piorum cogitatio de resurrectione mortuorum: sed hanc premet & superabit clarum Dei verbum, quod certum decretum Dei de excitandis mortuis proponit, cui nihil impossibile est. Potest enim quicquid vult: vult autem quicquid certò decreuit se facturum. Hoc

C

verbum

verbum fortiùs premet istam cogitationem, vbi accesserit consensus omnium piorum, qui inde vsq; à mundi exordio, præcipuam suam consolationem collocârunt in fide resurrectionis. Huic consensui ancillatur inuocatio, ne Sathanas vlla sophistica nos à fide resurrectionis abstrahat. His igitur armis vtatur Pastor, aduersus cogitationes quæ Sathanam immediatè autorem habent.

COGITATIONES ortæ à sensu, sunt quæ ab obiectis, quæ in sensus incurrunt, animis imprimuntur: seu quæ generantur quoties res nobis offeruntur, quibus animi nostri ad cogitandum excitantur: vt cùm David vidit nudam fœminam, lauantem se, commouetur animus, & quomodo eius amore potiat, cogitat. Hûc illud Augustini pertinet, qui in quodam loco dicit: Mortem per quinq; sensus, tanquam per fenestras, ad animam nostram ingredi. Quod quàm verum sit, docet experientia (proh dolor) in multis. De his ergò quinq; fenestris ordine dicam, & simul ostendam ex scripturis, quomodo pius Pastor eas occludere debeat, & adhibere solertem custodiam, ne hostis per ipsas ingrediatur.

PRIMA fenestra est visus. Hîc præcæteris

cæ
stu
ne
Sy
me
qu
mi
sti
est
pu
en
mi
be
git
na
re
tu

de
pe

Q
pr
ue
ue
co
fo
oc
br

cæteris singularem habet vim. Vnde Christus apud Matthæum: Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tenebrosum erit. Syracides: Nequius oculo quid creatum? memento quoniam malus est oculus nequam. Tritum est quoq; prouerbiū: Animum habitare in oculis. Hūc illud Augustini: Impudicus oculus, animi impudici est prænuncius. Hæua vidit pomum esse pulchrum aspectu, mox cogitat de eo fruendo, & per oculos concupiscentia in animum prorepit. Dauid visis nudis Bersabeæ pedibus, mox de ea comprimenda cogitat. Samson visu ad amandam alienigenam est illectus. Augustinus exemplo Terentiani Chereæ vsus est, qui incitatus picture stupri Iouis, virgini vicium intulit.

Quomodo quæso, hæc fenestra occludenda? Occludetur ista fenestra, ne mors per eam ingrediatur, varijs modis.

PRIMUM, cogitatione prohibitionis.

Qui enim verè de pietate cogitat, diuinis prohibitionibus tangitur imprimis. Proverb. 23. Ne intuearis vinum quando flauescit, & cum splenderit in vitreo calice color eius. Syrac. 9. Auerte oculos tuos à foemina compta. Et Psalm. 118. Auerte oculos tuos, ne videant vanitatem. Ambrosius: Cùm videris aliena monilia, aurum,

rum, argentum, & concupieris vt extorqueas, intrauit mors per fenestram: claudere ergò hanc fenestram.

DEINDE, claudetur hęc fenestra exemplis Sanctorum. Pepigi, inquit Iob, fœdus cum oculis meis, ne alienam mulierem concupiscerent. Moses, Ioseph, Daniel, & multi alij hanc fenestram amore castitatis clauserunt. Vt igitur pastor meus habeat ipse castam coniugem cupio, ne alienarum visu periclitetur.

AD HÆC, cogitatione periculi obstruetur hęc fenestra. Qui enim quid mali mala concupiscentia gignere attendit, maiori cura aduigilabit, ne incautus capiatur.

POSTREMO omnium maximè hęc requiritur, vt fugiamus occasiones: & si quando grauius pulsauerint obiecta mentem & cogitationem, confugiendum est ad Deum seria prece, is non sinet nos tentari supra vires nostras.

SECUNDA fenestra est auditus. Per hunc enim blanditiæ, adulationes, prophanae & turpes cantilenæ ingressæ, cogitationes excitant, & venena in cor transmittunt. Hinc Propheta: Tibia & tympanum in conuiujs vestris, & opus Domini non respicitis. Ambrosius: Intrat etiam mors per fenestras aurium, si acquiescas loquenti.

Occlu-

O
ri
ru
ta
Se
ne

ni
de

su
ve
mi
da
qu
me
ser
ian
tra
ex
aci

ne
tio
Ph
gui

Occludenda est ergò & hæc fenestra Pastori, adeoq; omnibus pijs, ne inde in exitium ruant: Salomon Prouerb. 1. ait: Fili, si inuiderint te peccatores, ne audias. Syracides: Sepi aures tuas spinis, ne audias linguam nequam.

TERTIA fenestra, est Odoratus.

QUARTA, Gustus.

QUINTA, Tactus.

Ab his minus periculi est Pastori meo, nisi fortè à gustu, de quo dicam, ubi agetur de eius externa conuersatione & ciuili.

COGITATIONES ortæ à memoria, sunt quando ea reuocamus, quæ aliquando vel gessimus ipsi, vel audiuius, vel uidiimus. Harum rerum memoria, primùm nudam cogitationem ad mentem pertrahit: quæ postquam aliquandiu moram in animo fecerit, excitatur affectus: huic si indulseris paulisper, voluntatem secum rapit, ut iam frustrà voluntatem imperantem retrahere coneris. Quare ubi talis cogitatio ex memoria rerum nascitur, mox ad aliud aciem mentis conuerte, ne figat pedem.

COGITATIONES ortæ à complexione hominis, sunt variæ. Alijs enim cogitationibus obnoxius est Melancholicus, alijs Phlegmaticus, alijs Cholericus, alijs Sanguineus. Hic ut Pastor senserit suum mor-

C 3

bum,

bum, occurrat maturè, ne malum nimium serpat. Qui scit se Cholericum esse, ideoq; magis iracundum, refrenet naturam, cuius morbum nouit, & sic de alijs.

Dixi de cogitationibus malis, & ostendi aduersus eas remedia, & summa hùc redit, vt illis occurramus legendo, canendo, orando, laborando, ocium omne fugiendo. Verùm cùm non habeamus nisi malas cogitationes: Nam, vt Paulus inquit, 2. Cor. 3. Non sumus idonei ad cogitandum quicquam tanquam à nobis: debet pastor totis viribus puluerem malarum cogitationum, præcipuè oratione, excutere, & Deum seriuò orare, vt ipse nobis pias & salutare cogitationes suggerat. Is enim solus creat cor mundum.

Iam ad Affectus veniamus, de quorum proximis causis hæctenus est dictum. Quæ quia de natura humana non possunt ita euelli, quin quædam vestigia relinquant: fit vt sæpè suboriantur etiam in Sanctis prauis affectus, atq; omninò accidit, sicuti quidam ex sanctis Patribus ait: Quemadmodum passerculus, pede alligatus, volare incipiens, in terram funiculo detrahitur: sic quoquè mens hominis, nondum affectibus liberata, & ad rerum coelestium meditationem volare contendens, ab affectibus ducitur, & in terram detrahitur. Affe-

tr
fe
co
ha
qu
de

te
de
ve
m
er
sic
m
lo
ni
na
vo
lat
po
po
co
he
un
cu

ph
co

Affectuum suborientium disciplinam tradituri, initium sumamus à diuisione affectuum. Sunt itaq; affectuum quidam *CORPORALES*, qui ab ipso corpore suas habent occasiones: quidam *ANIMALES* qui è rebus externis proueniunt. Primum de priori dicamus genere.

CORPORALIVM AFFECTVVM mater est *φιλαυτία*, quam definiunt esse immoderatum & cœcum corporis amorem, & verè eam affirmant omnium malorum matrem, cuius primæ quidem proles sunt: erapula, auaricia, & vana gloria: quæ occasiones ferè ex necessitatibus corporis sumunt. Ex his deinde nascitur omnium malorum ac vitiorum catalogus. *φιλαυτία* enim, primum corporis curandi & gubernandi prætextu, facit, vt homo sensim in voluptatis, & intemperantiæ foueam prolabatur. Hanc pestem (*φιλαυτία* dico) oportet Pastorem in primis quantum fieri potest, contundere, ne propter nimium corporis amorem conijciatur anima in gehennam. Castigo, inquit Paulus, corpus meum, & in seruitutem redigo, ne quo modo cum alijs prædicauerim, ipse sim reprobus.

Vides mi Pastor, quantum periculi cum philautia coniunctum sit. Quare grauitè contra illā depugnandū est, sobrietate ani-

mo præfenti contento, & vera humilitate.

PRIMA huius filia, quæ est γαστριμαργία, gulofitas feu crapula, corpori quidem grata est, fed grauat corda. Vnde Chriftus: Caute ne grauentur corda ueftra crapula, & ebrietate. Et fapiens: Vinum & ebrietas auferunt cor.

SECUNDA filia auaritia eft, non minus perniciofa fuis amatoribus, quàm prima illa. Hanc Paulus vocat idololatriam, quia facit vt homo loco Dei fuis diuitijs confidat. Quare pij Paftoris eft cauere, ne huius deterrimæ peftis veneno inficiatur, ac ita falute miserè excidat.

Sed quodnam affert Paftor contra iftam peftem remedium? videamus finem, quo impellitur quis ad auarè cumulandas diuitias. Hic autem triplex eft. *PRIMVS*, amor voluptatis, quæ græcè φιλοδονία dicitur. *SECUNDVS*, eft κενοδοξία, gloriæ inanis affectatio. *TERTIVS*, propulfatio inopiæ, quam fortè metuit.

Voluptati deditus amat diuitias, vt earum adminiculo indulgeat delicijs.

Ambitiofus, & inanis gloriæ cupidus, aurum expetit, vt eius præfidio clarus, & magnus, & honorandus habeatur.

Homo metuens futuram inopiam, cumulat per fas & nefas, vt eas conditas & cela.

celatas conseruet, aut famem, aut senectutem, aut morbum, aut exilium pertimescens, atq; in ijs plus spei habet repositum, quàm in Deo omnium rerum conditore, qui vel extremorum & minutissimorum animalium curam habet.

Fines habemus, quos sibi proponit avarus animus in cumulandis diuitijs, voluptatem, ambitionem, inopiæ propulsationem. Hos si Pastor contemnere potuerit, & è mente sua euellere, ipsam auaritiam haud difficulter contemnet. Videamus proinde ordine remedia aduersus ista mala.

Quid ergò remedij habes aduersus voluptatis plagam? Primùm conferat pius Pastor turpitudinem huius pestis, cum dignitate hominis, qui Christi sanguine ablutus & redemptus, iam templum Dei uiuentis est. Gentiles Philosophi dixerunt, nullam capitaliorem pestem, quàm voluptatem, datam esse mortalibus. Quare & eandem affirmant indignam esse homine, sed concedendam esse bestijs. Quid iam, quæso, indignius est, quàm maculare stolam illam sanctam, quam induisti in baptismo? quid foedius, quàm Dei templum isto foetore Sathanæ conspurcare? In pio Pastore fides, charitas, patientia, modestia, iusticia, & cæteræ virtutes esse debent.

Quid, obsecro, in hoc virginum honestissimo coetu, faceret turpissima & foedissima meretrix voluptas? Verè dicit Plato: Voluptatem escam malorum esse. Sed multò verioris, qui affirmat præsentem vitam hamum esse Diaboli, opertum abominabili voluptate tanquam esca, per quam seducti, ad profundum trahuntur inferni.

Vide mi frater, qualis in se sit Voluptas: vide quid cum ea coniunctum sit: vide eius finem: vide poenam. Ipsa turpis est, coniunctam habet infamiam, famem sui habet, & transacta non satiat, finis eius est mala conscientia, poena, infernus. Hæc mi pastor si perpendas, facilè hanc deterrimam pestem detestaberis, modò ores, ieiunes, legas casta, ac ocia vites, iuxta illud nostrum distichon:

*Ores, casta legas, ieiunes, ocia vites,
Si servare voles corpora casta Deo.*

Dixi de primo fine, cur avarus animus divitias cumulet, & quomodo is contemni possit.

Sequitur secundus, qui est *κενοδοξία*, hoc est, gloriæ inanis appetitio. Hæc, quia ex diametro pugnat cum Christianismo, deberet meritò ab omnibus pijs contemni, non secus atq; coenum foetens, imò veluti virus Diaboli perniciosissimum. Non enim
potest

potest cum siti inanis gloriæ, stare Christi-
ana humilitas.

Hanc inanem gloriam Bernhardus Ba-
silisco comparat. Ita enim ait: De Basilisco
quid dicemus? monstruosius cæteris, solo
visu hominem inficere & interficere per-
hibetur. Nî fallor vana gloria est. Videte
ne (inquit) iusticiam vestram faciatis co-
ram hominibus, vt videamini ab ijs. Ac si
dicat: Cauete oculos Basilisci. Sed cui no-
cere dicitur Basiliscus? Ei qui non viderit
Basiliscum: alioqui si prior eum videas,
iam non tibi nocet (vt aiunt) magis mori-
tur ipse. Ita est, fratres non videntes, necat
inanis gloria, cœcos & negligentes, qui se
ei ostentant, qui se exponunt, & non poti-
ùs ipsi inspiciunt, non attendunt, non dis-
cutiunt illam, non vident deniq; quàm sit
friuola, quàm sit caduca, quàm vana, quàm
inutilis. Si quis eum intueatur hoc modo,
moritur Basiliscus. Nec iam occidit eum
gloria, sed occiditur magis, & accidit ei,
quodammodo versa in puluerem, imò re-
ducta in nihilum. Hæc scitè & eleganter à
Bernhardo sunt dicta, quibus satis graphi-
cè turpitude inanis gloriæ describitur. Hûc
addamus & vocem Prophetarum. Ieremi-
as ait: Arrogantia tua decepit te, & superbia
cordis tui. Cùm enim (inquit Salomon)
super.

superbia, venit & ignominia. Et Petrus: Deus superbis resistit. Dominus in Euangelio: Qui se exaltat, humiliabitur.

Hæc & huiusmodi alia oracula Dei, pastorem refrenare debent, ne sinat se, inanis gloriæ stimulis incitari. Quæ si viderit parùm proficere, consideret suas sordes, consideret pœnam imminentem, proponat sibi exempla sanctorum Patrum, qui istam beluam confecerunt: cogitet eam esse nunciam Sathanæ, & prænunciam mortis. Ad extremum confugiat ad seriam inuocationem, & meminerit illius dicti: Qui se exaltat, humiliabitur.

Tertius finis, cur auarus animus sibi diuitias cumulandas censet, est propulsatio futuræ inopiæ, quæ à diffidentia oritur. Hac ergò impulsus homo, sibi in futurum prospicere cogitat. O quàm iniquum est tantam corporis habere curam abiecta omni salutis sollicitudine. Diffidentiam damnat Christus, & tu qui vice Christi fungaris, diffidentia tua excitaris, ad quærendas opes per fas & nefas? An non apertè contemnis mandatum Christi? An non manifestè promissionem ipsius conculcas pedibus? Mandatum est: Nolite solliciti esse, quid edatis, & quo vestiamini. Mandatum est: Quærite primùm regnum Dei, & iusticiam

ei
te
m
ve
bu
ci
m
fo
fi
no
pt
ei
op
su
qu
ri
de
ta
in
ve
ar
ge
m
ip
m
se
ca
ex
igi

ciam eius, hoc est, Dei. Promissio est: Pater cœlestis alit volucres cœli, nonnè vos multò præstatis eis? Item: Nouit Pater vester cœlestis, quòd indigeatis his omnibus. Promissio est: Et cætera omnia adijcientur vobis. Sequatur ergò pius verbi minister mandatum pastoris sui: Ne sitis solliciti de crastino. Abijciat Ethnicam diffidentiam, ac certò statuat, quòd Christus non velit se deserere, præsertim cùm scriptum sit: Non in abundantia hominis vita eius. Auarus enim plerunq; inter medias opes esurit. Solent homines auari vitæ suæ præsidia in opibus collocare, adeò vt quò quisq; ditior est, eò minùs omnia pericula, atq; adeò ipsam mortem reformidet. Hùc illa diuitum arrogantia & supinitas, quasi Deum ipsum in cistis & horreis inclusum habeant in potestate. Contrà verò ostendit Dominus Lucæ 12. vt quispiam sit locupletissimus, adeò vt omni opù genere redundet: tamen quòd viuit, hoc minimè debere acceptum opibus suis, cum ipsius vitam, ne temporis quidem momento, possint vllæ bonorum copiæ conseruare. Vnus enim Deus qui vitam dedit, eam scilicet, quamdiu libuit, & fouere & extinguere, pro suo iure potest. Quorsum igitur quispiam à diuitijs pendeat, vt ij solent,

solent, qui ijs accumulandis tantoperè sunt solliciti. Memineris ergò ô Pastor, huius summi Pastoris præcepti: Videte & caute ab avaricia. Abijce itaq; diffidentiam, Christum veracem esse statue.

Atq; hi sunt fines, cur homines studeant cumulandis diuitijs, voluptas, inanis gloria, & propulsatio imminentis inopiæ. Hos qui extremè contemserit, facilè animum suum ab avariciæ sordibus purgabit.

Sed quî fit, quòd hæc tria, quæ scriptura abijcienda esse monet, ad eò tamen hominum animos moueant, vt quàm paucissimi inueniantur, qui istis non capiuntur? Caro nostra illa amat, ijsq; mens excæcatur eò magis, quòd caro minus imperio Spiritus subijciatur. Excitetur proinde Spiritus, vt magis magisq; auctus viribus; carnis ferociam domare, & suo imperio subijcere possit.

Hæc sint breuiter dicta de affectibus corporalibus, de philautia, eiusq; filiabus, à quibus omnia oriuntur mala & vicia: & de remedio aduersus venenum, quo homines incautos ista pestis inficere soleat.

Sequuntur *AFFECTVS ANIMALES*, Ira & Concupiscentia, de quibus nonnulla breuiter adijciemus.

IRA quid sit, notum est, eius genera
tria

tria numerantur. Bilis, χολη. Iracundia, αἰμα. Et Infensio, κότ. Bilis citò & facilò commouetur, sed & leuiter sedatur. Iracundia, diuturnior animi commotio, ex frequenti mali illati, iniuriæq; recordatione, continuum sumit pabulum, & maius incrementum: & hæc magis animo occultatur, abditaq; latet, quàm exteriori prodatur indicio. Infensio, est exulcerati animi perturbatio granior opportunitatem vindicandi illatam iniuriam de industria quærens & nancisci studens. Atq; idè κότ. dicitur, quia κέτα, hoc est, iacet, donec occasionem fuerit nacta. *PRIMUM* genus, sæpè necessarium est Pastori: debet enim irasci vicijs. *SECUNDUM* genus, malum est, à quo alienum meum Pastorem opto. *TERTIUM*, est pessimum, quod in sanctis diuturnum esse non potest. Pugnat enim cum lenitate, & patientia Christiana. Quare velim pium Pastorem meminisse dicti Pythagorici: Ollæ vestigium cinere turbato. Quo symbolo significat iræ non indulgendum esse. Et huius Pauli, Ephes. 4. Sol non occidat super iracundiam vestram. Hic Paulus vult, ne nos nox iracundos deprehendat. Quoniam autem fieri non potest, quin in hac infirmitate sæpè irascamur, sequatur Pastor consilium Dauidis

uidis & Pauli: Irascimini, & nolite peccare: hoc est, si contigerit irasci, iram ita cohibete, vt ad facta non profiliat, aut moram aliquam in vestris animis faciat. Verum vt hoc malū studiosius caueri possit, Pastor iniuria læsus, hæc meditetur. *PRIMUM*, cogitet, quoties ipse Deum offenderit, & tamen veniam expetierit. *SECUNDO*, meminerit, quòd vbi non sit remissio iræ & offensæ, illic nec venia peccati apud Deum: iuxta parabolam de Debitore, Matthæi 18. *TERTIO*, recordet se etiam hominem esse, & posse alios offendere, ideoq; oportere se æquiores esse in alios. *QUARTO*, perpendat, quòd iratus sibi ipsi maximè noceat, turbando animum. *QUINTO*, æstimet malum, quod inde sequi potest. Vir iracundus, inquit Salomon, rixas prouocat: qui verò patiens est, mitigat suscitatas. *SEXTO*, sciat quòd magna sit virtus, iram reprimere. Vnde Ambrosius: Præclarum est, motum temperare consilio, nec minoris virtutis dicitur, cohibere iracundiam, indignationemq; compescere, quàm omninò non irasci, cùm plerunq; hoc leuius, illud fortius æstimetur. *SEPTIMO*, de damno, quod sequitur iram, cogitet. Per iram, inquit Gregorius, sapientia perditur, vt quid quoue ordine agendum sit ne.

fr
et
&
ir
ta

su
ti
ze
ex
m
ir
fa
gu
vi
ip
m
re

di
ra

es
ci
us
H
nu
gu
co

fit nesciatur. Idem: Per iram, Spiritus sancti splendor excutitur, qui super humilem & quietum requiescere dicitur. Quia cum ira subtrahit quietem, Spiritui sancto habitationem claudit.

Hæc quæ hæctenus de ira à me dicta sunt, volo intelligi de ira, quam impatientia generat, non de illa laudabili ira, quam zelus pius excitat. Illa enim ex vicio: hæc ex virtute generatur. Ita per viciū oculos mentis excæcat: Ita per zelum, turpitudini irascitur, vt Phinees, Paulus, Christus, & sancti multi sæpè zelo Dei sancto irasci leguntur. Verùm cauendum est, ne viciū virtutis larua pingamus, fallentes nosmet ipsos. Videat ergò Pastor, & diligenter examinet cor suum, an ira qua æstuat, ex amore Dei sit, an ex vicio impatientiæ.

Affectus animalis, qui Concupiscentia dicitur, est duplex: Naturalis & non Naturalis.

CONCUPISCENTIA naturalis triplex est. Aut enim circa cibum & potum, aut circa ἀλυπία, vt quis dolore omni sit vacuus, aut circa amorem Venereum versatur. Hi affectus naturales quidem sunt, quatenus φόβος νόμος καὶ ὀρθὸς λόγος, vt Plato ait, reguntur & frenantur. Nam aliàs naturam corrumpunt, & Deum grauius offendunt.

D

NON

NON NATURALIS Concupiscentia, est rei alienæ appetitio, quæ peculiari lege Dei prohibetur: Nec concupisces domum proximi tui, nec desiderabis vxorem eius, nec seruum, nec ancillam, nec bouem, nec asinum, nec omnia, quæ illius sunt. Syracides: Ne zeles gloriam, & opes peccatoris. Non enim scis, quæ futura sit illi subuersio. Hoc duplici freno volo pastoris mei concupiscentiam reprimi.

Est & alia diuisio Concupiscentiæ apud Paulum Galat. 5. vbi ait: Caro concupiscit aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem. *CARNIS* vocabulo per metonymiam intelligit corruptionem, & viciositatem humanæ naturæ, & impetus inde pululantes, qualis omnium est, qui nondum sunt regenerati. *SPIRITVS* significat regenerationis gratiam, quam Spiritus Dei operatur in renatis, & impetus excitatos à Spiritu sancto in credentibus.

Breuitè, Concupiscentia carnis, est concupiscentia veteris hominis. Concupiscentia Spiritus, est concupiscentia noui hominis, hoc est, regenerati, quatenus regeneratus est.

Concupiscentiam veteris hominis, definit Paulus Ephes. 2. esse per quam inclinatur homo, ad faciendum ea, quæ libent
carni

carni & menti: hoc est, ad viuendum ad ingenij mentisq; arbitrium.

In hac definitione Pauli, duæ ponuntur partes veteris hominis, *σὰρξ & διάνοια*. *σὰρξ*, caro, ea est animi pars, quam Philosophi *ἄλογον* vocant. *διάνοια*, mens quam illi *τὸ λογικόν* appellant. Sed frequentissimè carnis vocabulo, totus vetus homo significatur.

Concupiscentiam noui hominis definitio esse, qua renati moliuntur deponere veterem hominem, & induere nouum, ex quo fit, vt iusticiæ & sanctimonix verè studeant. Effecta vtriusq;, hoc est, & spiritus & carnis, recitat Apostolus, Ephes. 4. & Galat. 5.

Bonus itaq; Pastor spiritum pijs excitabit exercitijs, iuxta illud Pauli, 2. Timoth. 1. Commonefacio te, vt exuscites donum Dei, quod in te est. Est autem donum Dei, viua quædam flamma, in cordibus renatorum accensa, quam nituntur caro & Sathan suffocare. Paulus igitur suum Pastorem commonefacit, vt illam flammam sopitam magis foueat & exuscitet. Nam vt flamma facilè extinguitur, nisi flabello, impositis subinde nouis lignis, excitatur: Ita dona Dei, & Spiritus in renatis paulatim dispereunt, nisi assiduè exuscitantur.

D 2

Sed

Sed dicas. Quomodo excitentur illa dona? Homo renatus, donatus est Spiritu sancto, qui non est in homine ocium, sed flamma & agitatio diuina, repugnans Diabolo & carni, & accendens motus tales, qualis ipse Spiritus sanctus est.

Huiusmodi motus Spiritus, *PRIMUM* omnium cogitatione doctrinæ mouentur. *DEINDE*, in inuocatione per Spiritum excitantur. *POSTEA*, augentur exercitijs pœnitentiæ, consideratione nostræ infirmitatis, repugnando subitis incendijs affectuum, sustinendo certamina & pericula in officio & confessione. In huiusmodi exercitijs excitatur Spiritus, crescunt dona, & apparet imperium Spiritus aduersus carnem. Quare hortor Pastorem meum, vt diligenter insidias Sathanæ & carnis caueat, ne extincta flamma Spiritus, rursus Sathanæ & carnis laqueis implicetur.

Quidam ex Patribus dehortaturus Christianos à carnali concupiscentia, hanc pulcherrimam prosopopœiam facit. Quilibet Christianus in se habet Paradysum. Adam, voluptatem Paradyfi, & Serpentem. Paradyfus, est verbum Dei, quo veluti fragrantia dulcissima, afficitur pia anima. Adam, est vetus homo & rea natura, quæ Sathanæ fraudibus exposita & obnoxia est.

Volu.

Voluptas Paradyfi, est participatio Spiritus sancti, qua mirum in modum afficitur anima sancta. Serpens, est carnalis voluptas, cui qui obedierit, mortem sibi sua accersit culpa. Igitur non secus cauendæ sunt insidiæ mundanarum & carnalium concupiscentiarum, quàm ipsius Serpentis: quibus si aliquando captus fueris, maturè accurre ad arborem vitæ, Iesum Christum, ne mors te apprehendat.

Hactenus sit dictum de affectibus, quantum quidem nostro institutõ deseruire videtur. Sequitur *DISCIPLINA VOLUNTATIS*, de qua ideò breuiùs dicam, quia mentis, cogitationum, & affectuum motibus & consilijs obedire solet.

Est autem *VOLUNTAS*, facultas naturalis, qua aut appetitur, quod placet, aut declinatur, quod displicet. Quatenus autem naturalis facultas est, à Deo est, & quò ad substantiam semper bona. Verùm quantum ad habitum attinet, variat. Nam est voluntas mala, est & voluntas bona. Malam habemus ex corruptione naturæ, bonam ex gratia. Mala sequitur mentem, cogitationes & affectus carnis: bona comitatur mentem, cogitationes & affectus spiritus. Iam quicquid homo facit, bonum esse non potest, nisi ex bona procedat voluntate.

D:

luntate.

luntate. Quare vt Pastor carnis voluntati renunciare: ita Spiritus voluntatem facere, operosè studebit. Quæ Spiritus voluntas, perpetua ad imperandum Domina esse debet. Norma autem imperij verbo Dei continetur.

Sequitur *STVDIVM*, quod inter partes eas, quas animo subiecimus, postremum locum occupat. Hoc nihil aliud est, quàm vt Pastor, renunciata carne perpetuò studeat, vt pulcherrima harmonia consentiant, mens, cogitatio, affectus, & voluntas, vnicum scopum Deum sibi proponentes: Vt, quæ mens rectè intelligit, cogitet sedulo animus: quæ animus cogitat, ad illud rapiantur affectus: quæ pij affectus suadent, hoc seriò imperet voluntas.

Haftenus de disciplina animæ: nunc de corpore pauca subiiciemus.

In corpore suo Pastor curabit, ne vel mollitie torpescat, vel duritie seu austeritate frangatur. Sicuti enim Deus vetat, ne præter modum indulgeamus corpori: ita quantum necesse est, illi dari præcipit, ne nimia inedia & duriori disciplina frangatur. Hûc perrinet dictum Pauli Col. 2. honorem habere corpori pro modo necessitatis præcipientis. Debetur autem honor corpori, quia domicilium & organon est
Dei.

Dei. Quare cauendum est imprimis, ne vel
crapula, vel inedia, aut nimis rigido ieiu-
nio destruat. Vt autem Pastor melius in-
telligat, quid sentiendum sit de corporis
disciplina, genera exercitiorum corporis
recitabo, quorum quædam laudabilia sunt,
quædam extremè vituperanda.

Est itaq; quadruplex exercitium cor-
poris. Epicureum: Pharisaicum: Politi-
cum: Christianum.

EPICVREVM exercitium pessimum
est, & planè hominis dignitate indignum.
Nam qui huic se dederunt, potando & sua-
uiter edendo, & molliter vestiendo se sa-
ginant, ac delicijs varijs quasi corpora sua
emasculant. Verè enim dictum est: Scor-
tatio, vinum, & ebrietas, auferunt cor. Et
Homerus ait: *ὄϊτ' αὐτῶ πρῶτῶ κακὸν εὐρετὸ
δινὸ βαρείωμ.* Hoc est, sibi ipsi primo malum
inuenit vino grauatus. Et Esaias minatur
malum ijs, qui ebrietatem sectantur, dicens:
Væ qui potentes estis ad bibendum vi-
num, & viri fortes ad miscendam ebie-
tatem.

Cùm ergò Epicureum viuendi genus, &
valetudinē lædat, & infame sit apud sanos
Philosophos, & verbo Dei damnetur, vt
quod reddat hominē inutilē prorsus ad o-
mnia hominis officia: sit minister parcus in

cibo, temperans in potu, vestibus ne luxuriet, vt possit esse idoneus ad cogitationes de Deo, & ad motus diuinos, & vt corpus possit esse durabilius & firmitus in senecta.

PHARISAICVM exercitium est, quo superstitioni omiffa doctrina de vera iusticia, remissione peccatorum, & satisfactio-
ne pro peccatis, se macerârunt ieiunio, longis preculis, chameuneis, & alijs asper-
rimis laboribus: putantes huiusmodi ope-
ra esse cultum Dei, iusticiam, & satisfactio-
nem, & mereri remissionem culpæ & pœ-
næ. Hinc manauit Monastica vita & Ere-
mitica, eorum qui in mandatis suis durissi-
mam vitam vixerunt, vt Iosaphat, Auen-
niri regis filius malè instructus ab hypocri-
ta Barlaam suo magistro. Hic enim patre
mortuo regni diadema suscepit quidem:
sed Subditis commendata religione Chri-
stiana, se abdidit in Eremum, vbi multis an-
nis squalore, ieiunio, & durissimo victu
se maceravit, vt isto pacto cœlum merere-
tur. Sic multi reges, & homines alij non
mali, monasticam vitam elegerunt, vt in
ea, ieiunio, preculis ad certam mensuram
recitatis, sordidis vestibus, duris cubationi-
bus satisfacerent pro peccatis suis, & me-
rerentur cœlum.

Hoc suo factō quadrupliciter peccaue-
runt.

runt. *PRIMUM*, læsione corporum, quibus Paulus præcipit honorem haberi. *DEINDE*, falsis opinionibus. *TERTIO*, contumelia in filium Dei, cuius satisfactionem contemserunt. *POSTREMO*, malo exemplo, quod cum multi secuti sunt, cum suis autoribus malè perierunt.

Sciat ergò pius pastor, quo in loco habenda sint huiusmodi hypocritarum exercitia, & potiùs vnum Abrahamum sequatur, qui absq; omni dubio absolutum Christianæ perfectionis exemplar exhibet.

POLITICVM exercitium est, quod suscipitur, vel habitus alicuius induendi gratia, vt palestricum, gladiatorium, technicum, vel sanitatis conseruandæ gratia, vt ambulationes, labores, &c. Huiusmodi exercitia non improbantur, imò vtilia, & in omni vitæ genere sunt laudabilia.

CHRISTIANVM exercitium est, quod ex fide proficiscitur in bonum finem, exclusa opinione cultus, iusticiæ, meriti & necessitatis. Hoc genus potissimùm suscipitur à pijs, quando sentiunt sua corpora pigriora effici, & veluti languere circa desideria carnis. Tùm enim pij solent vigilijs, ieiunijs, laboribus, lectionibus longioribus se excitare, vt caro imperio Spiritus subijciatur. Verùm hoc exercitium dua-

D 5

bus re.

bus regulis regi debet: quarum vna est Pauli, qui præcipit honorem, hoc est, curam habere corpori, seruato modo necessitatis. Altera est Athanasij. Bonum (inquit) est exercitium corporis, modò vera scientia & moderatione fiat. Vera scientia est, vt non suscipiatur cultus, aut meriti gratia: sed vt eo tantùm corporis ferocia reprimatur, ne sit Spiritui nimium molestum. Moderatio necessaria est, vt nec impediatur necessaria officia, nec valetudinem lædat.

Dictum est de disciplina animi & corporis, & ostensum est quid Pastor noster debeat fugere, vt quod contaminet corpus & animam, & quod debeat sectari, quo corpus seruetur castum, & animus purus. Iam vtrunq; coniungendum est. Neq; enim animus mundus esse potest, nisi castum sit corpus: neq; corpus castum, nisi animus sit purus.

Sit ergò animus purus, & corpus castum, vt alterius puritas alterius testetur castitatem: vt fiat id, quod Paulus optat suis Thessalonicensibus, cum ait: Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos, vt integer vester Spiritus, & anima, & corpus inculpate in aduentum Domini nostri Iesu Christi seruentur. Glorifica ergò & tu, ô pastor, Deum corpore tuo, & Spiritu tuo
quæ

quæ sunt Dei, vt ita integer sis totus: caue ne impunè putes te euasurum, si oculos hominum lateant tua facta. Ipse enim Deus imaginem futuri iudicij, in vnoquoq; nostrum reliquit.

Nullus (fortè dicis) accusat, nullus est testis factorum meorum, quis iudicabit? quis puniet? Conscientia tua iudicatrix est, eam audi, ascolta quid dicat: Memoria tua est testis factorum, vt ea negare nequeas: Ratio iudex præsens est, etiam in densissimis tenebris: Timor carnifex intus in te est, & ad casum cadentis folij se prodit. Quod enim conscientia accusat, memoria testificatur: & quod ratio iudicat, timor excruciat.

Quare hæc ita in te diuinitus fiunt? vt hoc domestico iudicio admoneat te Deus futuri sui iudicij, quod nequaquam euades, nisi illud maturâ pœnitentia anteuertas.

Dictum est, vt opinor, satis de prima parte nostræ instructionis, in qua ostendimus, quæ conueniat disciplina animæ Pastoris, & quæ corpori: & quomodo totus homo debeat integer esse, quò sanctificetur Deus, & corpore, & Spiritu Pastoris. Iam coronidis loco adijciam precandi formulam, qua pius Pastor ea precabitur quotidie, quæ in priuata eius vita, nostra requirit instructio.

PRE-

PRECANDI FORMULA.

DVLCISSIME DOMINE IESV
CHRISTE, te inuoco: tu enim lux
mea es: tu vita: tu salus: tu Deus meus viuus:
Pater meus sanctus: Deus meus pius: Ma-
gister meus viuus: Pastor meus bonus: Ad-
iutor meus optimus: Te deprecor, tibi sup-
plico, te rogo, vt per te ambulem, ad te per-
ueniam, in te requiescam: fac vt per tuum
auxilium sanctè, piè, & rectè viuam: men-
tis meæ tenebras discute: cogitationes pra-
uas cohibe: affectuum malorum flammam
extingue: voluntatem peruersam tuo re-
prime imperio, ac luce tua mentem illu-
stra: cogitationes pias suggere: affectus bo-
nos accende, & voluntatem meam ad te
conuerte, vt quæ tu vis, velim & ego. Præ-
terea, cum corpus meum domicilium sit a-
nimæ meæ, fac quæso, vt illud tuo auxilio
castum & mundum conseruem: quo ani-
ma purgata in corpore mundo habitet:
quò integer sim, anima, spiritu, & corpore:
& te perpetuò in corpore, & in anima mea
glorificem: tibi Pastori meo, ac soli Deo,
cum Patre & Spiritu sancto sit benedictio
& gloria, & sapientia, & gratiarum actio,
honor & virtus, & robur in secula seculo-
rum Amen, Amen: FIAT, FIAT.

DE

DE SECUNDA

PARTE, QUAE CONTINET

instructionem, iuxta quam Pastor suam domum & familiam regat.

INSTRVXIMVS Pastorem nostrum solitarium, & ostendimus quali cupiamus eum gubernari disciplina, quando solus secum agit, atq; eius vita soli Deo patet. Nunc ipsi de solitudine educto domum committamus, monstremusq; qua deceat ipsum disciplina domum ac familiam administrare. Quam autem sit domestica hæc disciplina necessaria Pastori, Paulus ostendit 1. Timot. 5. cum inquit: Si quis suos, & maximè domesticos non curat, fidem abnegavit, & est infideli deterior. Et Bernhardus inquit: Nemaledictio intret domū, custos in porta disciplina ponenda est.

Cum itaq; Pastori pio incumbit, vt suam domum & familiam, pia & sancta regat disciplina, Capita certa proponam, ad quæ totam disciplinam domesticam referam. Sunt autem hæc Capita:

- I. Qualis vxor ducenda parochō.
- II. Affectus Pastoris erga vxorem.
- III. Instructio vxoris & tractatio.
- IIII. Educatio liberorum.

V. Tra.

- V. Tractatio familiæ, hoc est, seruorum & ancillarum.
- VI. Cura & prouidentia de victu & necessarijs.
- VII. Liberalitas in pauperes.
- VIII. Totius domus precandi ratio, & tempus.

QUALIS VXOR DUCENDA
PAROCHO.

SALOMON dicit: Domus & diuitiæ, hæreditas patrum est: à Domino autem accipitur vxor prudens. Hæc verissima gnoma monet, vt Pastor ducturus vxorem, ante omnia Deum roget, vt sibi vxorem adiungat, cum qua pacificè, & in timore Dei viuere possit. Multi iustas pœnas luunt, qui non à Domino, sed à Baccho, & Venere, vxores accipiunt. Quare Pastor, cum primùm animum ad coniugium applicuerit, seriò & ardentè oret Deum, vt ipse sibi monstret, quæ futura est commoda. Deniq; vbi à Domino cœpit vxorem petere, consilia amicorum, ac præcipuè piorum adhibeat. Nam amor sæpissimè, etiam in pijs, cœcus est. Etiuxta Theocriti dictum: Quæ non sunt pulchra, amanti pulchra apparent. Opus est ergò hîc amicorum oculo & consilio.

Post.

Postquam autem monstrata est persona placens, rursus ad orandum se conuertat Pastor, vt Deus, si futurum est è re sua, coniungat animos vera storga. Hoc autem cum senserit, non more Lenonum animum puellæ, aut viduæ explorabit: sed honesta legatione amicorum, petet ipsius consensum. Qui si negatus fuerit, non est, quam Deus illi donare decreuit: si consentit, speret eam diuinitùs sibi monstratam fuisse. Verùm interim hoc Pastori diligenter cauendum, ne spontè accersat sibi malum: hoc est, ne eam ducat, quæ vel publicè antea corpus suum prostituit quæstus gratia, vel ab alio est stuprata, aut est suspecta. Qui autem hoc facit, prolibus suis, antequam nascantur, inurit infamiæ notam, ac domum propriam perpetua ignominia dehonestat: vt interim taceam, vix fore tutam vitæ sociam, quæ alios antea turpiter amauit. Fieri autem posse fateor, vt quæ fuit corrupta, pœnitentiam agat, fiatq; pia & honesta matrona: tamen nolim Pastorem meum tali spe periclitari.

Leuit. 21. Lex proponitur leuitico Sacerdoti, his verbis: Mulierem meretricem aut stupratam non accipient, neq; mulierem repulsam à Viro accipient, quia sancti sunt Deo suo. Neq; hoc tantum

tantum propter typum factum est, sed multo magis propter publicam honestatem, ut recte Procopius interpretatur. Non enim solum Pastoris est, ut fugiat manifesta mala: sed etiam ut declinet illa mala, quae famam ipsius suggillant. At quidam dicunt opus misericordiae esse, si quis errantem reuocauerit, & ex vili scorto fecerit honestam matronam: Imò, quod melius est, è schola Sathanæ in scholam Christi receperit. Nam Pastoris domum scholam Christi esse oportet. Fateor quidem ista magna esse. Verum ut rarum est è scurra fieri bonum patrem familias: ita rarum est ab impudica foemina, fieri pudicam matronam. *καλεωδρ*, inquit Theocritus, *χορίωρ κῶνα γεύσασα*, hoc est, difficile est canem gustasse intestina. In scholam Christi recepta meretrix, haud dubie pudicitiam & castitatem disceret, ut Lupus fertur in scholam receptus, didicisse syllabicare, pa & ter, interrogatus quid facerent p, & a, respondit pa: rursus quid facerent t, e & r, respondit ter. Haetenus non infeliciter in schola versatus est Lupus. Verum cum idem iussus sit coniungere syllabas, pa, & ter, respondit, agnus. Quare ita? quia aliud os, animus aliud loquebatur. Os Praeceptoris vocem secutum est, sed quod in animo latuit tandem

dem erupit. Simile periculum timendum iudico, si in scholam pietatis recepta meretrix, iuberetur syllabas facere, ex c & a. s, t, & i. & t, a, s. diceret quidem primum ca: deinde sti: tum tas. Sed iussa coniungere has tres syllabas in dictionem, haud dubiè sonaret Amasius. Sed sanè quòd subito ex meretrice fieret matrona, ex impudica, pudica, ex publica foemina, vno contenta: (etsi huiusmodi metamorphosis est rara) tamen in pastoris domum non lim tale periculum sponte recipi, praesertim cum debeat esse alijs exemplum pietatis, pudicitiae, & honestae famae: vt interim taceam nonnullam labem adherere ministerio, ex vxoris moribus vitiosis.

Quare nullo pacto ferendum iudico, vt is qui ad sanctissimum ministerium vocatus est, cuiusq; domus debet esse veluti officina quaedam omnis pietatis, castitatis & veritatis, ducat vxorem quae publica infamia laborat, aut quae alioqui ob aliquod crimen suspecta est.

Qualem ergò iudicas ducendam esse? Pastor ducturus vxorem, quatuor haec diligenter examinet. Num pij & honesti sint parentes puellae, quae placere coepit. An puellae mores graues & honesti sint. An ipsa aliquod artificium sciat. An obnoxia
E sit publi.

fit publicæ famæ. Parentes requiro pios & honestos, cum propter futuram affinitatem, tum propter spem de pietate & honestate vxoris ducendæ. Nam à bonis nasci boni solent. Deinde, mores in puella graues & honestos postulo. Sæpè enim fit, vt quæ nata est ex bonis parentibus, & cuius fama est illæsa, prodat tamen signis externis, qualis intus lateat animus. Philosophus quidam ait, non multum referre, qua in parte corporis quis sit impudicus. Aliquando vultus & oculi, interdum incessus, nonnunquam vestitus, haud rarò lingua animum impudicum prodit. De impudicitia ex oculis cognoscenda, hoc modo Syracides: Impudicitia mulieris elucet in elatis ipsius oculis, atq; in palpebris eius cognoscitur. Hic Syracides mulieris oculos, libidines eius indices, & in supercilijs certa signa esse dicit. Atq; ita vultu & oculis, prodit puella, quod occultum esse putat. Benigni oculi, summam animi pulchritudinem comitari solent: procaces oculis, animo etiam procaci sunt vt plurimum.

Quare Pastor vxorem ducturus, pudicis oculis præditam quærat. Ea enim videtur ingenio ad remperantiam, iusticiam, pudicitiam, continentiam, ad omnem deniq; virtutem nata. Incessus quoq; haud
rarò

& rarò animi vicia prodit. Nam & superbix & impudicitix signum est, arte veluti formatus incessus. Multx cum incedunt, in vndarum more torquent corpus: multx aërem occipitio feriunt: alix alias ineptias exprimunt, quibus impudicum produnt animum. Præterea, Vestitus & pudicitix & impudicitix testis esse solet. Quæ enim foeminæ nimium cultui vestium student, & præcipuè si status sui & conditionis non habent rationem, libidinem animi in veste pingunt. Maximè omnium lingua & sermo, animi character est. Loquaces foeminæ apud omnes, infames sunt: Contrà singulare mulierum ornamentum, est silentium, sicuti & Ajax suæ obiecit loquaci foeminæ: Pauca, inquit, mihi loquere, & grauia. Mulieribus enim silentium ornamento est.

Haftenus de moribus. Summa hûc redit, vt puella ducenda pastori in vxorem, sit pudica facie, incessu composito ad pudicitiam & grauitatem, vestitu decenti, & lingua minimè petulanti. De artificio restat. Non est vtile pastori eam ducere, quæ tantùm nata ad deuorandum videtur. Quare eam quærat, quæ muliebria artificia nouit, pro conditione suæ personæ, quæ assueuit in parentû adib. ea curare & administrare,

quæ ad matronarum officia pertinere videntur. Breuiter, sit talis, quæ, si res postulauerit, victum honestè quærere possit suis manibus, honesto aliquo artificio. Non enim decet, vxorem Pastoris ocio deditam esse: quales solent esse, quæ apud parentes nimis teneræ sunt educatæ. Nam Pastor cum sua vxore, ad quamuis fortunam paratus esse debet.

Sequitur fama publica, cuius etiam rationem habere debet Pastor. Etsi enim cum ea sint salua, de quibus iam diximus, hoc est, si nata est puella ex honestis parentibus, si bonis moribus est prædita, si honestum aliquod artificio nouit, fama honesta comitari solet: tamen vtile est, eam etiam in consilium adhiberi. Illa enim verè honesta est, de qua fama veretur mentiri. Verùm si fama aliquid contra ea, quæ foris videntur, ferat, prudenter circumspiciendum, vt quid veri sit inquiratur. Nam sæpè vsu venit, homines vana loqui, idq; vel beneuolentiæ, vel odij affectu ductos, vt verè Nazianzenus refert. Quare hîc prudens circumspectio adhibenda est.

Dixi qualem velim Pastorem meum quærere sponsam, quam cum nactus fuerit, debet in timore Dei & sponsalia & nuptias celebrare, & inuitare filium Dei suis precibus,

bus, vt aspera, quæ fortè inciderint in ista noua societate, velit mollire, & aquam in vinum conuertere, hoc est, tenues ipsorum facultates, sua benedictione prosequi & augere.

AFFECTVS PASTORIS
ERGA VXOREM.

VT autem Pastor sciat, qualem affectum oporteat ipsum habere ergà vxorem, quam iam accepit, respiciat cum ad Deum, à quo vxorem petijt, tum ad primam coniugij institutionem.

Si ad Deum respexerit, admonetur amoris ergà donum Dei. Non enim debet vt vilem contemnere, quam scit sibi à Deo datam esse: imò potius vero & sincero charitatis affectu prosequi.

Si ad primam coniugij institutionem respexerit, animaduertet Heuam de costa Adam extractam esse, & datam fuisse Adamo in vxorem. Debet igitur eam amare, vt propriam carnem: debet eam fouere, vt propriam costam: debet illam imbecillem refocillare, vt proprium membrum. Quis enim tam crudelis est, vt suam ipsius carnem amare, fouere & reficere non velit?

Deinde, quia Heua non de Adæ capite, neq; de pedibus est facta, sed ex latere est

E s . . . for.

formata, admonetur Pastor de rebus tribus: videlicet, quòd vxor non sit domina sua, quia de capite non est sumpta: Nec serua, quia non est de pedibus formata. Sed quòd sit socia, quia de medio, hoc est, de latere prodierit. Vt igitur non debet Pastor, imperium in vxorem habere vt in seruam, nec illi subijci vt seruus: ita debet ex lege instituti coniugij, eam vt propriam carnem, atq; sociam vitæ, intimo amore complecti. Hic amor fundamentum erit reliquorum officiorum in tota vita.

INSTRUCTIO VXORIS.

INSTRUCTIONEM vxoris, hinc intelligo eam informationem, per quam consuetudo coniugum amabilis, dulcis, & sine omni molestia reddi possit. In primo enim congressu, iaciendum est fundamentum futuræ consuetudinis in tota vita.

Primum itaq; Pastor vxorem nactus, diligenter instruat eam, & veluti de nouo paciscatur cum ea, de constantia & perseverantia in vera pietate: hoc est, quòd velint vnà Deo obedire, statuantq; se pietatem omnibus rebus mundi velle antepone. Hoc iacto primo instructionis fundamento, omnia postea erunt faciliora.

Hinc amicitiam mutuam pendere doceat.

at.

at. Nulla enim stabilis & firma amicitia esse potest, nisi à Deo ortum habeat. Admoneat omnem inimicitiam inter coniuges, cum pacto pietatis pugnare, quod pactum violare summa temeritas est. Adhæc ex eodem fundamento doceant vxorem, quòd virtus ac morum probitas, inter coniuges mutuam oblectationem pariat.

Quare vt pastor ipse virtutis ac probitatis exemplum, vxori esse debet: ita eandem sedulò hortetur, vt in eius vita morum quædam probitas reluceat, doceatq; non in auro & splendidis vestibus, sed in morum probitate, præcipuum honestæ matronæ ornamentum esse situm: iuxta hoc insigne Cratetis dictum, de ornatu mulierum. Ornatus est, inquit, quod ornat. Ornat autem quod ornatiorem vxorem facit: facit autem ornatiorem neq; aurum, neq; smaragdus, neq; coccus, sed quæcunq; grauitatis, modestiæ, & ingenui pudoris indicium addunt. Hoc comprobet pastor verbis Petri, 1. Pet. 3.

Instituatur præterea pastor vxorem, de mutua ἐπιεικεία, hoc est, de æquitate & moderatione, qua vterq; alterius æqui boniq; consulat mores & errores. Hanc æquitatem omninò necessariam esse doceat. Nam in hac naturæ imbecillitate multa errata incidunt.

cidunt, quæ nisi mutua condonatione te-
 rentur, horrendi tumultus orientur, & ci-
 tò fieret alienatio animorum inter coniu-
 ges: præsertim cum Diabolus insidiatur
 coniugibus, & præcipuè incumbit, vt con-
 iuges suo veneno inficiat: quò postea inde
 prodeant homines apti ad propagandum
 Sathanæ regnum. Mutus ergò sit pastor,
 præsertim adhuc primo amore feruente,
 in commendanda vxori hac mutua ἐπι-
 κεία toto vitæ tempore necessaria. Hanc
 moderationem amor mutus alet, foue-
 bitq;: faciat quoq;, vt coniuges non nimis
 acutè alter in alterius vicia introspiciant:
 sed vt multa aut non animaduertant, aut si
 animaduertant, amore mutuo tegant. Si
 quando necessaria est admonitio, efficien-
 dum vt ea ex amore proficisci videatur.
 Adhæc doceat vxorem, si opus esse vide-
 tur, vt piè & sedulò præstet officium, non
 tanquam in conspectu hominum, sed vt in
 conspectu Dei. Postremò & voce, & exem-
 plo, doceat pastor vxorem pietatis exerci-
 tia, inuocationem, gratiarum actionem, sa-
 cras Ceremonias reuereri, &c. de quibus re-
 bus infra fortasse plura.

Hæc sit breuis instructio, qua pastor su-
 am vxorem, quam ducit iuuenulam, in-
 formare potest: qui tùm demùm efficaciter
 cam

eam instruet, si ipse præierit exemplo, & quod ab vxore requirat, ipse primus faciat.

Sed vnum ferè prætermissem, quod nequaquam omittendum fuit. Vxor pastoris vbi conceperit, admoneatur à marito, vt siue cubitum eat, siue surgat, Deo commendet, quod benedicente Deo concepit: Petat vt ipse sua potentia & bonitate assit, tueatur, ac foueat quod conceptum est. Quomodo autem infans natus educari debeat, iam dicendum est.

EDUCATIO LIBE-
RORVM.

POSTQVAM pastor videt benedictione Domini auctam familiam, non cessabit Deo gratias agere, pro tanta benedictione, & orabit, vt Deus quod dedit clementer tueri velit.

In educatione autem puerorum, sit primum fundamentum, inuocatio Dei pro pueris. Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, frustrà laborat, qui ædificat eam. Frustrà itaq; omnis cura educandæ sobolis suscipitur, nisi Deus manum adhibeat, & dederit pueris aduersus Sathanam angelos custodes.

Deinde, hoc iacto fundamento de inuocatione Dei pro pueris, summa pastoris

E s cura

cura esse debet, vt vnà cum lacte natus infans incipiat balbutire I E S V nomen. Illa enim dulcis appellatio, prima cùm fuerit in infantis ore, spes est vt in reliqua tota vita illuc maneat, non sine maximo fructu. Vbi autem puer fari cœperit, mox precandi formulam à Christo præscriptam discat, eamq; sæpius recitet, & præcipuè cùm itur cubitum, cùm surgitur manè, & in principio & fine prandij & cœnæ. Hanc vbi aliquo tempore vsu firmauerit puer, addatur Symbolum: mox Decalogus: postremò doctrina de Sacramentis.

Porro vbi ætas maior accesserit, hoc est, circa septimum annum, pater incipiat puerum docere, de creatione, de lapsu primorum parentum, de peccato propagato à primis parentibus in totum genus humanum. Deinde proponat Christi beneficia, quomodo ipse propiciator peccati sit, cuius propiciationis testimonium & sigillum est ipse Baptismus. Hic doceat pastor puerum accuratè de Baptismo: ostendat Baptismum testimonium esse ablutionis peccatorum, per sanguinem Christi: ostendat Baptismum perpetuam concionem poenitentiae esse: ostendat Baptismum, signaculum esse beneficiorum Christi, & vitæ æternæ. Admoneat puerum de candida veste, quæ

ite, quæ ipsi imposita fuit in Baptismo, quæ ipsum in tota vita admonebit, quòd & sit vestitus iusticia Christi, & quòd debeat in posterum candidam & sanctam vitam meditari. Hæc omnia meliùs discunt pueri, si patris vitam videant doctrinæ respondere.

His iactis pietatis rudimentis, masculæ proli proponat pater literas discendas, modo ad eas apta videatur: foemellæ opera muliebria: nisi fortè placet, quòd non improbo, eam institui in literis, vt possit aliquando sacros libros, vernaculo sermone scriptos, legere. Nam vt latinè discant puellæ non suadeo.

Præterea habeat Pastor singularem curam morum in liberis. Si quid quod non decet agant, puniat: si officium faciant, laudet: moneat quàm honestè domi ergà parentes & familiam se exhibeant: quàm modestè foris ergà alios se gerant: qua reuerentia excipiant senes: quo candore cum paribus conuersentur.

Cæterùm vt rem ad numeros reuocem, quatuor potissimùm in institutione puerorum spectanda sunt, quæ Paulus, etsi in diuersis locis, de puerorum educatione tradit.

PRIMUM, quid parentes debeant pueris, exponit.

DE-

DEINDE, quid caueant parentes in puerorum educatione docet.

TVM, quid in pueris sit culpandum admonet.

POSTREMO, quorum puerorum mores sint laudabiles, monstrat.

Ad Ephesios sexto, quid parentes debeant pueris his indicat verbis: Patres educate liberos vestros in disciplina, & correptione Domini. Breue quidem præceptum est, sed multa continet. Vult enim vt à curis liberi sancta institutione formentur, ac sanis admonitionibus corrigantur subinde: vult eos enutriri in disciplina & correptione, non quauis, sed Domini: vult vt discant præcepta pietatis, ciuilia morum instituta: vult eos proficere in timore Dei: vult eos informari in veritate, iusticia, temperantia, pudore.

Proinde Pastor, cui prolem donauit Dominus, in his sit sedulus: enutriat suam sobolem in disciplina, & monitis Domini. & simul addat domesticum exemplum, ne quid turpe dictu à se audiant, ne quid turpe factu in se videant: imò potiùs det operam, vt se viuum exemplar omnis pietatis & probitatis habeant.

Quid parentes in puerorum educatione cauere debeant, Apostolus in eodem capite ostendit.

ostendit, cùm inquit: Vos patres ne ad iram
 prouocetis filios vestros. Vult Paulus ne
 immodica sæuitia parentes filios exaspe-
 rent. Hinc enim nascitur odium: ex quo fit
 demùm vt iugum prorsus excutiant. Ideò
 ad Coloss. additur: Ne despondeant ani-
 mum. Ingenua enim tractatio & modera-
 ta, magis liberos retinet in parentum timo-
 re, atq; etiam obsequendi studium & ala-
 critatem illis auget: contrà durities & illi-
 beralis austeritas, eos ad contumaciam in-
 flamat, & pios affectus extinguit. Studeat
 ergò Pastor, vt disciplina puerorum suo-
 rum comitate sit temperata, ne nimia se-
 ueritate vsus, pueros perdat.

Quid in pueris culpandum sit, idem
 Paulus in Epistola ad Titum, vbi agit de
 eligendo Episcopo, hoc est, Pastore osten-
 dit. Liberos habens non obnoxios crimini
 luxus, aut contumaces. Duo vicia grauissi-
 ma notat, *ἀσωτία* & inobedientiam. *ἀσω-
 τία* omnem intemperantiam significat, vt
 luxuriam, lasciuiam, prodigalitatē, helu-
 ationem, &c. Clemens in secundo Pæda-
 gogi, dicit *ἀσωτία* dici quasi *ἀσωσιὰ*, vt si-
 gnificetur finis eorum, qui luxuriæ, lasci-
 uix, heluationi dediti sunt. Illis enim nul-
 la salus reliqua est, seipsos sua intemperan-
 tia extremè perdunt. Aliud vicium quod
 cul.

culpat in pueris, est in obedientia, ex qua prius illud nascitur. Cùm igitur Paulus non vult eligi vllum pastorem, cuius liberi sunt luxuriosi & contumaces, det operam pastor, vt prudenti moderatione, pullulantia in liberis vicia corrigat. Si enim tempestiua & prudens disciplina adhibetur, nemo tam distorta est natura, quin flecti possit. Verùm si inueteratum fuerit malum, frustrà corrigere studebis. Principijs ergò obsta. Laudabiles mores puerorum qui sint, indicat Paulus i. Timoth. 3. vbi loquitur de eligendo pastore. Qui (inquit) filios habet, cum omni subiectione, & reuerentia seu honestate, & castitate. Omnia enim hæc græca vox *σεμνότης* complectitur. Vult ergò in summa, liberos pastoris moribus esse ad omnem obedientiam, reuerentiam, castitatem, modestiam, & grauitatem compositis, ita vt Patris quasi ingenium referant.

TRACTATIO FAMILIAR,
SERVORVM ET AN-
CILLARVM.

GENERALIS regula, iuxta quam oportet Christianos dominos agere cum suis seruis & ancillis, traditur Ephes. 6. hisce verbis: Et vos domini eadem facite ergà
seruos,

feruos, remittentes minas, seu laxantes iracundiam, scientes quòd & vester ipsorum Dominus est in cœlis, & personarum acceptio apud Deum non est. Huic generali regulæ subesse debet Pastor. Præterea etiam cogitabit, quòd non sit tantùm Dominus in sua familia, verumetiam Propheeta & Episcopus, qui debet curam animarum suæ familiæ habere. Curet igitur ante omnia, vt sua familia sit pia, sit honesta, sit fidelis. Neq; ferat seruum & ancillam, qui disciplinæ domesticæ, etiam quantum ad religionem attinet, subesse recusant. Solent vt plurimum serui accommodare se moribus dominorum suorum: quantò magis par est, vt pij Pastoris mores exprimat pia familia.

Hæc sit ergò *PRIMA* regula, vt Pastor curet vt habeat piam familiam, eamq; assuefaciat ad humanitatem, temperantiam, castitatem, & alias virtutes.

DEINDE iuxta Pauli regulam Pastor placidè & amanter foueat seruos & ancillas suas, tanquam conseruos Dei. Habent enim domini & serui communem Dominum, quem suscipere debent vtriq;.

TERTIO iuxta præceptum Pauli reddat Pastor suis seruis & ancillis, *τὰ ἀδρα* hoc est, *τὰ δίκαια*, iuxta distributiua iusticiam.

Neq;

Neq; enim sic habeat Pastor obnoxios sibi seruos, quin sciat se vicissim illis obnoxium esse. Seruis laborantibus reddat iustam mercedem, eos foueat ac complectatur in Domino.

QUARTO & postremò, curet Pastor vt sui serui publicas ceremonias frequentius accedant. Hac enim ratione & seruis præstat paternum beneficium, & alios exemplo inuitat, ad similem humanitatem ergà suos.

CVRA ET PROVIDENTIA
DE VICTV ET NE-
CESSARIIS.

CVM hæc vita opus habeat necessarijs adminiculis, vt conseruari possit, non debet Pastor ea media contemnere, quæ Deus ordinauit.

Qui in vrbe habitat Pastor, stipendium suum certum nouit, quod vt rectè dispenset, opus est singulari prudentia, ne vel sordidus videatur, vel prodigus. Vtrunq; viciu indignum est Pastore. *PRODIGALITATI* medebitur, si perpendat & computet exactè, quantum per annum requiratur ad honestam familiæ sustentationem. *AVARITIÆ* si Deo fidat, non creaturæ, & statuatur ex benedictione Domini ro-

ni robur esse pani. Qui autem ruri habitat pastor, & habet agros & decimas, potest suis rebus studere, vt habeat quo suis & alijs possit benefacere. Sed non discedat à regula Christi, qui ait: Quærite primùm regnum Dei: meminerit primam curam & præcipuam esse debere salutis.

Quia autem, vt dixi, hæc vita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem, quærere potest pastor facultates, eisq; quæ ad cultum victumq; necessaria sunt, operam dare, modò intra limites sui officij maneat. Quòd autem hoc liceat pastori, testatur promissio Dei, qui promittit benedictionem piè laborantibus. Proinde & lucrum, quod pastori ex suis agris & decimis accedit, potest & debet pastor, vt prudens œconomus conseruare, & postea vt res postulauerit, prudenter dispensare.

Quòd si facultates creuerint, agat Deo gratias, ac simul Deum precetur, ne sibi in spinas & laqueos conuertantur: quod sanè vsu venire solet ijs, qui solidum fiduciæ in Deum fundamentum non iecerunt. Qui enim fiduciam collocant in diuitiarum incertitudinem, naufragium fidei fecerunt, & viua fiducia in Deum vacui sunt.

Consilio proinde Dauidis obtemperet pastor. Si affluent, inquit, diuitiæ, noli cor apponere.

F .

Est

Est itaq; *PRAECIPVVM*, ne diuitiarum huius seculi cupiditate ducatur pastor.

DEINDE, ne ijs animum aut fiduciam adijciat.

TVM, vt pro ijs gratias datori agat.

PRAETEREA, vt eas nec auarè cumulet, ac retineat, nec prodigaliter effundat: sed eas dispenset iuxta regulam fidei, & charitatis.

POSTREMO, vt sit paratus eas à se abdicare, quoties Deo libuerit.

*LIBERALITAS IN
PAUPERES.*

DE officio pastoris quantum ad curam eleemosynarum attinet in vsus pauperum, suo loco dicitur: Hic tantum de eleemosyna ac liberalitate agam, quam ipse de suo faciet, & praestabit egenis. Nam & pastor communi praeccepto subest, quo iubemur esse liberales erga pauperes.

Praecceptum autem hoc est: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam. Si videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Et peculiariter Paulus praecipit suo pastori, vt sit hospitalis, seu, vt in Graeco est, φιλόξενος: hoc est, amanter complectens peregrinos, eos fouens, ac recreans suis facultatibus.

Vt

Ut autem meus Pastor magis ad liberalitatem excitetur, hūc adijciam, quæ in omni eleemosyna spectanda sunt, vt sunt: causæ eleemosynæ, affectus dantis, modus dandi, fines & præmium eleemosynæ, liberali pectore præstitæ.

Causæ, quæ impellent pastorem nostrum ad liberalitatem ergà egenos, sunt multæ & variæ, quarum nonnullas recitabo.

PRIMA. Christiana professio requirit, vt abundant pij in omni opere bono. Nunc autem eleemosyna est vnum ex præcipuis operibus, quibus proximo commo- dare possimus, quare pastor sciat se huic communi legi subesse.

SECUNDA. Mandatum Dei, quod sæpius in Prophetis & Apostolicis literis repetitur. Frange esurienti, inquit Esaias panem tuum. Christus: Date eleemosynam, ac ecce omnia munda vobis. Huius mandati admonet nos Syracides capite 29. Propter mandatum, inquit, assume pauperem, & propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.

TERTIA. Exempla Sanctorum, vt Abraham patris nostri, & aliorum multorum. Iob de sua ergà pauperes liberalitate testatur, cum ait: Foris non permansit peregrinus, ostium meū patuit peregrino, cap. 31.

QVARTA. Eleemosynæ puræ æstimatio apud Deum, 2. Corinth. 6. λειτουργία dicitur. Ad Hebr. 13. *ἑσθία*, hostia appellatur.

QVINTA. Proximus ipse, qui caro tuâ est. Propheta dicit: Et carnem tuam ne despexeris. Qui enim indigentem proximum non iuuat, se omni charitate vacuum ostendit. Hûc illud Iohannis dictum: Qui habuerit substantiam mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clausferit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?

SEXTA. Cogitatio poenæ eorum, qui non tanguntur calamitate egenorum.

Primum enim incurrunt in iram Dei: Ab inope, inquit Syracides, ne auertas oculos tuos propter iram. Deinde maledictioni pauperum subiacent, iuxta illud: Maledicentis tibi in amaritudine animæ exaudiatur deprecatio eius. Præterea, si imploranti te non succurris, idem à Domino expectabis. Prouerb. 21. Qui obturat aures suas ad deprecationem pauperum, ipse clamabit, & non exaudietur. Adhæc, Impius in pauperes spoliabitur donis, quæ habuit, iuxta illud: Non habenti auferetur ab eo quod habet: hoc est, ei, qui non utitur donis Dei rectè iuxta voluntatem Dei, auferuntur ei dona. Exempla multa
suppe-

suppeditant historiæ, & quotidiana experientia. Prouerb. 3. Qui despicit deprecationem pauperis, patietur inopiam. Breuiter, cum ira Dei & maledictione omne malum coniunctum est. Omitto poenam, quæ in posteritatem extenditur. Qui enim crudelis est in pauperes, eius liberi aliquando aut mendicabunt, aut aliam calamitatem experientur. His causis perpensis, Pastor sit pro ratione suarum facultatum ingenos & exules liberalis.

Affectus dantis eleemosinam, sit purus & castus, non infectus hypocrisi aut *νευδοξία*: quæ vicia, omnia opera, ratione præcepti bona, inficiunt, ita vt habeantur abominabilia in conspectu Dei.

Ardeat itaq; affectus, amore Dei, & amore proximi: sit hilaris animus dantis. Hilarem enim datorem diligit Deus: præluceat fides: sit scopus gloria Dei.

In modo eleemosynarum spectentur, quantitas, *ἰσότης*, æstimatio dati, discrimen hominum, dominium dantis.

Quantitas eleemosynarum moderetur ad regulam. Tob. 4. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si parum, libenter impartiri stude. Et 2. Corinth. 8. Nunc verò & facto perficite, vt quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita & perficiendi

ex eo quod habetis. Etenim si prius assit promptus animus, is acceptus est pro eo, quod habeat aliquis, non pro eo quod non habet.

ἰσότης requiritur etiam in modo eleemosynæ, iuxta illud 2. Cor. 8. Sed pari conditione hoc tempore, abundantia suppleat illorum defectum, ut & illorum abundantia vestrum defectum suppleat, ut sit æqualitas: quantum quidem ad usum attinet, non quantum ad possessiones. Hæc æqualitas non requirit paria pro paribus ab eo, cui das eleemosynam: sed spectat symmetriam totius corporis Ecclesiæ. Hæc enim est in Ecclesia iuris analogi ratio, ut dum vtrò citroq; singuli inter se communicant pro mensura donorum & necessitatis, ex mutua collatione efficiatur apta symmetria, tametsi alij plus, alij minus possideant, & distributa sint inæqualiter dona.

Æstimatio datæ eleemosynæ, non pendet ex doni magnitudine, sed ex animi liberalitate: ut vidua quæ misit in Gazophylacium duo æra, præfertur à Domino ijs, qui maximas donationes obtulerunt. Si enim assit promptitudo, ex eo quod quis habet acceptus est.

Discrimen quoq; oportet habere hominum, in quos eleemosyna eroganda est. Et
si enim

si enim omni indigenti succurrendum est, iuxta parabolam de Samaritano: tamen discernendum est inter domesticos fidei, & hostes religionis. Illis quidem, ut Christi membris, primum est dandum, iuxta regulam Pauli Galat. 6. Dum tempus habemus, simus benefici erga omnes, maximè verò erga domesticos fidei. Vocat autem eos domesticos fidei, qui per fidem sunt in eadem, in qua nos, familia Domini: Hoc est, in Ecclesia, eundem Christum, & eandem fidem nobiscum profitentes. Est enim fides character familiæ Dei. His verò, quia homines sunt, suo quoque loco est succurrendum, ne fame & nuditate pereant. Sed omnium primum inchoandum est à summo beneficio, ut tuis precibus & doctrina conuertantur ad Deum.

Quantum autem ad dominium attinet, quod in modo etiam spectandum dixi, hoc teneatur præceptum. Dominium sit penes te, iuxta Salomonis consilium: Fontes tui deriuentur foras: & tu Dominus eorum esto. Idem requirit septimum legis præceptum. Pessimè ergò faciunt Anabaptistæ, qui volunt æqualitatem bonorum *ἐν κτήσιν* hoc est, in possessione: cum eam Paulus tantum requirat in *χρήσει*, hoc est, in usu.

Fines eleemosynæ Pastoris debent esse

hi:

F 4

PRI.

PRIMVS. Gloria Dei. Hanc enim in omni opere nostro principaliter spectare oportet. Iste erit scopus omnium nostrarum actionum, vt paulò antea admonui. Debes ergò non tuam gloriam quærere, vt prædiceris ab hominibus liberalitatis nomine, sed Domino da gloriam, qui te œconomum fecit, vt iuxta ipsius verbum dispenses quæ dedit.

SECUNDVS finis, est relaxatio inopiæ proximi, quem non ex specie, quæ incurrit in oculos, æstimabis, sed ex ea quam intus gerit, qua refert imaginem Dei, & est membrum eiusdem corporis tecum, cuius caput est Dominus noster Iesus Christus.

TERTIVS finis esse potest prouocatio aliorum ad similem ergà egenos liberalitatem. Húc Christi dictum Matthæi 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, & glorificent patrem vestrum qui est in cœlis. Et illud Pauli 2. Cor. 9. Et ex vobis zelus prouocauit complures.

Quòd autem Christus dicat, Matth. 6. Non nouerit sinistra tua quid faciat dextra: non hoc vult vt nemo te videat libe- ralem esse ergà pauperes, sed vt non, sicut hypocritæ faciunt, quæras tuam laudem & gloriam.

Præmi.

Præmium eleëmofynæ, liberali pectore præstitæ, est multiplex. 2. Cor. 9. præmittitur vt liberales in pauperes, in omne opus bonum abundant. Ita enim clementissimus Pater rectum vsum vnius doni, compensat multis nouis donis, iuxta illud Matth. 6. Dominus dabit mercedem in propatulo. Et Psal. 41. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die malo liberabit eum Dominus. Salomon: Fœneratur Domino qui miseretur pauperi, & vicissitudinem suam reddet illi. Paulus 2. Corinth. 9. Qui seminat in benedictionibus, in benedictione & metet: hoc est, qui benignè liberalis est, benignitatem consequetur. Esaia 58. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt vt meridies, & requiem tibi dabit Dominus Deus tuus semper.

TOTIVS DOMVS PASTORIS
PRECANDI RATIO ET
TEMPVS.

QVOTIDIE manè fiat in ædibus Pastoris precatio, præsentibus vxore & liberis cum ipso Pastore.

Pueri **PRIMUM** alta voce recitent Catechismum, hoc ordine.

F 5

Pri.

Primum, Decalogum.

Deindè, Symbolum Apostolicum.

Tertiò, verba institutionis Baptismi.

Quartò, verba cœnæ.

Postremò, Dominicam orationem, idq; flexis genibus & complicatis manibus, vt in conspectu Dei.

DEINDE sequatur vxor eodem modo.

Quod vbi factum fuerit, addat Pastor exhortationem ad vxorem & liberos, vt diem istum transigant in timore Dei, scientes se ambulare coram oculis Dei.

AD HAEC precentur pueri, ante prandium & post prandium, ante cœnam, & à cœna.

Ituri cubitum, rursus recitent, vt manè, totum Catechismum. Quo factò Pater commendet ipsos Deo breui oratione.

Hoc ipsum, quod de pueris dixi, optarim etiam in reliqua familia fieri. Neq; deberet hîc auaritia Pastorum tanta esse, vt hoc pijssimum familiæ exercitium negligèrent. Verùm si hoc impetrare non possum à meo Pastore, hoc saltem iure peto, vt omni Sabbatho vesperi examinet suam familiam, & audiat singulos recitare doctrinam Catechismi: diebus quoq; Dominicis & Festis exploret, quid vxor, quid liberi, quid reliqua familia didicerit ex Euangelica

lica lectione, quæ eo die est proposita.

Hæc breuiter sint dicta de secunda parte nostræ instructionis, in qua exposuimus, quomodo pius Pastor debeat suam familiam piè & sanctè administrare. Verùm quia omnis labor noster inanis est, nisi Dominus nobiscum operetur, velim vt quotidie Pastor suam Deo commendet familiam hac oratione.

P R E C A N D I F O R M V L A.

QUONIAM nulla domus, nisi te, Domine Iesu Christe, conseruante, stare potest: te supplex rogo, vt domum meam, vxorem, liberos & familiam, tua protectione conseruare digneris. Da, quaeso, vt ego, vxor mea, liberi, ac tota familia secundum tuam voluntatem, singuli nostrum officium faciamus. Cùm enim tu nos pascis, nihil nobis deest: cùm tu nos regis, securi sumus, & nemo nobis nocere potest: cùm tu nos laborantes adiuuas, fructum laborum percipimus vberimum. Nobis igitur adesse digneris: pelle Diabolos, hostes ordinationis tuæ: da nobis custodes, sanctos tuos Angelos: ac rege nos semper tuo Spiritu, vt te perpetuò in hac vita, & in futura celebremus, Amen, Amen: Fiat, Fiat.

DE

DE TERTIA PARTE,

DE CONVERSATIONE

Pastoris politica & externa.

AUTOR Epistolæ ad Hebræos ait: Confidimus quòd bonam habemus conscientiam, in omnibus cupientes honestè conuersari. Permagni enim refert, qualis sit Pastoris conuersatio: quæ si fuerit honesta, & congruat cum sana doctrina, vtraq; manu putandus est ædificare Ecclesiam Dei, hoc est, & sana doctrina, & honesta vita. At si conuersatio cum doctrina pugnat, quod dextra manu, hoc est, doctrina, extru- it, id sinistra, hoc est, mala vita, destruit & demolitur.

Volo igitur disciplinæ publicæ conuersationis præcepta, meo Pastori præscribere, vt in singulis partibus habeat quid sequatur.

Præcepta generalia multa extant, quæ præcipiunt sanctam & honestam conuersationem, vt benè audiat verbum: & prohibent malam conuersationem, ne verbum malè audiat apud hostes doctrinæ. Et Paulus vult, vt in tota vita ita agamus, vt retineamus fidem & bonam conscientiam: quam qui repudiant, naufragium circa fidem

dem faciunt. Hūc & illud Domini dictum: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ, per prudentiam (vt pius quidam interpretatur) caput saluum seruate: per simplicitatem castos mores amate. Serpentes sitis in cauendis malis: Columbæ in simplicitate morum, & vitæ innocentia. Per prudentiam deuitate falsam doctrinam: per simplicitatem deuitate mala opera hominum. Hūc & illud Christi ad Apostolos, quibus pastores succedunt: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, & glorificent Patrem vestrum, qui est in cœlis.

Cur autem pastoris vita, & externa conuersatio sit maiori cura regenda, ipse Dominus rationem reddit, Matthæi 5. his verbis: Vos estis Sal terræ. Item: Vos estis Lux mundi. Et Paulus: Esto typus fidelium, in sermone, in conuersatione, in charitate, in spiritu, in fide, in puritate. Et ad Titum 2. Te ipsum præbe typum bonorum operum.

Huiusmodi præcepta passim occurrunt, quæ à pastoribus requirunt sanctam & honestam conuersationem, & pacificam cum omnibus hominibus vitam.

Verùm quia hæc generalia dicta, non possunt à quouis rectè accommodari ad
 singu-

singulas partes vitæ in externa conuersatione, volo eas singulis actionibus particulatim accommodare, & ostendere, quid in vita communi, quid in cœtu Ecclesiastico, quid in consilijs & deliberationibus spectandum sit. De his tribus capitibus, eo quo proposita sunt, ordine dicam.

QV ID IN VITA COMMVNI
SPECTANDVM SIT
PASTORI.

Hoc Caput etiam dispertiamur in plures partes, vt, veluti in anatomia, singula conspiciantur distinctiùs. In vita itaq; communi sciat Pastor quomodo cum maioribus, paribus, & inferioribus agendum sit, vt honesta cum illis & laudabilis sit eius conuersatio: sciat quoq; qualis adhibenda sit moderatio in vestitu, gestibus, verbis, cibo, & potu, seu in conuiujs, vbi inuitatus fortè fuerit: sciat præterea, qualis in contractibus candor requiratur. His explicatis qualis debeat esse conuersatio Pastoris, quantum quidem ad communem vitam attinet, constabit.

Quomodo ergò cum maioribus, paribus, & inferioribus aget Pastor? Quoties cum maioribus in congressu siue colloquio agendum est, habere oportet Pastorem rationem

tionem & dignitatis & ætatis eorum, cum quibus agit.

Si in dignitate aliqua constituti sunt natu grandiores, vt superiores omnes, tribuendus est illis honor, quem lex præcipit: Honora præpositos tuos, hoc est, ijs, qui tibi in aliquo dignitatis gradu constituti, præsent, honorem debitum exhibe: Hic non spectanda est personæ qualitas, sed officij dignitas. Reddat igitur Pastor Magistratui ciuili, Regi, Præfectis, Consulibus, & alijs, qui publico Magistratu funguntur, debitum honorem, idq; corde, verbis, & corporis gestu.

Qui in nulla dignitate sunt, sed tantum ætate antecedunt, vt Patres sunt complectendi, & Patrum nomine, si nulla laborant infamia, compellandi. Ita enim præcipit Paulus suo Timotheo, 1. Timoth. 5. Seniore[m] ne increpaueris, sed obsecra vt Patrem.

Hæc comis & affabilis cum maioribus conuersatio, conciliat Pastori hominum animos, facitq; vt libentiùs audiatur, vbi ad ea, quæ officium pastoris concernunt, ventum fuerit.

Verum contrà, cum pastor nec Magistratum honorat, nec ætatem reueretur, odiosus redditur omnibus, & sua temeritate animos

animos hominum à se alienat, & in suspi-
cionem & notam superbiæ incurrit: quod
vbi factum fuerit, actum est postea de roto
ipsius ministerio.

Quando cum iunioribus agendum est,
eadem spectanda sunt, dignitas & ætas.

Si in dignitate aliqua est iunior ætas,
præstetur ei debitus à pastore nostro ho-
nor & reuerentia, nulla habita ætatis ratio-
ne, sed officij, cuius causa honorandus est.

Si absq; dignitate publica aliquis viuit,
fraternum affectum ergà ipsum declara-
bis, ac non secus quàm fratrem tractabis.
Hoc quoq; præceptum Pauli est 1. Timoth.
5. Iuniores, inquit, vt fratres. Hæc pia &
blanda compellatio, animos iuniorum ad
mutuum amorem flectit.

Si agendum est cum mulieribus gran-
dioribus natu, tractandæ sunt vt matres
blandè & ciuilitè.

Si cum iunioribus, tractandæ sunt vt
sorores.

At si cum pueris, eos excipias filiorum
& filiarum compellatione.

His humanitatis testimonijs in congres-
su quotidiano conciliabit sibi pastor bono-
rum animos, & parabit sibi viam & autori-
tatem, ad ea demùm cum fructu agenda,
quæ ad officiũ ipsius pertinere videbuntur.

Hæc

Hæc ideo breuius à me dicta sunt, quia melius in laudatis exemplis conspiciuntur quotidie.

Sequitur de moderatione seruanda pastori in vestitu, gestibus, verbis, cibo, & potu, si fortè ad bonorum honesta conuiuia vocatus fuerit. Nam in his requiritur singularis disciplina: præsertim in hac morum corruptione, quando disciplina est magis quàm oporteret laxata, & languidior natura.

Vestitus pastoris, grauitatem & modestiam præ se ferat: sicut decet ministrum Dei. Cogitet pius pastor de primorum parentum primis vestibus, vt inde admoneatur humilitatis & timoris Dei.

Adam innocens, nudus incessit: postquam autem lapsus fuit in peccatum, turpitudine animi in corpore reliquit vestigium, quam folio fici tegere conatus est. Verùm quia oculos Dei fallere non potuit, obiurgatur primùm: deinde data promissione seminis, noua à Deo donatur veste, nempe pellicea: quæ typus fuit vestis, qua agnus Dei tegit hominum peccata.

Hinc pastor cogitet, vestem qua tegitur, symbolum esse cum peccati, tum gratiæ. Prima vestis peccati nos admonet, secunda gratiæ, modò gratiæ vestem induamus.

G

Quoti.

Quoties igitur pastor manè se induit, humiliat se coram Deo, cogitans se lapsū fuisse in Adamo, & peccatum non potuisse tegi folio fici, hoc est, industria & arte hominis. Deinde cogitet de filio Dei, qui nos sua innocentia tegit, in cuius rei typum olim pelliceæ vestes datæ sunt primis parentibus.

Si hæc prudens pastor cogitauerit, facile intelliget, quid in veste deceat, & quid non.

His nihil adijcerem, nisi viderem mores quorundam pastorum nimis leues esse: qui nec quid natura, nec quid sua conditio requirat, perpendunt.

Bernhardus conqueritur, suo tempore multos magis studuisse cultui vestiū, quàm virtuti. Id nos longè rectius conqueri, imò desistere possemus. Nam illa disciplina, quæ Bernhardi adhuc tempore vixit, prorsus est abolita. Videmus enim, in nullo hominum ordine, seruari istam veterem in vestitu grauitatem: sed quotidie nouas vestienti formas excogitari, quibus proditur animi inconstantia & leuitas: & ostenditur quòd mascula illa virtus extincta iam sit, quæ fuit in nostris maioribus.

Sed de his frustra conqueror. Vix enim sperandum est, vt reuocet mundus pedem, ab ista

ab ista sua leuitate & inconstantia: præsertim cum iam natura est languidior, & disciplina, ut dixi, dissolutior.

Etsi autem parum me effecturum, hac nostra de vestitu instructione confido: tamen spero bonos meum consilium non contemturos. Dicam igitur quid sentiam.

In veste consideranda sunt duo: τὸ πρέπουσιν personæ, siue decorum, & usus vestis.

τὸ πρέπουσιν seu decorum, est ut Pastor cogitet, quid se deceat pro suæ personæ conditione. Aliud est τὸ πρέπουσιν militis, aliud nautæ, aliud mulieris, aliud nobilis, aliud ciuis, aliud rustici, aliud pastoris: & quod uni est ornamento, alij sæpè dedecori est. Tantum valet decorum personæ.

Militi conuenit, vestem gestare breuissimam, & iam in hac morum corruptione non datur apud multos vicio, si vela caligarum infra genua se etiam extendant. Hic si oblonga vteretur veste, meritò se alijs deridendum propinaret.

Nautæ congruit, laxas & dependentes gestare caligas, & veste talari absq; omni plicatura uti. Hic si militis vestem sumeret, τὸ πρέπουσιν suæ personæ non seruaret: nisi fortè leuitas isti generi hominum decorum afferat.

Mulieri nobili si sinuoso sirmate terram

verrit, hodiè non datur vicio. Si idem faceret Pastoris vxor, maximum probrũ esset.

Cùm nobilis se catenis aureis & annulis ornat, maximè si in Senatu sit Regni, aut eques auratus, (nam aliorum luxui patrocinari nolo) decorum suæ personæ seruat: quod nec Deo, nec hominibus (modò absit animi superbia) displicere potest. Idem si imitaretur ciuis aut rusticus, quid magis culpandum?

Ita ciuis, rusticus, artifex, &c. decorum in vestitu conueniens suæ personæ seruantes, laudantur. Qui contrà faciunt meritò ridendi sunt.

Ad eundem modum, imò multò magis decet Pastorem, vt seruet decorum, suæ personæ & officio conueniens.

Relinquat igitur militi vestem nates non tegentem, velaq; caligarum: relinquat aulico acuminatos illos & oblongos pileos: relinquat nautis, suos pannos: relinquat nobilibus matronis sua sirmata, suas catenas, holosericum, margaritas, annulos, & reliquum ornatum, qui iam penè maior est, quàm vt stultitia & leuitas mundi aliquid adijcere possit. Relinquat & ciuibus suum decorum.

Quid ergò à Pastore requiris? τὸ πρέπου.
Quodnam est illud? Hoc situm est in
vestis

vestis forma, precio, & colore.

Formam appello decentiam quandam, conuenientem grauitati personæ: (vt quæ sit constantiæ & Christianæ humilitatis indicium) vt vestis nimis non diffluat, nec nimis sit stricta, nec quolibet alio modo ad vanitatem parata. Corona indusij non feriat occipitium, vt in multis videmus. Manicæ non sint sectæ transuersè, & rursus filis sericis connexæ. Caligæ non sumtuosæ, nec velis, quæ sunt leuitatis Symbola, defluentes. Breuiter, forma vestium componatur ad grauitatem, constantiam, humilitatem, iuxta laudatorum pastorum exempla: & summo studio caueatur luxus.

Precium etiam in decoro seruandum est, de quo facilè erit statuere, modò superbia de mente exulat, & ibi vera & Christiana humilitas locum habet. Petrus vestes nimis preciosas in fœminis repræhendit, quis ergò eas in ministro verbi feret? Quare relinquat pastor alijs holosericum, vndulatum pannum, & alia quæ ad pompam & ad superbiam facere videntur.

Postremò, color in decoro spectandus est. Nec alba, nec rubra, nec viridia, nec cærulea congruunt pastori, sed nigra potius, aut alterius coloris, qui minimè ad pompam facere videtur. Verùm hîc consuetu.

do & laudata exempla adhibeantur in consilium. Aurum, argentum, uniones, & preciosos lapides relinquat Pastor alijs: hæc enim ipsum non ornant, sed turpiter foedant, & alijs deridendum propinant.

Verùm hîc quæri potest de gradibus ministrorum, alij sunt superintendentes, alij præpositi, alij pastores, alij sacellani, ut vocant: an non igitur decorum in his gradibus seruandum? Respondeo. Si sunt omnes pastores ut audire volunt, studeant se inuicem antecellere, virtute, pietate, laboribus in officio, vera humilitate, & mutua beneuolentia, & non quærant sibi auctoritatem, auro, gemmis, preciosis vestibus, annulis aureis, &c. Hoc consilium diui Iacobi est, quod meo etiam pastori commendatum volo.

Hæc sint de vestibus pastoris & ornatu dicta, iuxta τὸ πρόσωπον personæ.

Sequitur vsus, qui est duplex.

PRIMVS, ut tegat corpus, & eas partes quas natura iubet tegere.

SECUNDVS, ut arceat frigus.

Sed huic duplici vsui ita accommodanda est vestis, ne violetur τὸ πρόσωπον.

Monachorum & Eremitarum impia somnia detestamur, qui religionis non minimam

nimam partem in forma, vilitate & durtie vestis collocârunt.

GESTVS sequuntur, de quibus admo-
nebo breuiter. Syracides cap. 19. in hanc
sententiam ait: Ab aspectu quisq; cogno-
scitur, & ex vultus obiectu intelligitur cor-
datus. Suus cuiusq; habitus, ac rictum di-
ducens risus, incessusq; hominis, qualis sit,
indicant. Hac sententia significat sapiens,
quod vt quisq; animo est affectus, ita exter-
na corporis conformatione maximè osten-
dit. Hinc multa indicia prudentiæ, stulti-
tiæ, grauitatis, leuitatis, cœterorumq; mo-
rum & motuum animi. Quare oportet pa-
storem gestuum corporis singularem ratio-
nem habere. Gestus enim externi & vicia
animi produnt, & virtutes indicant.

Vt autem gestus eò rectiùs à pastore
formentur, duo tradam præcepta, quæ si
seruentur, gestus videbuntur ad virtutem
compositi. *PRIMUM* præceptum sit: Sin-
gula membra corporis suum teneant offi-
cium, neq; vsurpent alienum. *SECUNDVM*:
Singula membra suum opus decenter &
modestè perficiant. Nam si membra acti-
ones suas & officia confundunt, aut etiam
id, quod iustè agere debent non explent,
viciosus redditur & culpabilis gestus.
Hinc est quòd Salomon inquit: Homo

apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pedibus, loquitur digito, prauo corde machinatur malum.

Oculorum ergo sit *PRIMA* disciplina, ut illi modestiam singularem præ se ferant. Conditi enim sunt oculi, ut eis videamus: hoc munere fungantur decenter.

SECUNDA, sit faciei seu vultus. Nam cum facies disciplinæ sit speculum, temperanda est & moderanda in gestu suo, ut nec proteruè exasperetur, nec molliter dissoluatur, sed habeat semper rigidam dulcedinem, & dulcem rigorem.

TERTIA, sit cæterorum membrorum, videlicet ut singula suis fungantur officijs, nec munera confundant. Ut autem quid velim melius intelligatur, exempla subiiciam, quib. peccatur contra nostram regulam.

Sunt quidam, qui nisi buccis patentibus auscultare nesciunt, &, quasi per os sensus verborum ad cor descendere debeat, palatum ad verba loquentis aperiunt. Nonnulli in agendo vel audiendo, quasi canes sitiens linguam protendunt, & ad singulas actiones velut molam labia torquendo circumducunt. Alij inter loquendum digitos scalpunt, supercilia erigunt, & oculos in orbem rotantes ineptiunt. Sunt qui rem aggressuri caput iactant, comam excutiunt,

unt, vestimenta expandunt. Haud pauci quasi ambæ aures ad audiendum factæ non sunt, alteram tantùm collo detorto, voci venienti exponunt. Inuenias quosdam, qui inter loquendum, vno oculo clauso, alterum apertum habent. Nec desunt qui dum fari incipiunt, corrugant nares. Multi ad eò inepti sunt, vt incedentes, nauigent brachijs, volent corpore, ac triforme monstrum vno eodemq; tempore exprimant. Pedibus enim deorsum cùm in terra ambulant, lacertis remigant, & corpore in aère volant. An non hoc monstri simile, fingere in se simul & hominis incessum, & nauis remigium, & nauis volatum. Quid referam illos, qui scapulas inter eundem erigunt ad aures ferè vsq;

Quid dicam? mille sunt larvæ hominum vanorum, qui foedè inter loquendum, audiendum, incedendum, cubandum, & quouis agendo leuitatem animorum produnt.

Ab his turpibus gestibus, quorum alij lasciuiam, alij negligentiam, alij pigritiam, alij inconstantiam, alij superbiam, alij iracundiam, alij leuitatem declarant, cupio vt abstineat pastor, ac in omnibus actionibus naturam ducem, & exempla bonorum virorum, quorum mores sunt laudabiles, imitetur. Iam ad disciplinam verborum veniamus.

De sermone Paulus in hunc modum præcipit. Ephes. 4. Nullus sermo putris ex ore vestro egrediatur, sed si quis est commodus ad ædificationem, quando opus est, vt gratiam auditoribus afferat. Et ad Colos. 4. Sermo vester semper cum gratia sit sale conditus, vt sciatis quomodo oportet cuiq; respondere. Ex his Pauli verbis quinque licebit colligere sermonis præcepta. Quorum primum continet, qualis sermo sit vitandus. Secundum, qualis sermo diligendus. Tertium, quale condimentum sermonis sit adhibendum. Quartum, quibus accommodandus sit sermo. Quintum, quis sit sermonis finis. De quibus ordine dicam.

Qualis, quæso, sermo est vitandus? Putris, hoc est, talis, à quo aut nullus fructus, aut malus certè expectandus est. Ex scurrili sermone & insulso nullus fructus prouenit. Scurrilitas impudentiam, & vanitatem habet coniunctam. Insulitas verò stupor est nimius, & indignus homine. Inter hæc duo vicia Philosophi collocant medium, quod est lepos, qui est in sermone hilaritatis & asperitatis moderatio. Ex sermone obscæno, iactabundo, virulento, sycophantico, & falso, pessimus nascitur in auditoribus fructus. Quare Pastor
in quo

in quotidiano congressu hominum, fugiat huiusmodi sermonem.

Qualis sermo est deligendus? Bonus & commodus ad ædificationem, quando est opus. Vt enim putris sermo dicitur, à quo aut nullus aut malus fructus prouenit, vti dictum est: ita commodus seu bonus is dicitur, à quo fructus ædificationis sperari potest. Alludit Apostolus ad arbores, quarum aliæ sunt putres, aliæ bonæ & integræ. Ab illis aut nullus aut malus, ab his semper bonus fructus expectatur. Cogitet ergò pastor, tùm demùm loquendum esse, quando quod dicat facit ad ædificationem.

Quidam cùm interrogaretur in conuiuio, cur non loqueretur alijs omnibus loquentibus: Quia inquit, nihil habeo silentio melius. Et apud Euripidem extat hic versus: ἤλέγε τι κερῶ τῆου σιγῆς, ἢ σιγῆμ' ἔχει, hoc est, aut loquere quicquam silentio melius, aut tace.

Quale debet esse sermonis condimentum? Respondit Paulus: Sermo vester semper cum gratia sit sale conditus. Quare sic? Ne corruptionis odor ad alios veniat. Veteribus sal amicitiae symbolum fuit durationis gratia. Corpora enim solidiora facit, & diutissimè conseruat? vndè hospitibus ante alios cibos apponi solitum, quo
ami.

amicitiæ firmitas ac perseuerantia significaretur. Quare pleriq; ominosum habent, si sal in mensam profundi contigerit: contra verò faustum, si vinum atq; id merum effusum sit. Hinc intelligi potest condimentum salis eò spectare, vt sermo sit solidus, non leuis aut inconstans: sit sapidus, non insulsus aut ineptus: sit custodia ac conseruatione dignus, non dignus vt vnâ aurem ingressus abeat per aliam.

Breuiter sermo sale conditus, significat sermonem à recto iudicio profectum, tempestiuè enunciatum, & commodè rebus, de quibus agitur, applicatum.

Est & dignum memoria, quod vetustas discernat salem candidum à nigro, & candidum dicit esse Mercurij, vt sunt dicta, quæ benevolentiam augent. Vt Alexandri dictum: Regium est beneficientem ferre maledicta. Nigrum autem salem dixerunt esse Momi, vt sunt venenatæ reprehensiones. Hunc salem Momi vult Paulus abesse, cum dicit: Cum gratia sit sale conditus sermo. Alludit enim ad cibos, qui tùm demùm grati sunt, quando nec insulsi sunt, nec falsissimi. Hûc illud Pythagoricum pertinet: Salem ne transgrediaris.

Quibus accommodandus est sermo? Auditoribus, inquit Paulus. Inciuile enim est

est verba profunderere, vbi nullus est qui au-
scultat. Inciuilius adhuc loqui, vbi omnia
perstrepunt clamoribus. Quare Pastor tum
demum loquatur, vbi auditores aures be-
nignas & patentes præbent.

Sed quis huius sermonis conditi finis?
Duplex finis in Paulo proponitur, Scien-
tia, & Gratia.

De scientia ait: Vt sciatis quomodo o-
porteat cuiq; respondere. Hæc ergo scien-
tia duo continet commoda, vnum eius qui
loquitur, alterum eorum cum quibus lo-
quitur.

Quantum autem ad illum qui loquitur,
hoc percipitur commodum. Qui se assuefa-
cit circum spectis sermonibus, non incidit
facile in multas absurditates, in quas subin-
de labuntur homines loquaces & garruli.

Quantum autem ad auditores attinet,
ex continuo vsu acquiret sibi rectè & appo-
sitè respondendi peritiam. Aliter enim po-
tentibus mundi est respondendum, aliter
mediocribus, aliter humilibus: aliter rursus
mansuetis, aliter iracundis. Nathan aliter
agit cum Dauide adultero, quàm egisset
cum Stabulario: eiusdem sceleris reo. Hæc
non adulationis sunt indicia, sed pruden-
tiæ signa & modestiæ, quæ præcipuè in ora-
tione Pastorum requiruntur.

Grati

Gratiam præterea requirit Paulus in sermone, ne dicacitate & scurrilitate auditoribus simus molesti, sed potius vt eò nostrum dirigamus sermonem, vt pium fauorem & beneuolentiam nobis conciliemus, ac ea quibus gratia nobis piè accedit, cum omni modestia dicamus: ita tamen ne huius gratiæ prætextu officium, quod sæpè requirit a superiore sermonem, negligamus.

Dixi ex Pauli sententia quid sit in sermone vitandum, quid sectandum, quale condimentum adhibendum, quibus accommodandus sermo, & qui sint sermonis fines. Nunc autem quò plenior sit sermonis disciplina, distinctionem eorum, quæ ad sermonem requiruntur, cum breui declaratione subiiciam.

In sermone itaq; hæc sunt obseruanda. Quid, cui, vbi, quando, & quomodo dicatur.

Quid autem dicendum sit, primùm hac generali distinctione discernatur. Noxia, inhonesta, inutilia, nunquam dicantur à pastore: Contrà quæ profunt, & quæ sunt honesta, & vtilia prudenter dicantur.

Noxia voco, quæ animos auditorum, vel in errorem, vel in prauitatem perducunt, vel etiam quæ aliorum famā lædunt.

Inhonestas appello, quæ vel illius qui loquitur,

quitur, vel illorum, quibus fit sermo, vel
absentis dignitati non conueniunt.

Inutilia sunt, quæ nec loquentibus,
nec audientibus profunt.

Contrà profunt, quæ vel ab errore li-
berant, vel à prauitate abducunt, vel alie-
næ famæ parcunt.

Honestasunt, quæ dicentis, audientis,
& absentis dignitate congruunt.

Vtilia, quæ profunt, & aliquid com-
modi afferunt auditoribus.

Deinde, Cui dicatur, obseruandum.
Nam qui narrat verbum non audienti,
quasi excitat dormientem de graui somno.
Ideò prudentia singularis etiam hîc adhi-
benda est, iuxta hanc distinctionem.

Qui cum alio loquitur, primùm confi-
deret, an propter se, vel propter illum lo-
quatur. Si propter se, hoc est, suam utilita-
tem, vtpote doctrinæ, aut consilij causa, vi-
deat an ille, cum quo loquitur, talis sit, qui
vel doctrina, vel consilio sibi utilis esse pos-
sit. Nihil enim stultius est, quàm à rudi
doctrinam, & consilium à stulto petere.
Si propter illum, qui audit loquitur quis,
dispiciat an talis sit ille, qui vel suo sermo-
ne non indigeat, vel ita malignus, vt ora-
tione melior reddi non possit. Salomon e-
nim dicit: Qui arguit impium, generat ma-
lum

lum sibi. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te. Item: Doce iustum, & festinabit accipere.

Deinde petiturus consilium ab alio, regulam sequatur, quam præscribit Syracides cap. 37. Ne consilium capias cum muliere de ipsius pellice: de bello, cum meticulofo: de permutatione, cum mercatore: de venditione, cum emtore: de gratitudine, cum homine maligno: de humanitate, cum inhumano: de quouis opere, cum pigro, de perfectione instituti operis, cum annuo mercenario: de opera multa nauanda, cum ignauo seruo: ne attendas his in vlla deliberatione suscepta.

Hic proponit sapiens certa hominum genera, cum quibus non est deliberandum, consiliumq; capiendum. Ex quibus regula generalis colligitur: Neminem qui alicuius priuati commodi studiuè rationem propositam habet, ea in re, de qua deliberandum est, esse in consilium adhibendum: Animum enim omni ira, amore, inuidia, cupiditateq; vacuum, consiliarius ad deliberationem afferre debet.

Quare & Pastor meus diligenter caueat, ne ab ijs consilium petat, qui affectibus indulgent potius, quam ratione & prudentia consulunt.

Ter.

Tertiò obseruandum dixi, vbi dicatur. Nam non est decorum, quæ ad forum spectant, in locis sanctis tractare. Vnde Augustinus in Orario nihil agendum esse dicit, præter id quod sacrum est. Pastor igitur in templo loquatur de rebus, ad religionem spectantibus: extra templum, cum de religione, vbi res postulauerit, tum de alijs rebus vtilibus. Loca autem in quibus vana, ociosa, & superflua dici debeant, inueniri non possunt, quia Domini est terra & plenitudo eius.

Quartò obseruandum proposui, quando dicatur. Est tempus tacendi (inquit Salomon) est tempus loquendi. Idem ait: Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo, Prouerb. 25. Etsi autem tempus loquendi quod sit, prudens docebit experientia, & experta prudentia: tamen quædam hûc ex Salomone & Syracide ascribam dicta.

Salomon dicit: In multiloquio non deerit peccatum: Qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est. Proinde nunquam est tempus multiloquio. Item: Labia iusti considerant placita, & os impiorum peruersa. Item: Qui prius respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignissimum. Et Syracides:

H

Si est

Si est tibi intellectus, responde proximo: sin minus, sit manus tua super os tuum. Idem: Priusquam interrogas, ne vituperes quenquam: & cum interrogaueris, corripe iuste. Priusquam audies, ne respondeas verbum, & in medio Seniorum ne adicias loqui. Et rursus Salomon: In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquij tui. Item: Ne contendas cum pessimis, & ne æmuleris impios. Item: Vir sapiens si cum stulto contendat, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem.

Hæc de tacendi & loquendi tempore confusiùs dixi, quia prudens experientia, & experta prudentia, vt dixi, hæc meliùs docebit.

Restat quod vltimo loco proposui, Quomodo dicatur. Modus autem loquendi, vt ait Gregorius, in tribus consistit. In gestu, in sono, in significatione.

GESTVS sit modestus & humilis. Sonus demissus & suavis. Significatio verax & dulcis. Modestiam debet habere gestus loquentis, vt nec inordinatè, nec impudicè nec turbulentè inter loquendum membra moueat, ne vel oculorum nutibus, vel aliqua minus decenti conformatione, siue transmutatione vultus, gratiam sermonis foedet.

no :
im.
eres
ripe
leas
cias
in-
do-
en-
ios.
de-
niet

foedet. Debet & humilitatem habere gestus loquentis, vt apud auditores gratiam sermo eius inueniat. Thraſonicam in dicentibus arrogantiam, omnes oderunt.

SONVS loquentis ſit demiffus, ne vel ſtrepitu, vel immoderato clamore auditores ſuos, aut iniuſtè terreat, aut iuſtè offendat. Suavis quoq; debet eſſe ſonus, ne pronunciationis aſperitate, tantò fiat animus audientium oneroſior, quantò ad aures durior venit, & iniueundior.

SIGNIFICATIO, hoc eſt, ſermonis ſenſus, ideò debet eſſe vera, quia fallax verbum etſi compoſitè; ornatè, & facundè dicitur, tamen noxium eſt, ideòq; vt primo diuiſionis membro diximus eſt fugiendum. Debet præterea ſignificatio eſſe dulcis, quia plærunq; & veritas auditori amara efficitur, vbi dulcedo non eſt in verbis loquentis.

Hæc ſint de diſciplina ſermonis dicta, quæ ſi paſtor obſeruauerit, gratiam ſibi & amicitiam, & grauitatis laudem ſermone ſuo conciliabit.

Sequitur de diſciplina paſtoris in conuiujs ſeruanda. Etſi præcepta quæ hæctenus dedimus, etiam paſtorem in conuiuio gubernare poſſunt: tamen ſeorſum hac de re non nihil adiſciam. Video enim complures in hac parte grauitè peccare.

H 2

In

In conuiujs itaq; spectentur hæc: **L**ocus, tempus, conuiuij genus, conuiuæ, colloquia, edendi bibendiq; modus, hilaritatis moderatio, & morandi tempus. Ad hæc membra referamus præcepta de disciplina Pastoris, quam seruandam esse in conuiujs iudicamus.

Locus conuiuij si fuerit obscurus, aut infamis, fugiendus est Pastori. Nullo enim pacto decet, vt Pastor in tabernis, aut lupanari, aut in hominum infamium domo conuiuam agat. Nam hac ratione non solum suæ personæ, verumetiam ministerio inureret infamiæ notam, ac ita suam famam periclitari permetteret, & ministerium probro afficeret. Quare si quando ad huiusmodi loca fuerit inuitatus Pastor, modestè se excuset, cum declaratione gratitudinis & beneuolentiæ, & simul precetur, vt conuiujs ipsis cedat conuiuium benè, & caueatur omnis Dei offensio.

Tempus conuiuij sit opportunum. Opportunum dico, quod nec noctu fit, nec tempore sacrorum in templis, nec tempore communis luctus.

Nocturna conuiuia semper fuerunt infamia. Videntur enim potius turpitudinis gratia instituta, quàm honestæ hilaritatis.

Sacrorum tempore celebrata conuiuia,
in con.

in contumeliam cedunt ministerio. Illis ergò interesse debent nulli pij, nedum Pastores Ecclesiastici.

Tempore communis luctus conuiujs operam dare, signum est malignæ naturæ, quæ calamitatibus publicis non afficitur. Hoc enim tempore, melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij, iuxta Ecclesiastæ sententiam, cap. 7.

CONVIVIORVM genera sunt duo: Honestæ, & Inhonestæ.

HONESTÆ dico, quæ vel amicitia in eundæ confirmandæuè causa, vel honestæ hilaritatis gratia, vel gratulationis ergò, vel moris gentis seruandi causa instituta sunt. Hæc tantisper honestæ uoco, donec locus & tempus seruantur debita, & non iustæ hilaritatis modum Conuiuæ transgrediuntur. Conuiuia amicitia causa instituta à Græcis dicuntur ἀγάπαι, propterea quòd in eis mutua fouebatur charitas.

Hoc nomine etiam dicuntur conuiuia, quæ pauperibus refocillandis instituuntur: qualia solent in Lollandia patria mea crebrò fieri. Qui enim illic aut nuptias celebrant, aut puerperia, aut alioquin solennia conuiuia, pauperibus mensas aptant, fercula apponunt non minùs lauta quàm alijs conuiujs. Ac si quis conuiuator pau-

peres non admitteret, aut non benignè tractaret, non solum avarus, verumetiam in Deum impius, in pauperes crudelis haberetur. Hunc morem etiam in Scania, Iutia, Fionia, & Selandia, in quibusdam esse locis constat. Hunc morem commendabit pastor, & inuitabit conuiuatores ad humanitatem erga pauperes, commendans ipsis præceptum Domini, qui ait: Cùm facis conuiuium, voca claudos, pauperes, cæcos: & beatus eris, quia non possunt vicem rependere tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Hac sententia multa continentur. Primum, probantur à Christo honesta & pia conuiuia. Deindè, monemur vt cùm hilares esse velimus cum amicis & familiaribus, non negligamus pauperes, sed eos quoq; in nostrum recipiamus conuiuium. Tertiò, promittitur merces à Deo, quia pauperes non possunt vicem rependere: eamq; mercedem dicit reddendam esse in resurrectione iustorum.

Quòd autem Dominus dicit: Cùm facis prandium, noli vocare amicos tuos, non eò pertinet, ac si Dominus vetaret, conuiuia agitari inter cognatos & familiares: quod sanè barbarum & nimis austum esset. Quid enim, quæso, inhumanius, quàm
à men-

à mensa hospitali excludere amicos, & homines arcere ab omni comitate? Sed hoc tantum vult Dominus ostendere, officijs in mundo vsitatis, minimè veram probari charitatem. Quare hortatur ad veræ charitatis officia ergà pauperes. Probat itaq; sic conuiuia Christus, si pauperes non excludantur.

Hilaritatis honestæ causa instituta conuiuia non improbantur: sed inter honesta numero, quæ potissimum exhibere solent homines, post aliquem laborem honestè peractum. Idq; potissimum reficiendarum virium causa, per honestam & moderatam hilaritatem.

Gratulatoria conuiuia, qualia sunt nuptiarum & puerperiorum, commendantur exemplis sanctorum Patrum. Illi enim solebant gratulationis ergò, amicos conuiujs excipere. Laban nuptiarum solenni more dies celebrauit. Abraham in die ablactationis filij Isaac, grande conuiuium fecit.

Solent etiam conuiuia fieri ex consuetudine gentis, certo anni tempore, qualia nos in nostra patria vocamus fraternitates. Hæc conuiuia modò absit superstitio, & insana ebrietas, culpari non possunt. Verùm in huiusmodi conuiujs modum seruari suadebit pius pastor.

H 4

Ad hoc

Ad hoc genus refero ea conuiuia, quæ in Synodis agitari solent à Pastoribus, finitis consulationibus & sacris, de quorum modo probo sententiam D. Petri Palladij piæ memoriæ, qui in suis Synodalibus de illis præcepta conscripsit. Hactenus de honestis conuiujs.

INHONESTA conuiuia uoco, quæ libidinis & iniurgitationis causa instituuntur, quæ potius porcis Epicuri conueniunt, quàm Christi ouibus. Ab his dehortatur Salomon Prouerb. 23. Noli, inquit, esse in conuiujs potatorum, neq; in commestationibus eorum. Commestationes autem dicuntur, nocturna post cœnam instituta conuiuia, & alia quæuis intempestiua & inhonesta. Habent autem nomen comeffationes à Como, quem Deum agnouit gentilitas, & præsidem nocturnarum saltationum. Hic dicebatur coli à iuuenibus, qui coronati noctu cum facibus musicisq; instrumentis, ad amicarum fores saltandi canendiq; gratia concurrebant, procaciterq; lasciuebant, ut fores nonnunquam effringerent. Hunc morem turpissimum, in hac clara Euangelij luce, non pauci sola ganea nobiles reuocant.

Huiusmodi itaq; Lapitharum conuiuia, pius uerbi præco nunquam uel præsentia,

fer
da
ali
lic
po
m
lin
Se
V
br
ve
po
fo
qu
V
ru
ar
tu
ac
di
&
po
g

sentia vel signo approbet, imò potiùs cor-
datè reprehendat ac damnet, non veritus
alicuius personam. Multos (proh dolor)
licet audire gloriantes, quòd possint com-
potatores suos potando superare, ac non
minus eo nomine sibi tribuunt, quam o-
lim Achilles qui Hectorem pugna vicit.
Sed Esaias illis canit: *Ἐργαῖοι ἐπιφθέρουα:*
Væ vobis (inquiens) qui consurgitis ad e-
brietatem sectandam, & potandum vsq; ad
vesperam, vt vino æstuetis. Item: Væ qui
potentes estis ad bibendum vinum, & viri
fortes ad miscendam ebrietatem.

Pastor ergò potiùs auscultet Syracidi,
qui ait: In vino virum te non exhibeas.
Vinum enim multos perdidit.

Hæc sint dicta de generibus conuiuio-
rum: sequuntur colloquia conuiuialia.

COLLOQVIA CONVIVALIA serui-
ant honesti hilaritati, & ædificationi mu-
tuæ. Absit futilitas, absit garrulitas, absit
acerbitas, absit malè de absentibus loquen-
di libido, sit pastor moderatus in verbis,
& sibi Catonis distichon vt regulam pro-
ponat.

*Inter conuinas fac sis sermone modestus,
Ne videare loquax, dum vis urbanus haberi.*

Et illud Syracidæ: In conuiuio vini ne ar-
guas proximū, nec eum in sua lætitia vitu-
peres.

peres. Hic recolat pastor præcepta disciplinæ sermonis, de quibus suprâ dictum est.

Qualem autem oporteat in conuiujs honestis esse *EDENDI ET BIBENDI MODVM*, ex ijs quæ dixi facilè intelligitur. Sed hoc addo, quòd concertationes potandi, & ἀριθμοποτία, quæ (proh dolor) iam nimis vsitatae sunt, nequaquam sint ferendæ inter Christianos.

Quidam meritò apud Homerum laudatur, qui conuiujs suis vina abundè apposuit: sed neminem neq; ad bibendum, nisi perquam humaniter in initio conuiuij inuitauit, neq; ad certamen potandi conuiuas compulit. Est enim nimis barbara consuetudo certare poculis, nequaquam hominis dignitati conueniens, nedum filijs Dei, & pastoribus gregis Christi, qui vice Christi funguntur.

Hanc ergò barbaram consuetudinem, Deo inuisam, homini probrosam, pastor relinquat Lapithis & barbaris, qui Christi nomen ignorant: neq; hîc sinat se consuetudine vinci.

HILARITATIS MODERATIO necessaria est in conuiujs. Nam cùm hilaritas modum excedit, in insaniam vertitur. Hîc illud Anacharsis, qui primum quidem poculum sanitatis: Secundum voluptatis:

tis:

tis: Tertium contumeliæ: Quartum insania esse dixit. Atq; ideò non immeritò pythagoras, ebrietatem insaniæ meditationem affirmavit.

Non igitur oportet bibendi modum excedere iustæ hilaritatis limites.

Homerus hilaritatem conuiuorum in cantu & salutatione collocavit, quæ vocat ἀναθήματα δαιτῶς, ornamenta conuiuij, ad exhilarandos conuiuas adhibita.

Syracides cap. 31. potum vini ad hilaritatem non vituperat, cùm ait: Lætitiâ animi & hilaritatem parit potus vini iustus, & opportunus. Iustum vocat, qui modum non excidit. Opportunum, qui temporis habet rationem. Homericâ illa anathemata, si fuerint moderata, pastor in alijs ne reprehendat: sed ipse ab ijs prorsus absteat.

Quid ergò de philothesijs, & symperiphoris sentiendum? Philothesias, quæ sunt cum amicitia signum præbibimus alicui, ac deinde poculum porrigimus, laudo: modò ad exhauriendum nemo cogatur. Neq; symperiphoras, cum ordine dicitur, canitur, bibitur, in honesto consortio reprehendendas iudico: modò conuiuæ maneat intra modestiæ terminos.

Sed quia difficilè est modum seruare, suadeo

suadeo vt Pastor Socratem imitetur, qui ait: Alij viuunt, vt edant & bibant, ego verò edo & bibo, vt viuam.

Ego soleo inter piorum & Epicurorum conuiuia, hoc discrimen statuere. Boni viri & integri, sæpè bibunt vt sedeant diutiùs, honestæ & piæ colloctionis ergò. At porci de grege Epicuri, hoc est, homines ventri dediti, & voluptatis mancipia, sedent diutiùs, vt bibant copiosius. Hinc sæpè accidit, vt non nihil hilaritatis modum excedant pij & boni viri, quod in illis tametsi vicio omninò non caret: non tamen est temerè damnandum, modò in fœdam ebrietatem nò fuerint prolapsi. Nam illud Pauli præceptum Catholicum est, seruandum in omnium piorum conuiujs: Ne inebriemini vino, in quo luxus est: sed impleamini spiritu loquentes inter vos mutuò per Psalmos, & Hymnos, & cantiones spirituales, canentes & psallentes in corde vestro Domino. Hic Apostolus ἀναθήμετα recitat conuiuij Christiani ignota Homero, quæ sunt Psalmi, Hymni, & cantiones spirituales: & antithesin facit inter hilaritatem ex ebrietate ortam, & hilaritatem sanctam, quæ ex pijs carminibus & Psalmis in piorum cœtu oritur. Cùm autem in corde dicit, non hoc vult Apostolus, vt quisq;
intus

intus & apud se sine lingua canat, sed serium cordis affectum requirit.

Duo ergò in cantionibus piorum coniungi debent, pius cordis affectus, & lingua quæ affectibus excitandis seruit. Hæc de hilaritatis modo sint dicta.

MORANDI IN CONVIVIO TEMPVS, non protrahatur ad insanix initium, sed tantum ad hilaritatis medium: præsertim Pastori, in quem alij oculos conijciunt.

Nihil foedius esse, aut dici potest, quàm Pastorem insanix pocula exhaurire, & postremum esse, qui domum abeat. Qui talis est, mihi videtur indignus, qui caprarum curam habeat, nedum ouium Christi. Huiusmodi à Iuda Apostolo, maculæ in fratribus conuiujs dicuntur: vt qui pro voluptate ducentes in diem frui delicijs, & se miserè maculant, & alijs macularum occasionem præbent.

Iam locus postulat, vt disciplinam præscribamus, quæ in contractibus Pastori est seruanda.

Primum itaq; caueat Pastor, ne quærat sordidum quæstum, seu, vt Paulus loquitur, ne sit ἀίχροκερδής, hoc est, turpiter lucricupidus,

Deindè, ne implicet se negotijs ad se non pertinentibus, qui hoc faciunt, *βόλυ-*

πρέγμο.

πράγμονες sunt, quos vel Isocrates damnat, qui πολυπραγμοσίῳ opponit ἡσυχίαν, ad quam Paulus Thessalonicenses hortatur, obtestans eos per Dominum nostrum Iesum Christum.

Tum, ne suo exemplo comprobare videatur, quæ in alijs culpet: ne sit caupo: non exercent mercaturam: non emat ut maioris rursus vendat: sed sit ἀνταρκῆς, & sua vocatione contentus: viuat ex suis decimis & agris. Si quid autem super sit, partem iuste vendat: partem reseruet in vxoris & liberorum vsu: partem croget, sicuti supra dictum est, in vsu pauperum.

Caveat ne quicquam cuiquam debeat, nisi quod naturali iure debeat omnibus, hoc est, dilectionem & beneuolentiam.

Vice plurium præceptorum, sint honestorum pastorum exempla.

Præterea, pastor fugiat forenses lites, ac potius mediocrem patiatur iacturam, quàm ut lites sequatur, quæ ministerio non parùm obfuturæ sunt.

Breuitè, in omnibus actionibus & contractibus sit pastor candidus, nihil auarè agat. Debet enim auaritiæ non solum crimen, verum etiam suspicionem magis fugere, quàm ullam pestem. Auaritiæ enim labe, cum ministros ipsos exponit obre-
tionibus

tionib. hominum, tùm ministerio ipsi probrum conciliat & inuidiam. Caueat igitur pastor, ne sua auaritia & seipsum perdat, & ministerium reddat hominib. inuisum.

Haecenus visi sumus nobis satis dixisse, de disciplina seruanda pastori in communi vita, & familiari hominum consuetudine. Nam & ostendimus quomodo agendum sit cum singulis hominum generibus, & qualis esse debeat moderatio in vestitu, gestu, verbis & conuiujs. Atq; etiam declarauimus qualis candor requiratur à pastoribus, in omnibus vitæ actionib. & contractibus. Nunc proximo loco sequitur, vt explicemus, qualem se pastor exhibere debeat, in Ecclesiastico piorum cœtu.

QV ID IN COETV ECCLESIASTICO SPECTANDVM PASTORI.

COE TV M Ecclesiasticum voco congregationem Ecclesiæ, ad audiendum verbum, ad precandum, ad percipiendum sacramenta, congregatam. Sunt enim hi tres fines, cur pij in ædibus sacris seu templis conueniant.

Ex quo patet, qua in re oporteat excellere pastorem in cœtu Ecclesiastico. Nam, vt Augustinus ait, ita oportet pastorem excellere

lere

lere in omnibus, vt cæteri præ illo grex esse videantur.

Primum ergo sciat pastor, quòd in templo, vbi congregatur Ecclesia, debeat quàm attentissimè verbum Dei audire, quoties concionatores audiendi sunt. Quidam inepti totum tempus, quo prædicatur verbum, consumunt nunc colloquijs, interdum lectionibus, sæpè somno, ac si ad se non pertineret mandatum Dei, quo omnes iubentur ipsius audire verbum. Horum error est corrigendus, nisi iram Dei velint incurrere, & maiorem damnationem.

Quidam autem hoc faciunt, ne videantur ab illis discere. Horum superbia odio digna est. Quidam alias fortè causas prætendunt. Verùm pio pastori consulo, vt omnes suos auditores pietatis declaratione (absq; tamen hypocrisi) & audiendi diligentia superet. Hinc enim copiosissimum percipit fructum.

Primum enim confirmatur voce docentis in doctrina.

Deinde etiam discere potest aliquando ab eo, qui præ ipso idiota videtur. Sæpè enim Deus per infimos ea mysteria aperit, quæ sapientissimi suo acumine non poterunt eruere.

Mos fuit beato Luthero, & sanctissimæ
memo.

memoriæ Philippo Melanthoni, diligentif-
simè audire concionatores. Et sæpè confes-
si sunt se & consolationibus erectos, & in
doctrina confirmatos aliorum voce.

Præterea gratum est Deo officium au-
diendi verbum.

Postremò exemplum prodest. Nam
cum homines pastorem ipsum auidè audi-
re verbum animaduertunt, ipsi ad diligen-
tiam maiorem excitantur.

Deinde pastor meminerit, & sui mu-
neris esse in cœtu Ecclesiastico, vnà cum
Ecclesia precari. Hic veniat ei in mentem
necessitas Ecclesiæ: cogitet de publicis &
priuatis calamitatibus: cogitet de hosti-
bus Ecclesiæ, Diabolo, tyrannis, & hæreti-
cis, & flagitiosè viuentibus.

In his cogitationibus ardentè cum Ec-
clesia Deum inuocet, vt ipse mitiget publi-
ca & priuata mala, vt reprimat hostes Dia-
bolos: vt homines hostes, hæreticos, & ty-
rannos, aut sua bonitate conuertat, vt sal-
uentur, aut suo iudicio coërceat, ne Eccle-
siæ ruinam inferant: vt scandala tollat do-
ctrinæ & morum: vt Ecclesiæ largiatur pa-
cem: vt confirmet fideles in pio & sancto
proposito: vt doctores Ecclesiæ suo Spiritu
regat: vt magistratum nostrum conseruet
in vera pietate: vt omnes status & ordines

I

homi.

hominum, vinculo pacis coniungat: vt Ecclesiastico, politico & œconomico statui affit. Breuiter, vt suum regnum quotidie adaugeat, & regnum Sathanæ magis magisque destruat. Hæc petat pius Pastor quàm ardentissimè, & suo Ecclesiam exemplo ad precandum inuitet.

Adhæc cum Ecclesia congregatur etiam ad participationem Sacramentorum, sit quoque pastor in hac parte diligens: declaret suam fidem: edat confessionem: percipiat Cœnam Dominicam sæpè cum alijs, vt auditores ipsius exemplo confirmati & moti, pluris faciant Sacramenta Ecclesiæ. Qui autem pastores raro communicant, exemplo suo faciunt, vt Sacramenta veniant paulatim in contemptum.

Propter hæc tria, hoc est, verbum, præces, & Sacramentorum participationem, habet & Ecclesia congregata certas Cere monias, recitantur Psalmi, canuntur & alia pia cantica: quæ omnia adhibentur, vt sint veluti flabella quædam, quibus spiritus hominis ad pietatis meditationem excitetur. His quoque Ceremonijs pius pastor adesse debet. Canat ergo cum alijs, & ostendat se istis carminibus affici.

Impleamini, inquit Apostolus, Spiritu, loquentes inter vos mutuò per Psalmos & hym.

hymnos, & cationes spirituales, canentes & psallentes in corde vestro Domino. Cùm dicit, Canentes & psallentes in corde, non prohibet ore canere & psallere: sed significat oris cantum nihil prodesse, nisi ex corde proficiscatur. Ex corde ergò provenire debet: & dum ore canitur, cor magis ad pietatem veluti flabello excitatur.

Hæc sint breuiter dicta de disciplina pastoris in Ecclesiastico cœtu seruanda. Sequitur de consilijs & deliberationibus.

QV D I N C O N S I L I I S E T D E L I B E R A T I O N I B V S S P E C T A N D V M P A S T O R I .

CONSULTATIONES Ecclesiasticæ, aut doctrinæ controuersæ causa, aut ministerij gratia, aut eorum ergò, quæ vel ad doctrinam, vel ad ministerium pertinent, fieri solent.

Ad doctrinam examinandam collationes de controuersis articulis, & dijudicatio necessariae sunt.

Ad ministerium pertinent, ministrorum electio, vocatio, approbatio, ordinatio.

Ad vtrumq; Ceremoniæ, disciplina, & redituum Ecclesiasticorum dispensatio referuntur.

Existimo nullam causam offerri posse senatui Ecclesiastico, quin sub his generib.

contineatur. Dicam igitur qualis disciplina pastori sit commoda in his iudicij Ecclesiastici partibus.

Consultatio de doctrina controuersa, modesta debet esse, in qua pastor non tam victoriam quærat, quàm veritatem, imitatus Socratem, qui suum aduersarium ante disputationis ingressum admonuit hac sententia: Non tam quærat, vter nostrum vincat, quàm inquiratur veritas.

Quando ita pastor animo affectus est, audiat aliorum sententias, & collationes scripturarum. Ipse autem modestè, cùm rogatus fuerit, suam dicat sententiam.

Qui collationes scripturarum non admittunt, & ex illis nolunt interpretationem, quæ sit consentanea cum tota scriptura, peti, in multa absurda incidunt.

Qui legit Pauli dictum: Qui laborat, manducet, & ita his verbis adhæret, vt ex collatione non ferat interpretationem vllam, quæ generale dictum, ad certam speciem restringit, is infantibus, qui agere nihil possunt, negabit victum. Quo facto quid potest esse immanius?

Sic multi sæpè vnum dictum arripiunt, cuius cùm verba mordaciter retinent, vim faciunt interdum articulis fidei.

Quare in controuersis articulis, opus est pru-

est prudenti collatione, ex qua collatione eruetur verus dicti sensus, congruens cum vniuersa scriptura.

Moses dicit: Non facies vllum sculptile. Hoc dictum qui apprehendit, nulla collatione facta cum alijs scripturæ locis, damnabit Salomonem, qui sculpturis templum Dei ornauit.

Quare ex collatione discendum, vtrum dictum ἀλλῶς accipiendum sit, ἢ τί: vt hoc Salomonis factum, (vt ex collatione constat) κατὰ τί accipiendum est, non simpliciter.

Deinde in dijudicatione cauendum est, ne pugnet interpretatio cum aliqua lege decalogi aut articulis fidei. Ideò Paulus præcipit, vt interpretatio sit fidei analogia, hoc est, congruat cum primis religionis axiomatis.

Est & adhibenda in consilium puræ Ecclesiæ sententia, & audiendi sunt illi, quorum doctrina & pietas multis est probata. At illi qui æmulationis zelo potius quàm pietatis studio, subitò velut è tenebris prodeunt, nequaquam sunt illis conferendi, qui triginta aut quadraginta annos, puritatem doctrinæ voce & scriptis propagârunt.

Intra hos limites si meus pastor se contineat, rectè facit, & paci tranquillitatiq;

Ecclesiæ consulit. Contrà qui suas quas concepere sententias, mordicùs tuentur, & nolunt audire aliorum iudicia: atq; illi qui tanquam oracula admirantur, quæ iam sparguntur à nouis magistris, contra summorum Virorum in Ecclesia auctoritatem, tranquillitatem Ecclesiæ turbant, & rei sunt schismatis in Ecclesia, & suo tempore iustas poenas Deo dabunt.

Si deliberationes instituuntur de ministerio, similem adhibeat pastor prudentiam: cum alijs eligat, non affectu raptus, aut fauore aut odio corruptus, quos iudicauerit vtilis esse Ecclesiæ: cum alijs vocet electos, ordinet, & probet, maturo adhibito iudicio, semperq; spiritu Deum precetur, vt ipse consilia & euentus gubernet.

Cùm de Ceremonijs agitur, consulat pastor, ne Ecclesia oneretur multis Ceremonijs.

Si quæ abolendæ sunt, diligenter attendat, quid vicij habeant. Nam sicut leges in Rebus publicis, ita in Ecclesia Ceremoniæ, non facilè sine offensione vulgi mouentur. Quare cautio adhibenda, ne abrogatio plus pariat mali quàm boni.

Si quæ sunt nouæ iusti vendæ, videat prudenter, ne sint pueriles nimium, aut ociosæ, aut superstitiosæ, aut inepræ. Nullæ enim

læ enim Ceremoniæ admittendæ, nisi quæ faciunt ad pietatem alendam & grauitatem, in sacrorum tractatione.

Etsi autem ego consultius iudico, vt nulla prorsus Ceremoniæ in mediocriter reformatis Ecclesijs mutatio admittatur: hoc tamen consilium dedi, vt cogitet pastor, quò sit respiciendum, vbi deliberationes instituuntur de Ceremonijs.

Disciplina sequitur, quæ mores corrigit. Quoties de hac agitur, meminerit pastor modestiæ, quæ cum adest, non facile in corrigendis aliorum moribus peccabit.

Huius disciplinæ moderandæ regulam præscribit Paulus Timotheo, his verbis: Senioreni ne increpes, sed adhortare vt patrem: iuniores, vt fratres: mulieres natu grandiores, vt matres: iuniores, vt sorores, cum omni castitate.

Hoc est, Si accusatus fuerit senior aliquis, & fuerit conuictus alicuius peccati, ne seuerè, tanquam dominium in eum habens, ipsum increpes: sed ita agito cum illo, vt intelligat ex animo bono & amico admonitionem proficisci.

Quidam cum peccantes corrigere debent: ita austerè agunt, ac si omnem humanitatis sensum exuissent: ac se tùm demùm Viros cordatos, ac strenuos in ministro.

rio.

rio haberi volunt, vbi fortè pauperulum aliquem, qui lapsus est, pro sui animi impotentia, rabiosis verbis prostrauerint.

Sed Paulus vult correctionem temperari humanitate atq; elementia. Nemo enim libenter admittit censorem, qui hostili videtur agere animo. Contrà, nemo non facile recipit vel duriozem increpationem ab eo, quem scit se non odisse.

Iuniores, vt fratres: hoc est, Si iuniores fuerint accusati, & alicuius sceleris conuicti, ne eos increpes vt hostes, sed eos corrigas, vt te ex fraterno amore agere intelligant.

Mulieres natu grandiores, vt matres: hoc est, Si contigerit mulieres grandæuas peccare, vel loquacitate, vel obtrectandi libidine, aut alia quauis ratione, ne sis in eas nimis seuerus & durus, sed eas potius adhortando corrigas.

Iuniores, vt sorores, scilicet adhortare, hoc est: Si contigerit iuniores foeminas, vel ignorantia, vel infirmitate, vel ætatis vicio delinquere, ne sis in eas austerus: sed ita moderare correptionem, vt videatur ex fraterno corde proficisci. Nam vt medicina temperata aliquo dulcore facilius ab ægroto percipitur: ita correptio, quæ candidi amoris significationem habet, libentius

tius admittitur & efficacior est. Discernendum tamen est inter adulationis pestem, & erroris dulce remedium. Illa enim mortis, hoc vitæ & sanitatis causa est.

Addit in fine. Cum omni castitate: quod ad omnia membra illa quatuor, quæ præcedunt, referendum est. Nam hæc particula significat, castam grauitatem adhibendam esse, quæ non sit contaminata vlllo priuato affectu.

Sunt qui gaudent de lapsu eorum, quos aliquando oderunt, aut qui se aliquando læserunt: vt postea lapsos pro libidine animi, sauis possint obruere & confundere verbis: sed ista correptio non est casta & grauis, sed adulterata prauis affectibus, & ex leuitate animi faucij proficiscens.

Paulus itaq; pastori in corrigendis vicijs, lenitatem & moderationem commendat. Nam vt medicina, quæ sua natura aliquid amari habet, mitigatur aliquo additamento, vt eam ægrotus non auersetur: ita seueritas, quæ necessaria est in corrigendis vicijs, temperanda lenitate, ne qui peccauit, correptionis asperitate territus, nullam correctionem admittat.

Cum de re dituum dispensatione, deliberationes à senatu Ecclesiastico fiunt, duo caueat pastor. Vnum, ne auarè videatur

15 agere.

agere. Alterum, ne ex affectu aliquo priuato reditus Ecclesiæ velit distribui. Vtrumq; viciū est in pastore minimè ferendum. Quare iustè agat pastor.

Si stipendiorum causa agitur, sit norma distributiua iusticia, secundum proportionem Geometricam.

Si pauperibus ex superfluis aliquid est tribuendum, pietatis ac necessitatis, & non amicitia habeatur ratio. Solent enim homines, amore & odio moueri multum: sed pastor hanc sequatur regulam: Cùm ab amicis, quæ non licent postulantur, iusticia & pietas anteponatur amicitia.

Hæc sint dicta de tertia parte disciplinae pastoralis, qua regatur in externa & politica hominum conuersatione.

DE QVARTA

PARTE, QVAE CONTINET
officium, seu legitimam pascendarum ouium Christianitatem.

VERE dixit quidam ex Patribus, regimen animarum esse artem artium: sentiens & difficilimum esse opus, & requirere singularem peritiam.

Multi, proh dolor, pastores agere volunt,

lunt, cum ipsi potius, vt ab alijs pascantur, indigent.

Tales non mouentur ouium salute, sed proprijs commodis stimulantur, quibus melius esset, si nunquam nati fuissent. Nam horrendam iram Dei sibi thesaurifant, in Diem iræ & reuelationis IESV CHRISTI.

Hi sanè non tam sollicitè quærerent onus, cui pares non sunt, si cogitarent, qualis sit res ouile Christi: si perpenderent, quàm pulchra, & Deo grata sit ouium Christi societas: in cuius medio Dominus ille est, cui Sol & Luna famulantur, cui asunt ministri eius, millia millium, & decies centena millia: si intelligerent, quantæ molis sit, Christianam condere gentem: hoc est, regnum Christi erigere, & Sathanae palatia demoliri.

Ratiocinationes, inquit Paulus, euerimus, omnemq; sublimitatem, quæ extollitur aduersus cognitionem Dei: & captiuam ducimus omnem cogitationem, ad obediendum Christo.

Cùm igitur tam augustum sit pastoris officium, tam arduum, tam periculosum, tam diuinum, operæ precium est, rectè institui pastorem, vt sciat partes sui officij: ne cum pastor ouium Christi haberi velit, lupus sit

pus sit pessimus, qui oues miserè dilaniet
& à vero ouili abducatur.

Ego itaq; constitui summa qua possum
diligentia, pastorem dominici gregis in-
struere, atq; eius officij partes explicare,
quò certa illi norma agendi, ex verbo Dei
desumpta, constet. Princeps pastor Christus
mentem & calamus gubernet, Amen.

Vt autem certa cum ratione susce-
ptum opus expediam, quatuor ordine sum
expositurus.

- I. Quodnam sit pastoris officium.
- II. Quænam sit potestas ministrorum.
- III. Præmium rectè præstiti officij.
- III. Pœna neglecti muneris.

Interrogatus quis, quodnam sit pasto-
ris officium: breuiter quidem, & rectè re-
spondere potest, Pascere: sed pascendi ars,
& huius partes non tam facilè explicantur.

Vt autem pastor meus perpendat, quàm
sit augustum, diuinum, & magnificum pa-
storis officium, *PRIMUM* titulos pastoris,
quos tribuit ei Spiritus sanctus, recitabo.

DEINDE, quid illum mouere debeat
ad diligentiam in officio, ostendam.

TVM artem pascendi, & eius partes ac-
cedam, vt non tantùm genere intelliga-
tur, quale sit pastoris officium: sed vt, ana-
tomia videlicet facta, omnes eius partes
conspiciantur.

Inter

Inter multos titulos, quos Spiritus sanctus tribuit verbi Dei præconibus, hi sunt ex præcipuis: Prophetæ, speculatores, tuba Dei, præcones Dei, legati & serui Dei, testes Dei, Episcopi, œconomi mysteriorum Dei, architecti, lux mundi, sal terræ, pisces hominum, seminatores seu agricolæ, præsbiteri, pastores, &c.

Hi tituli, & huiusmodi alij multi, non solum dignitatem ministrorum verbi commendant, verumetiam illorum officium pulcherrimis similitudinibus pingunt. Hos ergo titulos breuiter explicabimus.

PROPHETAE dicuntur, cum quia prædicunt futura, iuxta decretum Dei de salute credentium, & damnatione reproborum: tum quia oracula Dei, & Prophetias veteres exponunt populo. Hac appellatione monentur ministri Dei, ut nihil de suo proponant Ecclesiæ, sed tantum id, quod locutus est Deus, iuxta pactum Dei cum Leuitis.

SPECULATORVM appellatio, vtrumque regimen comprehendit, & præfectorum & ministrorum verbi, quos Dominus, veluti binos in corpore oculos, ad regendam Ecclesiam instituit. His, si prauis sunt, nulla pestis potest Ecclesiæ esse deterior. Contrà, si boni, nihil melius, nihil iucundius, nihil denique optatius contingere potest.

Verum

Verùm ministri verbi peculiariter speculatores dicuntur, propterea quòd veluti in specula constituti sunt, vt pro salute populi vigilant. Quemadmodũ enim tempore belli in excubijs collocantur vigiles, ne Ciues inopinantes opprimantur ab hostibus: ita in Ecclesia sunt ordinati ministri, vt hostium insidias anteuertant, & auertant. Monet ergò hæc appellatio ministros verbi de duabus rebus: nempe de hostibus Ecclesiæ, qui insidiantur doctrinæ & moribus singulorum in Ecclesia: & de excubijs, quas agent ministri, ne isti hostes per insidias inuadant Ecclesiam & vastent. Quales isti, quæso, sunt speculatores, qui vicijs suis indormiunt, & perpetua ebrietate madent.

TUBA DEI etiam dicuntur ministri verbi, vt Esaia 58. Quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo peccatum suum, & Israël iniquitatem suam. Hac appellatione significatur, quòd diuini verbi præcones bellum perpetuum indicere debeant impijs.

Admonentur itaq; hîc ministri Dei vehementiæ & seueritatis, qua maximè hypocritæ opus habent, qui sibi placent in vicijs suis, donec seuerius arguantur, atq; in lucem protrahantur. Si enim ministri verbi de lege & Euangelio solùm verba facerent,
atq;

atq; ostenderent, quæ sit rēgula benè & sanctè viuendi, commendarent cultum Dei, vicia quoq; reprehenderent, nulla adhibita vehementia, quid efficerent apud hypocritas. Meminerint ergò ministri verbi, quòd sint veluti tuba quædam, quæ vocantur homines ad bellum, aduersus Diabolum & peccatum.

PRAECONES Dei dicuntur, iuxta illud: κηρύξατε, hoc est, veluti præcones proclamate. Hac voce admonentur, quòd prædicatio Euangelij sit vniuersalis, & quòd ministrorum sit, hanc prædicationem non celare quosdam, & alijs reuelare: sed debent toti mundo Euangelium prædicationis pœnitentiæ proponere, & omnibus pœnitentibus remissionem peccatorum in salutem annunciare.

Legati præterea & Serui DE I dicuntur.

LEGATI quidem, quia nihil de suo afferent, sed tantum quod habeant in mandatis, annunciare debent: idq; iis, ad quos missi sunt. Qui enim sua annunciant, aut quæ Deus non mandauit, Sathanæ sunt legati, non Dei.

SERVI verò, vt quæ Domini sunt, curent, & non propria agant.

TESTES adhæc appellatur: Eritis, inquit, mihi

mihi testes in omni Iudæa. Nam cum verbum Domini in scripturis testimonium Domini dicitur, rectè qui istud annunciant testes Dei appellantur. Dicitur autem verbum testimonium, quia nobis de Dei voluntate testatur. Hinc tres admonitiones sumat pastor. Primam, quòd voluntas Dei non aliundè sit quærenda, quàm ex eius testimonio, hoc est, verbo tradito in Prophetis & Apostolicis scriptis. Secundam, quòd securè damnetur, quicquid de religione censent homines, vel præter vel contra verbum Dei. Tertiam, ut caueat pastor, ne hoc testimonium occultet, aut non rectè applicet: sed det operam, ut sit testis Dei fidelis, sicuti testimonium ipsum fidele est, sapientiam præstans paruulis.

EPISCOPI, generale quoq; hoc nomen est omnium ministrorum verbi, tametsi usus iam obtinuit, ut ijs, qui ad alios respectum habent, ut rectè faciant officium, hoc nomen tribuatur. Quare non nihil videtur contemni lingua Spiritus sancti. Quod enim is commune facit omnibus, usus tribuit quibusdam. Nomen autem Episcopi, intentum notat, apud Platonem præsidem & inspectorem operarum in singulis hominum ordinibus & statibus significat. Vnde nomen translatum est ad ministros verbi, quia

quia eorum munus est inspicere, & curare, ut & doctrina sana conseruetur, & more^s secundum doctrinæ normam forment auditores. Apud Homerum 10. Iliados: Is, qui aliò, ad explorandum quid agatur, mittitur, voce Episcopi significatur. Apud Indos Episcopi fuerunt, quorum erat videre, quid in qua; regione fieret, ut cognita ad magistratum referrent. Fuit & Atticus magistratus Episcopus, hoc est, prætor, qui mittebatur ad ius dicendum, in ea oppida, quæ sub ditione Atheniensium erant. Ciceroni ad Atticum Episcopus est, ad quem delectus & negocij summa refertur. Andromacha apud Homerum, Hectorem vocat Troiæ Episcopum, hoc est, defensorem & præsidem. Atq; hæc significata aptè transferuntur ad eos, quos hodiè vocamus Episcopos. Hi enim mittuntur aliò, ad explorandum quid & quomodo agatur, in ijs parochijs, quæ suæ fidei sunt commissæ.

Penes hos ius dicendi autoritas est, iuxta verbum expressum, & piæ disciplinæ regulam: idq; in ijs diœcesibus, quæ ipsis commissæ sunt. Ad hos delectus & negotij summa pertinet. Hi sunt defensores & præsides Ecclesiarum, sed nequaquam ἀντιέθουοι. Debent enim summo Monarchæ Christo rationem suæ administrationis reddere.

OECONOMI, idq; mysteriorum Dei dicuntur, 1. Cor. 4. Sic vos existimet homo vt ministros Christi, & œconomos mysteriorum Dei. PRIMVM Paulus hîc Evangelij præcones, ministros appellat. DEINDE ministerij genus exprimit, cum eos œconomos vocat, idq; mysteriorum Dei: quo significatur, non latius patere eorum officium, quàm vt mysteria Dei dispensent: hoc est, quæ Dominus illis mandaue- rit, de manu, quod aiunt, in manum tra- dant, non autem quod ipsis libitum fuerit. Et quia œconomi suorum dominorum clauis habent, vt pro arbitrio dominorum claudant & aperiant, dicuntur ministri verbi clauis à Domino accepisse, quibus clauditur & recluditur regnum cœlorum, quod hac fit ratione. Quando prædicatur Euangelium pœnitentiæ & remissionis peccatorum per Christum, applicant œco- nomi Dei vnâ clauem, qua aperitur re- gnum cœlorum. Quòd si illi qui audiunt verbum, adhibent verbo fidem, accedit eti- am clauis altera. At si auditores fidem non adhibent, dicuntur œconomi claudere re- gnum cœlorum, iuxta dictum: Qui non crediderit condemnabitur. Hæc clauium Ecclesiæ spiritualis potestas est, de quibus postea rursus dicentur plura.

ARCHITECTI, 1. Cor. 3. Tanquam sapiens architectus fundamentum posui, secundum gratiam Dei mihi datam, alius autem superædificat. Porrò vnusquisq; videat quomodo ædificat. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter hoc, quod positum est, quod est Iesus Christus.

Hæc collatio tria docet. Christum esse fundamentum: Ecclesiam esse ædificium: ministros verbi esse architectos.

Hi ergò monentur, ne extra fundamentum ædificent, sed omnia ad normam fundamenti exigant. Proindè hîc non solum dignitas ministrorum verbi & officium indicatur, verum etiam ædificandi modus.

LUX MVNDI, Matthæi 5. Vos estis lux mundi. Etsi autem omnes conuersi, & luce cœlestis doctrinæ illuminati, filij lucis dicuntur, & iubentur lucernas ardentes manibus gestare, ne errent in tenebris: tamen quia præ alijs lucere debent ministri Evangelij, tribuit eis Christus hoc elogium, quibus & præcipit, vt suam lucem sinant lucere. Sic luceat, inquit, lux vestra, coram hominibus. Est autem lux doctrinæ, & lux morum: vtraq; lucere debet in ijs, qui legitimi ministri haberi volunt.

SAL TERRÆ: Hic titulus significat munus ministrorū verbi esse salire terrā: quia

scilicet, nihil nisi insipidum habent homines, donec sale doctrinæ cœlestis conditi fuerint. Caueant ergò ministri verbi, ne ipsi insulsi sint, qui alios salire sale doctrinæ & vitæ debent. De salis metaphora supra dictum est.

PISCATORES HOMINVM, Matth. 4. Sequimini me, faciam vos piscatores hominum. Rete & verbum, piscatio & prædicatio, piscatores & prædicatores, mare & mundus, inter se analogiam habent.

Vt rete multas maculas habet: ita verbum multa testimonia & exempla.

Vt in piscatione capiuntur magni & parui pisces: ita prædicatione sapientes & insipientes, nobiles & ignobiles, diuites & pauperes, conuertuntur ad Deum.

Vt piscatores tota laborant nocte, vt capiant pisces: ita ministri Euangelij toto vitæ tempore conabuntur homines adducere Christo.

Vt mare est procellosum, & sæpè piscatoribus minus propitium: ita mundus non cessat ministris Euangelij negocium facessere.

Admoneantur itaq; ministri Euangelij, & summæ industriæ in officio adhibendæ, & periculi à fluctibus mundi: sed nihilominus retia sua iaciant in nomine Christi. Is enim faciet vt piscatio non sit futura inanis.

SEMI^a

SEMINATORES ET AGRICOLAE.

Hic titulus de quatuor admonet. *PRIMUM*, quòd homines comparentur agro. *SECUNDUM*, quòd verbum Dei seminis rationem habeat. *TERTIUM*, quòd seminatores & agricolæ symbolicè prædicatores notent. *QUARTUM*, quòd seminis vis & incrementum, hoc est, verbi Dei & efficacia, à Deo sit. Ut enim agricola perfunctus est suo munere, postquam in terram iecit semen, & non potest facere, ut semen fructum ferat: ita verbum prædicatum non fert fructum, nisi diuinitus rigatum fuerit aquis cœlestibus. Et ut agricola debet terram subigere, stercorando, arando, occando, plantando: sic & res se habet ministrorum. Debent enim corda hominum legis prædicatione arare, & aptare ad recipiendum semen cœleste.

PRESBYTERI, hoc est, seniores. Hic non tam ætatis quàm honoris & ordinis titulus est. Monentur igitur hac appellatione præcones verbi, ut iuuenilem inconstantiam & leuitatem fugiant, & eam sectentur grauitatem, quæ poterit ipsis auctoritatem apud populum conciliare.

PASTORES deniq; vsitatissimè in scripturis dicuntur ministri verbi: quemadmodum etiam rectores rerum publicarum

apud Prophetas & Homerum. Hæc appellatio & officium, & curam, quæ varia & multiplex est, & conditionem eorum, qui Euangelium audiunt, exprimit.

OFFICIUM, est pascere gregem Christi pabulo cœlesti, quod est verbum Dei.

CURA, est ne vel à lupis rapiantur oves, vel morbis infestentur, sed ut & tutæ sint in ouili, & sanæ: hoc est, minimè infectæ veneno peruersæ doctrinæ, aut labe morum prauorum.

Conditio auditorum verbi, similitudine ouium indicatur, quarum aliæ alijs implicantur incommodis. Quælibet enim suos patitur hostes, suas insidias, sua certamina. Hanc vepres, spinæ, fentesq; dilacerant. Hanc æstus vrens, hanc bruma rigens discutiant. Hæc infixæ est in limo profundi. Hæc ex altis rupibus præceps ruit. Adhæret huic veterna scabies. Alteri contagiosa societas morbum affricat. Sicq; fascinatio morbidarum transit in teneriores agniculos.

An non hic actum est de ouibus, nisi peritia pastoris & cura succurrat?

Non aliter se habet res in cœtu hominum, audientium vocem Euangelij. Hic opinionum varietate veluti laceratur. Hunc tentationes transuersum agunt: alius im-

patien-

patientia frangitur: nonnulli immerſi voluptatibus hærent: non pauci quotidie in noua ruunt flagitia: ſunt qui aſſuetis peccatis ita induruerunt, vt ab eis liberari non poſſint. Nam vt Auguſtinus ait, Natura & conſuetudo, hæc duo coniuncta robuſtiſſimam faciunt & inuietiſſimam cupiditatem. Multi proh dolor, aliorum inficiuntur contagine, atq; ita morbus peruadit etiam in pueros, qui ſtatim cum lacte parentum vicia imbibunt.

Cùm ergo tanta ſit ouium Chriſti infirmitas, oportet fanè haud ſegnem eſſe paſtorem, qui his omnibus malis peritè medebitur. Neq; quiſquam fideliter præfici ouili Chriſti poterit, niſi qui his malis proſligandis totis viribus, nocte dieq;, voce, exemplo, & precibus laborat.

Incumbit proſectò bono paſtori, non ſolùm vt oues aggreget, ſed etiam vt lupos abigat. Quid enim profuerit Euangelij vocem interdum proferre, ſi ad manifeſtas Sathanæ impoſturas conuiueat paſtor.

Sed vnde paſtori tanta alacritas, vt huic tam difficili & periculoſæ ſe committat functioni? Vnde tam ſerium paſcendi oues Chriſti ſtudium? proſectò qui curam ouium Chriſti in ſe recipit, non impuſus vera cauſa, quæ ſola conſtantem, labo-

riosum, & alacrem in subeundis tot pro o-
uibus Christi molestijs reddere potest, non
solùm deficiet pertæsus molestiæ, verum
etiam cura ouium abiecta se ipse potius cu-
rabit quàm oues: quemadmodùm multi qui
de pastorũ titulo gloriantur, hodiè faciunt.

Quænam ergò est sola illa causa, quæ
hanc diligentiam pastori parit? Amor prin-
cipis pastoris nostri Domini Iesu Christi,
qui dedit semetipsum pro ouibus suis. Hic
enim, vt est Ioannis 21. Petro dicit: Amas
me. Et respondet: Amo te. Eiq; refertur:
Pascere agnos meos. Et hoc iterùm, & hoc
tertiò: significans neminem aptum esse ad
pascendas oues Christi, nisi qui Christi a-
more ducatur. Hinc Augustinus: Sit amo-
ris officium, pascere Dominicum gregem,
si fuit timoris indicium negare pastorem.
Qui hoc animo pascunt oues Christi, vt
suas velint esse, non Christi, se conuincun-
tur amare, non Christum: vel gloriandi,
vel dominandi, vel acquirendi cupiditate,
non obœdiendi & subueniendi, & Deo pla-
cendi charitate. Contra hos ergò vigilat
toties inculcata ista vox Christi, quos Apo-
stolus gemit sua quærere, non quæ Iesu
Christi. Nam quid est aliud, diligis me, pa-
sce oues meas, quàm si diceretur: si me dili-
gis, non te pascere cogita, sed oues meas, &
sicut

sicut meas pasce, non sicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam, dominium meum, non tuum: lucra mea, non tua: ne sis in eorum societate, qui pertinent ad tempora periculosa, seipso amantes. Et paulò post: Non ergò nos, sed ipsum amemus, & in pascendis ouibus eius, ea quæ sunt eius, non ea quæ sunt nostra quæramus.

Habes ex Christi dictis, & ex Augustini verbis, quæ causa impellere sola potest & debet pastorem, vt rectè faciat officium. Hæc causa amor Christi est: hic amor, vt idem Augustinus ait, in tam magnum debet spiritualem crescere ardorem, vt vincat etiam mortis naturalem timorem, quo mori volumus, & quo cum Christo viuere volumus.

Ex his etiam pulchrè licet colligere, in quo conueniant, & in quo discrepent pastor & mercenarius.

Conueniunt primùm in vocatione. Nam vt pastor legitimam vocationem habet: ita & mercenarius. Deinde conueniunt in doctrina. Vterq; enim verbum Dei docet. Et Augustinus ait: Mercenarij Christum prædicant, & per eos vox Christi auditur, & sequuntur oues non mercenarium, sed vocem pastoris per mercenarium. Audite (inquit Augustinus) mercenarios ab ipso

K 5

Domi.

Domino demonstratos. Scribæ (inquit) & Pharifæi, super cathedrâ Mofî fedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciant facere nolite. Quid aliud dixit nifi per mercenarios vocem paftoris audite? Sedendo enim cathedram Mofî, legem Dei docent, ergò per illos Deus docet: fua verò illi fi velint docere, nolite audire, nolite facere. Certè enim tales fua quærunt, non quæ Iefu Chrifti.

Proinde communia hæc duo habent paftor & mercenarius, vocationem & doctrinam.

In quo ergò differunt paftor & mercenarius? In quatuor funt diffimiles. In caufa, in ftudio, in vita, in periculo.

IN CAUSA. Paftor enim amore ardentis Chrifti & gloriæ regni ipfius, impellitur ad paftoratus officium, & perpetuò eo amore ardet, nihil magis habens in votis, quàm vt principi paftori gratificetur. Mercenarius verò interdum fortè amore Chrifti tangitur, fed tepido admodum, magis autem alijs mouetur emolumentis.

IN STUDIO. Paftoris cura tota hûc incumbit, vt Chrifto quærat oues, vt Chrifto quærat gloriam, vt Chrifto quærat lucra. Mercenarius verò fibi quærît oues, etfi voce Chrifti, fed oues tamen ipfum non fequuntur, fed paftorem Chriftum, fibi quærît gloriam, fibi quærît lucrum. IN

IN VITA. Pastoris vita est doctrinæ exemplar. Pastor dicit: Imitatores mei estote, sicut ego Iesu Christi. Etsi autem nemo est tam iustus, quin septies in die cadat: tamen ἀνέγκλητον esse oportet pastorem, ut illi nullum crimen obijcere possis. Format igitur semper mores suos ad regulam verbi, ut non tantum voce doceat, sed etiam vita & moribus.

Sic sancti Patres fecerunt: sic hodiè faciunt, qui verè Deum timent. Sunt humiles, sunt iusti, sunt modesti, sunt temperantes, sunt hospitales, sunt mansueti, sunt graues, benè præsumunt familiæ, sunt liberales, & alijs ornati sunt virtutibus, quas Paulus scribens Timotheo, requirit in Episcopo seu pastore.

CONTRÀ verò mercenarius dicit: facite sicut doceo, nolite facere sicut ego facio. Noui quendam infulsam hominem, qui istam vocem sæpè suis inculcat auditorib.

Mercenarij ut plurimum sunt elati, semper auari, turpi lucro dediti, intemperantes, superbiâ animi luxu vestium produnt, & multis alijs laborant vicijs. Quare doctrinam eorum audiamus, ac vitam fugiamus. Coelû ædificant voce, vita infernum.

IN PERICVLO. Pastor opponit se lupis, vigilat & obseruat, ne fures veniant, & fu.

& furentur. At mercenarius viso lupo fugit, quia mercenarius est, & oues ad ipsum non pertinent.

Verùm hîc non immeritò aliquis obijciat, An non Christus interdum fugit? An non mandauit discipulis suis: Cùm persecuti vos fuerint in vna ciuitate, in aliam fugite? An non Paulus ipse fugit, demissus in corbe per murum?

Iam cùm certum sit nec Christum mercenarium fuisse, nec Apostolos reliquos, necesse est vt non de quauis fuga intelligendum sit, quod Dominus de fuga dicit.

Sciendum itaq; est, quòd sit fuga corporis, & fuga animi. Illa interdum licita est, hæc nunquam.

Sed quænam animi est fuga? Cùm aliquis ab officio præstando fugit. Et hæc fuga quadruplex est, iuxta quadruplicem inuasionem lupi, in ouile Christi. Nam quicumq; verbi minister, vlla de causa se non opponit sophisticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocrisi: is mercenarius est, & non pastor.

Pastor enim verus primùm opponit se sophisticæ, defendendo veram doctrinam, & reprehendendo, confutandoq; falsam. Sed mercenarius ad hanc lupi inuasionem timet, non audet defendere veram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis
amit-

amittat. Quare vel conuiuet ad falsam doctrinam, vel saltem vt deberet non reprehendit. Quod cum facit, fugere dicitur, non quidem corpore, sed animo, quia officium deserit.

SECUNDO, Bonus pastor opponit se tyrannidi, cum voce, tum precibus. Mercenarius vero tyrannis adulatur, & vicia virtutis larua induit, quo nihil vfitatius est.

TERTIO, Bonus pastor opponit se flagitijs grassantibus, accusando & excommunicando eos, qui suis moribus peruersis Ecclesiam offenderunt. Contra mercenarius de sua sollicitus quiete, ne hiscere quidem audet. Qua quidem ratione fugere dicitur.

Sed forte aliquis talis mercenarius obijciat: Ecce hic sum, non fugi, respondet Augustinus: Quia tacuisti, fugisti: tacuisti, quia timuisti.

QUARTO, Bonus pastor opponit se hypocritis, quando laruam externam hypocritarum detrahit, & ostendit quam turpis sit facies peccati. Sed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quenquam, ne in hominum odia incurrat.

De fuga corporis dico, quod interdum sit licita, vt antea precepto Christi & exemplis ostensum est: Idque tum demum, si tyranni persequuntur aliquem, & insidiantur

tur vitæ eius. Hic licet pio pastori fugere manus tyranni, ut postea, si id fieri potest, reuersus, magis profit viuus, quam mortuus prodesse potuisset.

Illicita autem fuga, est quæ vel priuatæ securitatis causa suscipitur, vel difficultatis tædio attentatur, vel maioris quæstus gratia arripitur. Breuiter: Omnis fuga, quæ non habet causas, quas licitæ fugæ esse diximus, illicita censenda est.

Hinc etiam colligi potest, quantum ab his differant fures & latrones. Hi nec vocati sunt, nec doctrinam afferunt. Fures partem doctrinæ occultant, latrones additionibus suis trucidant. Verum si breuius discrimen memoriæ causa placet, hoc accipe. Pastor quærit quæ Christi sunt: mercenarius quærit quæ sua sunt. Fur occultat. Latro spoliat. Lupus rapit ac dilaniat.

Postquam autem ostendimus (propositis quibusdam titulis, quibus insigniuntur pastores in Scripturis sanctis) quàm augustum sit pastoris officium, & in qua re sit in genere positum, ac inde descendimus ad monstranda discrimina inter pastorem, & mercenarium, ut hoc pacto per collationem inquireremus, quantam pastoris curam esse pro ouibus Christi oporteat, qui summi pastoris ardenti amore inflammatus,
salu.

salutem ouium sibi commissarum, ac gloriam Dei & non suam quærit: accedamus ad id quod proposuimus, ac pascendi oues Christi artem & eius partes expendamus.

Quò autem id fieri possit commodius, **PRIMUM** in genere ostendam quid sit pascere.

DEINDE, partes quibus continetur pascendi ratio enumerabo, atq; easdem explicabo.

Quid ergò est pascere? Hoc nihil aliud est, quàm homines verbo vitæ alere & reficere. Sicut enim terrenus pastor suas oues pabulo pascit terreno, ac fomentis reficit: ita spiritualis pastor suas oues pabulo pascit spirituali, ac fomentis spiritualibus fouet.

Verùm quia hoc in genere dictum obscurius est, explicatius per partes idem declarabo, vt res euoluta & explicata melius iudicari possit.

Partes itaq; quibus continetur pascendi ratio, sunt hæc:

- I. Docere gregem Christi verbum Dei.
- II. Ministrare illi Sacramenta.
- III. Regere ipsum disciplina,
- IIII. Precari pro grege.

V. Cu.

V. Curam pauperum habere.

VI. Formam gregis esse.

Hæ partes, vt officium pastoris indicant: ita illustre discrimen constituunt inter ministros Euangelij, & gubernatores rerum publicarum, vt non sit opus multis, ad explicandum discrimen, inter politicum magistratum, & pastorem Ecclesiæ. Quod tamen discrimen cum de potestate pastoris dicendum erit, clarius cernetur.

DE DOCTRINA.

IN hac prima pascendi parte, quæ continet pabulum præcipuum ouium Christi, quod est ipsissimum verbum Dei, quædam veluti elementa (ex quibus docendi ratio componitur) proponam, & declarabo.

Sunt autem hæc:

PRIMUM, Quænam sit doctrina, quæ pastor veluti spiritali pabulo oues Christi pascet.

SECUNDUM. Quæ perspicuitate & simplicitate eadem doctrina sit proponenda, ne frustra in aërem abeat.

TERTIUM. Quæ sit recta doctrinæ sectio, siue orthotomia verbi.

QUARTUM. Quid sit fugiendum pastori inter docendum.

QVIN-

QVINTVM. Qualisnam improbatio
falsæ doctrinæ in pastore requiratur.

Quænam est ergò doctrina, qua veluti
pabulo quodam spirituali pastor suas oves
pascet? Hæc doctrina est in libris Mosis, &
in Prophetarum, Apostolorum & Euan-
gelistarum scriptis comprehensa. Hæc e-
nim sola habet testimonium infallibile,
quod sit à Deo profecta. Quicquid est præ-
ter hanc doctrinam, non est vt necessari-
um proponendum Ecclesiæ Dei. Quicquid
pugnat cum hac doctrina, ipsissimum vi-
rus Diaboli est, qui primos nostros paren-
tes in paradyso decepit.

Huius doctrinæ in Prophetis & Apo-
stolicis scriptis comprehensæ, & certam
demonstrationem de eius veritate, & soli-
dum *σῶμα*, seu corpus, tenere pastorem
oportet. Illa faciet, vt pastor non fluctuet,
opinionibus Mahometicis, Iudaicis & Epi-
cureis. Hoc efficiet, vt doctrinam certis ca-
pitibus comprehensam teneat, ac quoties
opus est, ad ista capita confugiat.

Demonstratio doctrinæ Ecclesiæ, niti-
tur duobus certissimis principijs, quorum
prius externum, posterius internum appel-
lare soleo.

Externi testimonij partes sex sunt:

PRIMA. Patefactio diuina multiplex

L ia

in qua voce Dei hæc doctrina sæpè est proposita ac repetita.

SECUNDA. Operatio miraculorum, hoc est, operum, quorum autor creatura esse non potuit, sed solus Deus. Hæc miracula addita sunt doctrinæ velut authentica quædam sigilla, quorum *κροτυφάριον* fuit missio Spiritus sancti in die Pentecostes, qua veritas Euangelij Christi confirmata est.

Hic utile fuerit pastori omnia miracula, quæ in veteri & in nouo Testamento edita sunt, memoria tenere, vt ea rectiùs applicare ad vsum, quoties res postulare videtur, possit.

TERTIA. Euentus Prophetiarum. Deus quos vocauit immediatè ad ministerium in veteri Testamento, ornauit dono eadendi miracula, vt ea essent testimonium diuinæ vocationis. Quando enim euentus respondebat Prophetijs, conuincebantur homines de veritate Dei.

Daniel doctrinam pœnitentiæ & remissionis peccatorum proposuit Chaldæis, quam Deus præsentibus auditoribus confirmauit liberatione Prophetæ miraculosa à specu Leonum: & eandem posteritati commendauit euentu Prophetiarum de quatuor Monarchijs.

Sic prophetia Iacob de sceptro Iudæ

certificat nos de tempore, quo nasci debuit
Messias.

Diligenter itaq; pastor cum Prophetijs
conferat euentus. Quos cum videt respon-
dere Prophetijs, certum testimonium ha-
bet, quod verbum, quod huiusmodi Pro-
phetæ docuerunt, habeat ipsam Deum au-
torem.

QVARTA. Consensus omnium docto-
rum Ecclesiæ, qui habent diuinitus testi-
monium suæ vocationis. Quales sunt, Mo-
ses, Prophetæ, Helias, Helizeus, Esaias, Iere-
mias, &c. Christus qui à prima promissio-
ne, elapsis ferè 4000. annis venit, & Pro-
phetias compleuit: & quæ Moses veluti
breuibus aphorismis complexus est, quæq;
Prophetæ longioribus concionibus expli-
cârunt, ipse clariùs docuit, & Apostolis suis,
quorum vocatio multis miraculis est con-
firmata, tradidit. Hic consensus manifestè
conuincit animos nostros de veritate do-
ctrinæ, quæ sonat in nostris Ecclesijs.

QVINTA. Duratio Ecclesiæ, in tot &
tantis furoribus Diabolorum & homi-
num. Hûc Christi dictum accommoda:
Portæ inferorum non præualebunt aduer-
sus eam. Hanc promissionem cum euentus
comprobet, satis conuincimur de doctri-
næ certitudine.

SEXTA. Cruenta victoria plurimorum
martyrum, qui hanc doctrinam suo con-
firmaverunt sanguine, atq; ideò dicti sunt
martyres, hoc est, testes.

Internum principium, per quod de-
monstratur veritas doctrinæ religionis no-
stræ, est arrhabo spiritus in cordibus pio-
rum, qui obsignat doctrinam.

Hæc demonstratio est doctrinæ Eccle-
siæ, quæ sæpè & seriò cogitanda pastori est,
atq; alijs commendanda sæpiùs.

Porro huius doctrinæ *ὄψικτα* quoddam,
& veluti corpus, tenere pastorem oportet,
quod huic capiti subijci debet.

Quemadmodum propter peccatum ho-
mines (qui ad imaginem Dei creati fue-
runt) à Deo damnati, à reatu per fidem
Christi liberantur: ita liberati Deum vero
cultu in hac vita, in societate Ecclesiæ, co-
lere debent, quò tandem resuscitatis cor-
poribus immortalitate donentur.

Ad hoc caput totum doctrinæ corpus
referendum est, & aptè distribuenda sunt
membra huius corporis, & singula suis lo-
cis collocanda.

Deinde singulorum membrorum veluti
anatomia quædã instituenda est, quæ con-
stabit methodo didascalica, nunc simplici,
nunc composita. Singulorum definitio-
nes,

nes, diuisiones, descriptiones, exemplaq; te-
neantur, vnà cum aliquot illustribus de sin-
gulis membris scripturæ pronuntiatis.

Hoc corpus cùm pastor sibi parauit, fal-
cile erit, cùm vsus postulat, inde docendi
materiam petere.

Huius corporis membra, quotidiana le-
ctione fouenda, & veluti alenda sunt: quò
crescant in vtilem magnitudinem. Et quæ-
cunq; faciunt ad complementum huius
corporis, suis locis sunt signanda, vt inde
peti possint, quoties res postulauerit.

Postquam pastor hoc doctrinæ corpus
instructum habet, proximo loco, qua per-
spicuitate & simplicitate sit instituendus
populus, obseruandum est. Hic si pastor si-
bi gloriam Dei, & ædificationem Ecclesiæ
proposuerit, vtili perspicuitati & simplici-
tati operam dabit. At qui contrà faciunt,
& suam quærunt gloriam, pompam oratio-
nis & εὐμορφίας λόγων sectantes, conantur
καινὰ καινῶς dicere, quò apud imperitos in
maiori sint precio. Vt igitur pastor solius
Dei gloriam quærat, & ædificationem Ecl-
lesiæ spectet, omninò necessarium est.

Perspicuitatis hæc præcepta sint:

Primum, summam rerum, de quibus di-
cturus est, pastor eruditè comprehensam,
auditoribus proponat.

L 3

Dein.

Deindè, hanc summam partiatur in partes.

Tùm, partium particulas apud se disponat, ne memoria excidant.

Singula confirmet dictis & exemplis, similibus & contrarijs.

Posthæc colligat rursus summam, ostendat doctrinæ vsum ac commendet.

Simplicitas requirit, vt rem sapiùs eandem inculcet, eadem iisdem verbis semper tradat, quantum quidem id fieri potest: ac hoc potissimùm requiro in doctrina Catechismi, quæ debet esse simplicissima.

In fine concionis repetat præcipua concionis membra, ac ea accommodet auditoribus, exhortando, consolando, accusando, monendo, prout intellexerit opus esse. Etsi autem hæc doctrinæ accommodatio utilis est in tota concione: tamen eius proprius locus in peroratione est.

Verùm quoniam frustrà docetur voce hominis, nisi Spiritus Dei corda audientium mouet, Pastoris est ante concionem, non solum populum hortari ad preces, verumetiam se prosternere coram Deo, & petere vt sibi adesse velit, & suam vocem, ac verba moderari, in auditorum salutem. Poterit autem hac formula vti.

FOR-

FORMULA PRECANDI, QVA
PASTOR VTI POTEST
CONCIONATURVS.

O DOMINE Iesu Christe, qui perditas
tuas oues precioso sanguine redemi-
sti, pascere, quæso, oues tuas pabulo verbi tui,
ac refice fontibus salutaris doctrinæ tuæ, da
mihi intellectum verbi tui, pone verba tua
in ore meo, & adde illis virtutem, vt eis pa-
scantur oues tuæ. Da soli nomini tuo glo-
riam, A M E N.

Iam quæ sit doctrinæ recta sectio, seu or-
thotomia verbi, breuiter explicandum est.

Paulus scribens Timotheo, vult Episco-
pum $\delta\gamma\theta\theta\tau\alpha\mu\epsilon\upsilon$, hoc est, rectè secare verbum
veritatis. Nam quemadmodum medicus,
non cuius morbo adhibet quodlibet reme-
dium, sed pro ratione morbi remedium
temperat & accommodat: sic singularis
prudencia acquiritur, in verbi Dei accom-
modatione. Nam alij alijs vicijs laborant,
& non eisdem malis omnes premuntur. Si
hîc promiscuè omnia fiant, quid boni spe-
randum?

Christus legisperito non sentienti pec-
catum suum, legem proponit, dicens: Si
vis ad vitam ingredi, serua mandata. Alij
dicit: Si vis perfectus esse, vade & vende

quæ possides, & da pauperibus, &c. Pharisæis & Scribæ, &c. Pharisæi, Hypocritæ, &c. Sentientibus peccati sui molem dicit: Hûc omnes qui laboratis & onerati estis.

Hanc prudentiam in secundo verbo veritatis, qui non adhibet, operam ludit. Aliter enim agendum est cum securo hypocrita, aliter cum afflicto peccatore, aliter cum flagitiosis, aliter cum honestè viuentibus, aliter cum ignaris Euangelij, aliter cum doctis Euangelium, aliter cum desperantibus, aliter cum firmis, &c. De hac ergò orthotomia, iam præcepta quædam subiiciemus.

Omnis cum quo pastor aget, aut est docendus aut mouendus.

Si est docendus, aut est sapiens, & doctus, iuxta mundum: aut simplex, & rudis. Vterq; aut tangitur sensu peccati, aut tumet sua iustitia.

Si mouendus est, aut est doctrinæ hostis, aut doctrinam publicè profitetur. Si doctrinam profitetur, aut alacrior est in cursu, aut segnior, aut est hypocrita, aut malè viuit, aut premitur aliqua cura, idq; vel animi, vel corporis.

Pro hac auditorum diuersitate, doctrina accommodanda est: & facile est videre, quòd si quis apud hos eadem docendi
forma

forma vteretur, perinde faceret, ac sutor, qui ad vnam formam pueris & senibus, magnis & paruis, calceos pararet.

Quomodo ergò singulis, horum generū doctrina adhibenda sit, conabor ostēdere.

Si itaq; docendus à pastore est aliquis, spectandum est, vt dixi, an sit sapiens & doctus iuxta mundum: qui si fuerit docilis, & sua sponte docenti credit, expositione est informandus in ijs, in quibus doceri cupit. Sic Nicodemus qui ad Christum noctu venit, cupiens de salute sua doceri, expositione potissimū instruitur à Domino, vt habetur Iohannis 3.

At si docilis non fuerit, hoc est, si se doctrinæ opponit, occupante animum contraria sententia, argumentatione est conuincendus.

Hac forma docendi vsus est Paulus, docens Romanos & Galatas, Homines sola iustificari fide.

At si docendus est simplex & rudis, meliùs exemplis trahitur, & parabolis allucitur, quàm Syllogismis impellitur.

Christus docturus rudem populum, quæ sit iustitia hominis coram Deo, & quale nam sit iustificati officium ergà proximū, proponit parabolam de quodam qui debuit domino suo decem millia talentorum,

L 5

cui

cui cum non haberet quod solueret, petenti tota summa est condonata. Sed postea cum idem durus & crudelis sit repertus aduersus conferuum, reuocatur ad pœnam.

Hæc parabola simplicissimè docet, quòd iusticia Christiana sit remissio peccatorum, & acceptatio diuina gratuita. Quæ remissio tùm demùm impetratur, quando peccator prosternit se coram Deo, & petit ex fide condonationem. Deinde crudelitas in conferuum docet, quòd iustificatus debeat diligere proximum, studere innocentia, ne ingratus reuocetur ad pœnam.

Si docendus tangitur sensu peccati, & iudicatur cum desperatione, exemplo Christi mox informandus est de gratia, & Scripturis & exemplis ostendendum, quòd omnes fugentes ad Christum in eo vno habeant remissionem peccatorum. Et potest pastor huiusmodi vti formula.

Mi frater, sentis onus peccati, quod sanè graue est. At Christus venit, & tuum peccatum suis humeris imposuit, &c. Sed de hac re alio loco.

Si tumet quis iusticia legis, non est Euangelium ei proponendum: priusquam fulmine legis fuerit prostratus. Qui enim aut pœnitenti proponit minas, aut tumentis fiducia sui, proponit iusticiam Euangelij,
perin-

perinde facit, ac si quis medicinam paratam oculis, apponeret pedibus: & contra eam, quæ esset parata pedibus, affricaret oculis. Qui sanè meritò ab omnibus deridendus esset.

Haftenus de docendi via. Sequitur de mouendi modis.

Hostes doctrinæ terrendi sunt comminationibus, exemplis & collationibus.

COMMINATIONIBVS agit Christus. dum Pharisæis vāh, vāh, Matthæi 23. toties inculcauit.

EXEMPLIS Lucæ 13. vbi impœnitentibus proponit exemplum eorum, super quos cecidit turris. Nisi, inquit, pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.

COLLATIONIBVS contrariorum exemplorum, vt Christus cum proponit exempla Epulonis & Lazari, &c.

Qui doctrinam profitetur, & est in cursu alacrior, hortatione est incitandus, vt magis magisq; abundet, & in cursu non deficiat. Ostendat pastor coronam propositam esse legitimè currenti. Multa huius sancti cursus exempla recitet. Præterea moneat, vt diligenter sibi in cursu caueant à tribus hostibus, Diabolo, mundo, propria carne.

DIABOLVS insidiatur currentibus varijs modis,

modis, sed repellendus est gladio spiritus, quod est verbum Dei.

MUNDVS insidiatur sua vanitate, sed hæc ad meditationem cœlestium bonorum euanesct.

CARO varijs illecebris cursum impedire nititur, sed spiritus imperio est subigendus.

Breuiter, aduersus omnes hostes, qui currentes impedire volunt, fortissima turris est nomen Domini, ad quam confugiet iustus & saluabitur.

Si in cursu quis segnior fuerit, stimulis excitandus est, exemplis vrgendus, turpitudine corporis, & segnitiei commouendus, collatione currentium pro assequendo brachio marcessibili & perituro, & currentium pro corona immarcessibili. In hunc usum proposuit Dominus exemplum dispensatoris, & Paulus eorum qui in stadio currunt. Ostendendum quòd cessatio, aut segnities non multum à defectione differat.

Quare quotidie magis magisque excitandus est animus ad cursum. Sic futurum est, vt quæ in principio fuerunt difficiliora, consuetudine fiant facilia.

Hypocrita cum mouendus est, detrahenda est ei externa larua, qua se ostentat, & ostendendæ internæ sordes quibus foetet.

ret. Et quoniam conscientia hypocritæ est veluti sopita, excitanda est flabello legis, & prouocanda ad tribunal Dei exemplo Ioannis Baptistæ & Christi.

Sunt autem hypocritæ duriùs tractandi, propterea quòd hoc hominum genus securiùs sibi blanditur, ac se quodammodo titillat propriæ iustitiæ opinione.

Et quia maximè hærent hypocritæ in operibus externis, ostendendum est ijs quã procùl absint, cùm à legis iustitia, tum à Christi. Illam habere non possunt, quia spiritalis est lex, illi autem carnales. Hac exciderunt, quia nemo iustitiæ Christi particeps esse potest, qui suam tanquam reiectamentum non habuerit, quemadmodum diuus Paulus suo exemplo docet, Philip. 3.

Qui malè & flagitiosè viuunt, vt qui perpetuis heluationibus se dederunt, aut auarè rem agunt, aut libidinosè viuunt, aliter tractandi sunt.

Nam qui in horum numero est, vocandus est ad examen legis Dei, & ostendendum quàm apertè se opponat Deo.

Deinde comminationes legis sunt proponendæ.

Tertiò, ostendenda sunt exempla iræ Dei aduersus peccatores, quorum multi abrepti sunt in perpetuas pœnas, vt Cain,
Saul

Saul, Architophel, & infiniti alij.

Quartò, docendus est talis, quòd frustra gloriatur de Christo, qui vitam in melius non commutat.

Quintò, quòd seipsum priuet benedictione Ecclesiæ & precibus.

Sextò, quòd vt proditor castrorum Christi, militet Sathanæ.

Septimò, quòd quò diutiùs differat poenitentiam, eò sit difficilior.

Octauò, quòd subitò exardescat ira Dei, & quòd nesciat homo, quo momento & quo medio sit hinc tollendus, quòd peccatum vnum mox aliud suo pondere secum trahat.

Hæc sunt diligenter inculcanda flagitiosè viuentibus, idq; animosè & prudenter, exemplo Nathan Prophetæ, Helix, Baptistæ, Christi.

Qui putant satis esse vicia in genere arguere, vehementer errant, & officium non rectiùs faciunt, quàm medicus qui de morbis quidem multa facit verba, sed læsis membris medicinam non adhibet.

Et quia in hac re non parùm pleriq; ministri verbi peccant, excitandi sunt comminationibus Dei, qui minatur se sanguinem eorum, qui pereunt requisiturum à pastoribus, qui peccantes non arguerint.

Qui

Qui premuntur aliqua cruce, aliter tractandi sunt: idq; pro crucis diuersitate & eiusdem causis.

Vt autem hinc medicina rectè applicari possit, obseruanda sunt tria:

PRIMUM, quis sit ille, qui cruce premitur.

SECUNDUM, quid sit quod premit, seu quale crucis genus.

TERTIUM, præsentis dolori ritè medicinam accommodare.

Qui premitur cruce aliqua, aut pius est, aut impius.

Si pius est, statim indicata communifiliorum Dei sorte consolationibus erigendus, confortandus ac fouendus est.

Ac primùm ostendere oportet, malum istud non casu, sed voluntate Dei contigisse, iuxta illud: Non est malum in ciuitate, quod non operatur Dominus. Loquitur autem Propheta non de malo culpæ, sed de malo poenæ.

Deinde, ostendat pastor, quòd Deus promiserit se affuturum ijs, qui sub cruce ad se clamant, iuxta illud: Inuoca me in die afflictionis, & ego exaudiam te.

Quare pastor hortabitur pium, & ad se-riam inuocationem, vt Deus crucem vel tollat, vel leuet aliquo modo & mitiget, & ad con.

ad constantiam & patientiam, ne crucis acerbitate fractus abijciat confessionem.

Hûc addat sanctorum exempla, quorum nullus adhuc fuit in mundo, qui morsum serpentis non sensit.

Postremò adiungat commonefactionem de causis crucis, & conferat exemplo Pauli, præsentis ærumnas ad futuram gloriam, quæ reuelabitur ergà filios Dei.

Huiusmodi consolationibus erigatur pius, qui cum aliqua cruce luctatur. Et hoc sit generale & catholicum remedium.

Sin impius fuerit qui affligitur, maiorem curam, vt in grauiori morbo, adhibere necesse est. Nam qui statim impium hominem conatur erigere consolatione, perinde facit ac is qui foris obducit vulnus, & intus relinquit saniem, vnde maius periculum imminet.

Quare pastor bonus, vbi in impium & impœnitentem, qui affligitur aliquo malo incidit: omnium primùm fulmine legis huiusmodi hominem deiiciat, nec priùs cesset, quàm is, cum quo agit, fassus fuerit sine hypocrisi suam impietatem, & iram Dei in se concitatam agnouerit, clamaueritq; cum Manasse, se multis modis reum esse. Atq; ita producenda est foràs peccati sanies, priusquam foris medicina adhibetur.

Secun-

Secundum, quod in consolationibus spectandum dixi, est crucis genus. Nisi enim hoc diligenter expendatur, non poterit medicina peritè satis adhiberi.

Malum ergò quod premit, aut sua culpa quis sibi accersuit, aut aliena culpa illatum est.

Si quis autem sua culpa sibi malum accersuit, uti infamiam, paupertatem, morbum, exilium, mortem, &c. non statim medicina est adhibenda, nisi fortè reus seriò peccatorum sensu tangatur. Tùm enim iste peccati sensus magis, si videbitur opus esse, est excitandus, ac confirmandus verbo Dei. Deinde ad consolationes descendendum est, hoc modo. Ostendat pastor in huiusmodi cruce iudicium & misericordiam Dei declarari.

Iudicium est, quòd Deus punit peccatum, quod omninò rectum & iustum esse fatebitur reus. Ideò dicit Christus: Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat.

Misericordiæ testimonium est, quòd Deus castigat errantem. Nam ideò hoc fit, ut conuertatur, iuxta illud 1. Cor. 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

Hoc iacto fundamento in animo eius, qui sua culpa crucem sibi accersuit, adhibendi

M

bendi

bendi sunt loci consolationum, de quibus modò memini.

At si vel hypocrita fuerit qui cruce premitur, aut alioqui impius, tantisper maledictione legis & declaratione iræ Dei est deiiciendus, donec & peccati sui atrocitatem agnouerit, & illud sibi ex animo dolere confessus fuerit. Quod si eò lege Dei & minis iræ diuinæ adigi nequit, non est margarita proijcienda ante porcos, neq; sanctum dandum canibus.

Verùm si perductus fuerit reus in sui cognitionem, & vero doloris sensu ob peccatum admissum tangatur: tùm demùm arte medicina adhibenda est, & exponenda sunt ordine hæc tria: Lapsus, pœna, & finis vtriusq;.

Lapsus ex eo primùm prouenisse docendus est, quòd timorem Dei abiecerit. Hoc ostendi potest ex primo ad Romanos capite. Deinde docendus est, quòd abiecto timore Dei, faciliùs in ipsum tanquam in inermem, insidiæ Diaboli, caro, & improbitas mundi præualere potuerint.

His causis lapsus indicatis & confirmatis, pœnam ostendere oportet, nequaquam parem esse peccato commisso, sed esse tantùm testimonium duarum diuersissimarum rerum, nimirùm iræ Dei, & eiusdem
pater.

paterni fauoris & clementiæ. Iræ quidem, si non egerit reus pœnitentiam, & non sciuerit se corrigi ferula Dei. Paterni verò fauoris, si correptus emendetur plaga, & ad pœnitentiæ portum confugerit.

Finis postremo loco excutiendus est, cùm lapsus, tùm pœnæ: lapsus quidem, vt posthac homo sit cautior: pœnæ verò, quòd singulari consilio Dei (cum interim multis impijs & sceleratis parcitur) sit castigatus, non vt pereat, sed vt habeat paratum testimonium paterni fauoris erga se.

Verùm quia hoc difficiliùs persuadetur laboranti sub cruce, testimonia & exempla ex verbo Dei clara & perspicua, producenda sunt.

1. Corinth. 11. dicit Paulus: Nos rebus aduersis à Domino corripì, ne cum hoc mundo damnemur. Ecce finis crucis hìc statuitur, ne damnemur: si scilicet admoniti cruce, egerimus pœnitentiam.

Prouerb. 3. Fili mi (inquit Salomon) ne respuas correptionem Domini, neq; afficiaris tædio cùm ab eo argueris. Quem enim diligit Deus corripit, & quem castigat, velut pater filium amplectitur.

Hebræ. 12. dicuntur spurij esse non filij, qui sunt extra disciplinam.

Huiusmodi plura testimonia coacerua-

M 2

bit pa.

bit pastor, quibus persuadebit reo, quæ sit Dei paterna voluntas in cruce.

Exempla sunt complura: vt Manassis, sororis Mosis, Dauidis, regis Vsiæ, populi in captiuitatem abducti, & plurimorum aliorum, qui ob certa peccata puniti sunt, & postea per pœnitentiam sunt reuersi. Insigne præ alijs latronis exemplum est, qui præclaram pœnitentiæ & fidei exemplum edidit. Hic non ideò putauit se abiectum, quia morte ista infami, erat ob scelera sua afficiendus: sed spe in Christum concepta, patienter commeritam pœnam subiit.

Porrò si aliena culpa illatum est malum, duo facienda sunt. Consolatio adhibenda est, sicuti suprâ præscriptum est. Et ostendendum, hanc esse sortem filiorum Dei, vt iniurijs Diaboli & mundi sint expositi.

Iam postremò sequitur distinctio eius quod premit. Aut enim animam attingit solùm, saluo corpore: aut corpus.

Corpus affligunt morbi, carcer, exilium, &c. Quibus accommodantur ea, quæ de consolationibus dicta sunt.

Animorum autem cruciatus, habent varias causas: vt sunt, error, dubitatio, tentatio, desperatio, metus imminentis mortis, dolor ob amissas res. His malis non succurritur eodem pharmaci genere.

Erro.

Errori medebitur pastor, si monstrata veritate erroris causas euerterit.

Errârunt Romani de iusticia. Hunc errorem tollit Paulus, sublatis erroris causis, & monstrata veritate ex verbo Dei.

Errauit Nicodemus, sed Christus cum ab errore liberauit, ostensa veritate & confutata erronea Pharisei persuasione.

Dubitationi facilius occurritur. Nam dubitatio est cum in vtrunq; promiscuè se habet animus. Hîc vbi pastor ostenderit alterius partis falsitatem, acquiescit qui dubitauit in altera.

Tentatio præcipuè oritur ex cogitatione præteritorum peccatorum, & ex imaginatione stoica de particularitate.

Si tentatio oritur ex cogitatione præteritorum peccatorum, duo faciat parochus.

Primùm instituat collationem peccati & misericordiæ Dei. Quantumuis magnum fuerit peccatum, tamen verum est, quod dicit Paulus: Peccatum exuperat gratia. Et illud Dauidis: Misericordia Domini super omnia opera eius.

Deinde cumulet exempla misericordiæ Dei erga maximos peccatores: quales fuerunt Adam, Manasses, latro, Dauid: & dicat ista edita esse, vt sint testimonia misericordiæ Dei, quæ testantur quomodo De-

us velit cum pœnitentibus agere.

Si tentatio oritur ex imaginatione stoica de prædestinatione, ea superabitur, si pastor has sequentes regulas commendauerit ei, qui se tentari conqueritur.

PRIMA. Non ex ratione, sed ex solo verbo Dei, iudicandum est de voluntate Dei. Dicitur enim ideò verbum, testimonium Domini fidele, quia certò testatur de voluntate Dei. Nunc autem hoc verbum dicit: Deum velle omnes homines saluos fieri, & nullos perire. Hoc igitur verbum omnibus imaginationibus stoicis opponatur. Habetur autem hoc verbum expressè, 1. Tim. 2. & 2. Pet. 3. & sæpè alibi.

SECUNDA. Promissio gratiæ est vniuersalis, vt habetur Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Rom. 3. Iusticia Dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt. Adhæc, mandatum Christi Matthæi 28. vniuersale est: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni Creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur.

TER-

TERTIA. Non est personarum acceptio apud Deum. Roma. 2. Actorum 10. Ephes. 6. Gal. 2. sed causæ bonæ comprobatio, & causæ malæ condemnatio: idq; iuxta hanc immotam regulam. Deus poenitentes omnes recipit: omnes impoenitentes rejicit, nulla personarū habita ratione.

QUARTA. In Deo non sunt ponendæ contradictoriæ voluntates. Nam ipse Deus duplex cor damnat. Et Paulus inquit: Deus verax est, omnis homo mendax. Cū ergo scriptum est: Deus vult omnes homines saluos fieri, & Deus non vult vlllos perire, non sunt recipiendæ propositiones quæ contradictoriam voluntatem Deo tribuunt. Falsæ sunt ergo: Deus vult aliquos saluos fieri, & non omnes, si consilium creationis & donati filij respicis. Aliter de euentu iudicandum est, & de voluntate Dei consequente hominum facta.

QUINTA. Gratia superat peccatum, Rom. 5. Hac regula significatur & magnitudo misericordiæ, & præstantia sacrificij pro peccatis peracti. Vt enim conclusit Deus omnes sub peccato, vt omnium misereatur: ita Christi victima sufficiens est ad omnia quantūuis enormia peccata expianda.

SEXTA. Vt in primo parente nostro Adam, totum humanū genus est lapsū,

ita promissio facta Adamo ad totam eius posteritatem pertinet. 1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur: ita in Christo omnes viuificabuntur. Hoc dictum non tantum de resurrectione intelligendum est, verumetiam de salutariviuificatione in ijs, qui Christum amplectuntur. Ut igitur Adam promissione seminis se erexit: ita & nos porrectam nobis dexteram Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, firma fide apprehendamus, quò eius vita & iusticia donati, promissam immortalitatis spem consequamur.

Has regulas pastor diligenter vrgebit, ac eas pluribus Scripturæ testimonijs, si opus videbitur, confirmabit.

Audiui de quadam muliere, quæ cum durius ageret cum suis, admonita est de iudicio Dei futuro, vt isto pacto ea reuocaretur à sæuitia. At illa, inquit, si sum prædestinata, saluabor quicquid fecero, & quicquid credidero. Si non sum prædestinata, nec fides, nec opera mihi succurrent.

Hæc imaginatio pugnat cum verbo Dei, & est à Satana profecta. Quare monendi sunt homines, vt testimonio Dei credant, & non humani cerebri imaginationibus à veritate abducantur.

Grauius animi cruciatus est desperatio,

ratio, cum qua qui luctatur, dolores inferni sentit. Hæc aut oritur ex imaginatione particularitatis, aut ex cogitatione indignitatis, propter crebros in peccatum lapsus. Hæc tolli nequit, nisi prius sublata causa.

Imaginatio particularitatis superabitur sex istis regulis, quas modò recitavi.

Cogitatio indignitatis, vincitur cogitatione promissorum diuinorum, meditatione præstantiæ victimæ peractæ pro peccato, recordatione Sanctorum, quorum quidam horrendis sceleribus contaminati, recepti sunt in gratiam. Et semper in conspectu sit dictum Pauli. Gratia exuperat peccatum. Item: Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni peccato.

Metus impendentis mortis, superatur duabus rebus: fiducia remissionis peccatorum, & fide resurrectionis mortuorum.

Pius igitur pastor cum agit cum morituris, sciat omnem consolationem ex istis duobus capitibus petendam esse. Quæ capita Scripturis confirmanda sunt, & exemplis copiosè illustranda.

Et sunt hæc præcipua capita, quæ Paulus commendat Timotheo. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Memento Iesum Christum resur-

rexisse à mortuis. Et solet Paulus consolationes petere ex fide resurrectionis, quæ tùm demũ erunt solidæ, vbi præluceat fides.

Dolor ob res amissas, mitigabitur promissionibus Dei, qui promittit se non derelicturum sperantes in se.

Deinde cogitatione iucertitudinis vitæ.

Tùm cogitatione consilij Dei, qui sæpè subtractione rerum, suorum animos explorat.

Hûc exemplum Iob commodè refertur, & dictum eiusdem: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.

Breuiter, Fides faciliè superabit omnem dolorem animi, quamcunq; causam habuerit. Igitur singularis cura pastoris esto, solidum fidei fundamentum iacere in pectoribus suorum auditorum.

Etsi autem loci consolationum quos signavi, omni dolori & cruci adhiberi possunt: tamen peculiarem rationem consolandi eos, qui ob mortem amicorum tristantur adijciam, locosq; recitabo quos semper in promptu habeat pastor. lubeat itaq; pastor moerentem ob mortem amici respicere.

I. Ad Deum ipsum.

II. Ad mortuum amicum.

III. Ad

III. Ad vniuersalem conditionem hominum.

IIII. Ad mundum.

V. Ad cœlum.

VI. Ad resurrectionem mortuorum.

Cùm ad Deum respicitur, cogitandum est de Dei voluntate, sapientia, iusticia.

VOLVNTAS Dei est, quòd amicus noster sit hinc abreptus. Huic Dei voluntati non licet repugnare.

IUSTICIA Dei est, quòd repetat quod dedit. Quid enim iustius est, quàm vt is qui dedit vitam, rursus eandem ad se recipiat, conferuetq; quandocunq; illi bonum videbitur.

SAPIENTIA Dei monebit, quòd nihil sit temerè à Deo factum. Ipse enim solus nouit, expediat ne nobis mori potius, quàm viuere. Multos è medio tollit, ne vel ipsi peiores fiant, vel plures in hac vita perpetiantur ærumnas. Mœrens igitur pro amico, se consoletur sapienti & iusta voluntate Dei, cui repugnare impium est.

SECUNDO, vertat cogitationem ad mortuum amicum, cuius conditio multò melior nunc est, quàm fuit. Est enim expers omnis periculi. Nam nec Satan, nec mundus, nec aliud quicquam, poterit iam ipsius salutem impedire. Donec in

haec

hac vita versamur, mille quotidie ferè obijcitur periculis. Neq; vlla læticia esse potest, quin aliquem dolorem seu metum habeat admixtum. At qui iam hinc discessit, huius periculi expers est. Nam quemadmodum qui è difficili navigatione in portum venit, iam securus est, vt qui in portu nauigat, ita qui morte hinc abripitur, veluti in portum delatus est, vt ipsum procellæ mundi amplius obruere non possint. Peruenit enim ad salutis portum. Qui ergò dolet de amico, qui hinc in fide Christi discessit, non videtur amico fauere portum illum quietum, ad quem ipse non peruenit.

TERTIO, cogitet mœrens de vniuersali hominum conditione, cui & ipse obnoxius est. Decretum Dei est ineuitabile, vt omnes hanc vitam morte sint commutaturi, nec scitur qua hora & quo momento. Quare dolere in vno, quod omnibus commune est, nihil est aliud quàm seipsum inutiliter macerare. Quare cùm hæc conditio sit vniuersalis, cogitandum potiùs, quòd vnusquisq; Deo obtemperare debeat, quando Deus per suum præconem ad exitum vocat. Neq; dolendum est citò fieri, quod quò citius, eò melius illi est, qui hinc euocatur. Nam beati, qui in Domino moriuntur.

QUARTO, respiciat ad mundum, qui
totus

ob- totus in maligno positus est. In hoc virtus
 po- & pietas patiuntur: in hoc mille technæ ad
 ha- fallendum: quocunq; respicis, impurus est
 flit, totus, & sordescit indies magis magisq;:
 mo- nunc tyranni pacem publicam turbant:
 um- nunc hæretici Ecclesiam oppugnant: nunc
 iui- priuatorum ædes maximis sunt periculis
 i in- expositæ.

QVINTO, intueatur cœlum, veluti do-
 mum propriam, ad quam tendere oportet.
 at, in quo nihil immundi, nihil pericli, sed
 omnia pura & tuta. Ibi Sancti fruuntur
 conspectu Christi, cuius corpus gloriosum
 cum intuentur, expetunt ardentibus vo-
 tis, vt acceleret dies iudicij extremi, quo a-
 nimæ rursus ad sua corpora redeant, & fi-
 ant ita conformes Christo.

SEXTO, cogitet mœrens de resurre-
 ctione mortuorum, quæ est veluti commu-
 ne antidotum aduersus omnia mala. Hinc
 Christus consolatus est Martham, cum ait:
 Ego sum resurrectio. Huius memoriam
 commendat discipulo suo Paulus, cum in-
 quit: Memento Iesum Christum resurre-
 xisse à mortuis. Hæc de consolatione con-
 tra dolorem pro amicis defunctis.

Haftenus diximus de orthotomia verbi
 veritatis, & ostendimus quomodo pastor,
 vt peritus medicus, debeat pro ratione
 morbo.

morborem animi adhibere oleum verbi Dei. Iam quid sit fugiendum pastori inter docendum, melius intelligetur.

Paulus 1. Timoth. 1. duo fugienda pastori admonet, quorum primum est, ne alia doceat: alterum, ne attendat fabulis. Illud facit, ne, omissa doctrina diuinitus tradita, proponat pastor Ecclesie aliam doctrinam: hoc, ne curiosas quaestiones agitet, omittis rebus necessarijs.

Vtriusq; praecipii ratio haec est: Ecclesia Christi extruenda est super fundamento Christo, iuxta illud: Aliud fundamentum nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Paulus ad Galat. 1. deterret etiam a temeritate innouandi & noua tradendi, cum bis idem fulmen ei aculatur. Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit. Pastor ergo memor huius dicti fugiat omnes quaestiones, quae non faciunt ad aedificationem fidei, quantumuis subtiles esse videantur.

Quaerunt otiosi homines infinita, ac ipsa ratio multa ingerit, sed pastor sequatur verbum, eo sit contentus, & dicat cum Dauide: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Neq; pudeat ipsum, si non possit omnium obiectionum nodos dissoluere.

Hinc etiam intelligi potest, qualisnam impro-

Improbatio falsæ doctrinæ in pastore requiratur. Vt enim Paulus cordatè pronunciat, anathema esse, qui aliud Euangelium docet: ita pastor non colludet cum aduersarijs, sed palàm execrabitur falsam doctrinam, monstrabitq; falsitatis causas, & quid mali ex ea in Ecclesiam emanat: præsertim cum ea sit natura rerum, quòd dato & admissio vel leuissimo in speciem errore, sequantur infinitæ hypotheses falsæ, quemadmodum in Papatu vidimus.

Paulus requirit in pastore, vt possit os obstruere aduersariorum. Etiam si autem non possit omnem labyrinthos & strophas explicare: tamen veræ doctrinæ demonstratione refellitur error. Est quidem pastoris & errorem refutare, & conari errantem siue hæreticum in rectam viam reuocare. At si hoc posterius fieri non possit, monet Paulus, vt eum fugiat, tanquam proprio iudicio condemnatum. Orandum tamen pro eo est, vt Deus aliquando ipsum ad suam lucem adducat.

Hactenus dictum est de prima parte, quæ in pastoris officio requiritur: nunc ad secundam accedamus.

DE ADMINISTRATIONE SACRAMENTORVM.

SECUN-

SECUNDA officij pastoralis pars est administratio Sacramentorum, in qua quantum attinet ad Baptismum, qui est initiale Ecclesiæ Sacramentum, agat omnia iuxta ordinationem Ecclesiarum, & afferat pastor pium animum: sciat se in loco Christi stare, & eius vice fungi. Nam ipse Christus est qui abluit, vsus pastoris manibus: recitet distinctè lectiones sacras, iuxta ordinationem: oret Christum intimo cordis affectu, vt huic suæ ordinationi assit: commendet baptizatum infantem præcibus Ecclesiæ, ac seriò admoneat parentes, vt hanc uouam Creaturam piè instituant, caueantq; ne sua culpa aliquid mali baptizato accidat. Hæc sint de baptismo dicta.

De administratione Cœnæ maior requiritur peritia. Quemadmodum enim verbum, ita Sacramentum Cœnæ, visibile Euangelij verbum, debet sanctissimè administrari, & cauendum est hîc pastori, ne comunicet alienis peccatis. Qui enim potatori, adultero, tyranno, maledico, blasphemò, obscœno, aut alioqui inhonestè, & non vt dignum est Euangelio viuenti, porrigit sacram Cœnam, corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi: is nobilissimam margaritam Ecclesiæ obijcit suis & canibus, in contumeliam filij Dei. Quo scelere

scelere nullum est grauius. Chrysoftomus dicit, se potius corpus suum daturum lace-
randum turpissimis modis, quàm vt sciens
& volens velit corpus & sanguinem Domi-
ni porrigere flagitioso homini, qui viuit
absq; pœnitentia: neq; id immeritò. Nam
vbi hoc fit, quadruplex scelus concurrit.

PRIMUM enim manifesta contumelia
fit filio Dei, & multò maior quàm cùm
cæderetur alapis, & expueretur in faciem
eius. Grauis Christi admonitio est, & seria:
Nolite dare Sanctum canibus.

DEINDE, qui Cœnam porrigit homini,
quem scit pœnitentiam seriam non medi-
tari, auget ipsius iudicium & damnatio-
nem, atq; ita communicat alienis peccatis.

TVM, vulnerat suam conscientiam.
Nam manifestè facit contra conscientiam,
& verè excutit Spiritum sanctum: amittit
paulatim & alia dona quibus ornatus erat.

PRAETEREA, exemplo multi deterio-
res fiunt, & confirmantur in sua cœcitate,
atq; ita paulatim regnum Christi euertitur.

Vt interim taceam, spectaculum exhi-
beri, tristissimum quidem castis Spiritibus,
qui in sacra Cœna assunt, ministrantes suo
regi, gratissimum verò Diabolo, & eius
angelis, hostibus Christi, qui istam contu-
méliam fieri Christo aduertunt.

N

Nihil

Nihil amplifico: expono verè rem ipsam, imò nemo satis grauitatem huius rei explicare oratione potest.

Propter huiusmodi abusum, Paulus testatur Corinthios magna plaga percussos, ac multos concidisse. Nec dubitandum est plurima publica mala, & priuata, hodie esse pœnas abusus sacratissimæ Cœnæ.

At dicat fortè aliquis. Quid mea refert? ipsius res agitur, qui indignè Cœnam sumit. Cur ego luerem aliena delicta? Tua permagni refert. Deus collocauit te in tua Ecclesia, vt eam pascas, non vt eam destruas, mactes & dilanies. Quod sanè facis, quando sine delectu pijs & impijs, offers sacrum cœnæ mysterium.

Laudatur meritò Ambrosius, qui ne Theodosio quidem Imperatori pepercit: quem ad sacram cœnam non admisit, priusquam pœnitentiam magnæ illius cladis egit, cuius autor fuit.

Consulo itaq; pastori vt diligenter discernat inter oues Christi veras. & laruas: ne sibi iudicium grauius accersat.

Hactenus breuiter admonui, quinam sint à sacra Cœna arcendi.

Iam quia in nostris Ecclesijs nemo ad sacram huius cœnæ communionem admittitur, nisi qui antea se suo pastori examinan.

nandum exhibuerit, paucis pastori meum de examine consilium communicare volo: quod ut distinctius habeatur, in has quinque partes distribuam, quæ sunt:

PRIMA. Vitæ eius, qui examinabitur, præteritæ consideratio.

SECUNDA. Colloquium pastoris cum eo, qui ad Cœnam se admitti expetit.

TERTIA. Consolatio pœnitentis.

QUARTA. Absolutio.

QUINTA. Admonitio, qua soluitur examen.

CONSIDERATIO præteritæ vitæ eius, qui est examinandus, diligenter est obseruanda pastori. Inde enim intelligi potest, quibus potissimum morbis aliquis obnoxius est. Considerabit ætatem, & quibus vicijis maximè qualibet ætas est exposita: considerabit sexum, artificium & vitæ genus: obseruabit, an coniunx quis sit, an iniunx, an in Magistratu, aut sub Magistratu, an diues, aut pauper. Nam pro hac diuersitate homines alij alijs laborant vicijis. Hæ igitur circumstantiæ pastori nequaquam negligendæ sunt.

COLLOQUIUM sequitur, in quo si pastor dubitat de confessione, aut profectu alicuius in doctrina Catechismi, omnium primùm requiritur enumeratio Decalogi,

symboli apostolici, orationis Dominicæ, & doctrinæ vtriusq; Sacramenti. Hic qui deficit, à cœna arcendus est, donec rectius institutus fuerit. Est enim indignū, eum ad participationem cœnæ Dominicæ admittere, qui elementa pietatis non nouit recitare.

Verūm cū quis nouit hæc dextrè recitare, post recitationem, de poenitentia agatur. Et quærendum est, an vero sensu peccatorum suorum tangatur, & an doleat ipse, quòd Deum suis horrendis peccatis offenderit. Hic si pastor vllos errores noverit in vita eius cum quo agit, debet eos candidè aperire, perinde ac medicus, qui ægroto morbos exponit, quò libentiùs medicinam recipiat ægrotus, ac sanitati restituitur, quam vnicè expetit. Deinde quæret an se reus emendare velit.

Hoc autem intelligi volo de erroribus communibus, qui non videntur excommunicatione corrigendi. Nam flagitia publicam poenitentiam requirunt, vel saltem petitionem condonationis ab Ecclesia. Sed de hac re suo loco.

Si offertur mercator, potest pastor de vicijs vsitatis in mercatoribus interrogare. Si iuuenis, quærat de ijs, quæ iuuentuti solent accidere, & sic de alijs.

Porrò hîc etiam consulerem, vt propo-
fitis

fitis præceptis Decalogi, ordine quæreretur de obœdientia ergà singula, qua ratione homo confitens deduceretur commodissimè in cognitionem sui.

Postquam autem peccati confessio est facta, grauibus verbis pastor exponet reatus turpitudinem & magnitudinem. Deinde indicabit, quanta sit ira Dei & maledictio super peccatores non agentes poenitentiam.

Hic si animaduertit pastor, hominem cum quo agit, seria duci poenitentia, & vero dolore propter peccatum tangi, quærat an aliquod remedium aduersus hanc iram Dei & maledictionem nouerit: qui si responderit in solo Christo remedium esse aduersus mortem & damnationem, pastor debet hoc responsum Scripturæ dictis confirmare, & graui oratione ostendere, quòd Christus uenerit in mundum peccatores saluos facere.

Iam tertio loco addet pastor *CONSOLATIONEM* per dicta Scripturæ & exempla, ostendet voluntatem Dei esse, ut homo peccator non pereat, sed conuertatur & uiuat. Ita enim scriptum est: Nolo mortem (ait Dominus) peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Ostendet voluntatem Christi esse, ut omnes laborantes sub mole pec-

cati, ad se veniant. Ait enim: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Ostendet Angelis in cœlo gaudium esse ex pœnitentia peccatorum. Ostendet serium & vniuersale mandatum Christi esse, vocari omnes ad pœnitentiam. Ostendet *ἀγάπη* Christi sufficere pro peccatis totius mundi, ideoq; non esse cuiquam desperandum, ob peccatorum suorum magnitudinem. Nam hoc principium immotum est: Gratia exuperat peccatum. Hoc dictum inculcabit: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non peccet, sed habeat vitam æternam.

Hæc illustrabit exemplis: atq; imprimis vtile esset accommodare exempla personis congruentia, cum quibus colloquium institutum est: vt auaro pœnitenti, exemplum Zachei: aulico, Centurionis: homicidæ, Dauidis: meretrici, Magdalenæ: blasphemo, Manassis: pauperi à morbis exhausto, mulieris laborantis sanguinis profluvio, & sic de alijs.

ABSOLVTIO quarto loco sequitur. Hic quæret pastor, an confitens Christum sibi propitium esse statuat, & an verè credat in Christum mediatorem. Quod vbi sincerè affirmauerit, pastor inferet eum
iam

iam in cœlis coram tribunali Dei absolutum esse, & in gratiam receptum. Hæc enim est immota veritas: Omnis qui credit in filium, habet vitam æternam.

Hûc addat hanc vel similem formam, manu capiti eius qui absoluitur imposita, sine tamen superstitione.

Cùm mi fili non solum te peccatorem & reum agnosceis, ferio dolens quòd Deum horrendis tuis peccatis offenderis: verum etiam credis promissioni Euangelij de remissione peccatorum, & voci Christi, pronunciantis eum qui credit habere vitam æternam, & promittentis ratum fore in cœlo, quicquid solum fuerit in terra: Ego testor te remissionem tuorum peccatorum habere, quam tibi vice Christi annuncio, atq; adeò, vt minister Dei in Euangelio filij ipsius, te absolutum pronuncio, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. AMEN.

Iam quinto loco addatur *ADMONITIO*, vt caueat absolutus ab insidijs Diaboli, a nequitia & malis exemplis mundi, ab insidijs propriæ carnis: admonetur, vt exerceat se in pietate, continuè oret, fugiat mala sodalitia, abstineat à crapula & ebrietate: ostendatur præterea, quàm periculosum sit sæpius in eadem peccata relabi: recitentur

exempla eorum, qui lapsi, non sunt reuersi per pœnitentiam. Adhæc admoneatur de suo officio, vt illud gnauiter agat, neminem defraudet, aut in negotio circumueniat, vt pro ratione suarum facultatum, sit liberalis in pauperes.

Hæc aptari debent pro ratione & conditione eorum, cum quibus agitur.

Atq; hæcenus de secunda parte officij pastoralis. Sequitur tertia.

DE DISCIPLINA, QVA PASTOR SVVM GREGEM REGERE POSSIT.

MAGNA laus est disciplinae Christianae, cuius moderatio pastori potissimum incumbit. Quare Pastor hinc sedulus sit, ne sua culpa dissolutiores & languidiores reddantur auditores.

Via vitæ (inquit Salomon) custodientis disciplinam: & qui diligit disciplinam, diligit scientiam. Idem: Tene disciplinam, ne dimittas eam, custodi illam, quia illa est vita tua. Et rursus: Qui sapientiam & disciplinam abiicit, infœlix est.

Est autem Christiana disciplina assuetudo cum interior, tum exterior, qua homines assuefiunt ad pietatem, iusticiam, modestiam, & ad alias virtutes, quæ in officio

officio continentur, ne quid vel errore, vel ignorantia, vel imitatione faciant, quod se hand decet.

Huius finis est, vt maneamus in Christo, & non ab eius corpore mystico abscindamur. Si vos manseritis (inquit Dominus) in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.

Est itaq; amanda disciplina, quæ nos continet in officio, ne à sermone Christi deficiamus.

Porrò disciplina hæc absoluitur instructione & correctione.

INSTRVCTIO præceptis & regulis continetur, quarum mensura est verbum Dei.

CORRECTIO est emendatio errorum incidentium in moribus.

Disciplina, vt ex definitione quam posuimus apparet, est duplex: Interna & externa.

INTERNA est mentis, cogitationum, affectuum, voluntatis. Hæc diligenter commendanda est auditoribus.

EXTERNA est linguæ, gestuum, vestitus, &c.

De vtraq; supra dictum est. Vnde pastor desumat & accommodet auditoribus, quæ congruere animaduertit.

Verùm quia hoc loco potissimùm agitur de disciplina Ecclesiastica, quæ ad iurisdictionem pertinet: volo consilium meum pastori breuiter communicare, quod si secutus fuerit, non operam vt spero ludeat.

Monui suprâ, disciplinam absolui duabus rebus, instructione & correctione. De instructione, quæ continetur præceptis vitæ, quæ traduntur in Decalogo, nihil hoc loco dicemus: sed tantùm de correctione præcepta dabimus.

Nunc autem cum omnis correctio erratorum est, modus correctionis ex erratorum differentijs dependet.

Sunt autem differentiæ duplices. Quædam enim errata sunt delicta, quædam crimina.

DELICTA, à quibus in hac infirmitate humanæ naturæ nemo tutus esse potest, admonitionibus & castigationibus corrigere studebit pastor: Debet enim diligentem rationem habere vitæ cuiusq;, & statim vbi animaduertit aliquem non recta, vt decet, via incedere, eum mox admonebit, & conabitur reuocare, priusquam in præcipitium ventum fuerit.

CRIMINA, vt sunt libidines, adulteria, tyrannis, vis, sectæ à veritate abducentes, &c. è quibus scandalum publicè oritur,

tur, opus habent a superiore curatione.

Si quis ergo facinus & crimen perpetraverit, pastor facinorosum ad conversionem, serio & grauiter hortabitur: idq; non semel aut iterum, sed sæpius: nec asperè nimis, sed paternè, indicato periculo & scandalo.

Deinde, si frustrà laborem admonitionis paternè suscepisse videtur, alia tentanda est via: vocabitur facinorosus ad confistorium, in quo ad minimum sint duo aut tres vicini parochi, & aliqui ex honestioribus parochianis.

In hoc confistorio admonendus est facinorosus grauitè, ostendendum est ei, quanto scandalo Deum & Ecclesiam offenderit.

Hic aut resipiscit facinorosus, aut manet contumax in suo peccato. Pro hac diuersitate pœnitentis, aut non pœnitentis, agendum est cum illo.

Quomodo agendum est cum facinoroso pœnitente? Facinorosum, qui post admonitionem promittit emendationem, pastor non facilè recipere debet, sine singulari exploratione. Exploratio autem hæc fieri potest hoc modo.

Aliquot diebus post promissam emendationem, pastor vocabit pœnitentem ad se,
& se.

& seuerè eum monebit de ira Dei aduersus peccatum, & ad veram pœnitentiam eum adhortabitur, donec viderit certissima pœnitentiæ veræ signa. Nam qui simulantes pœnitentiam admittunt, ad publicam absolutionem, magno periculo reum exponunt, & non satis grauius officio funguntur.

Deinde reo significabit, cùm Ecclesiam scandalo conturbârit, publicè veniam ab Ecclesia petendam esse.

Quod si se libenter id facturum promiserit, constituet ei diem certum, qua assumtis aliquot honestis viris coram se appareat.

Adhæc præsentibus testibus interrogandus est reus, an Magistratum politicum, & aduersam partem (si scelus est commissum publicum, offendens Magistratum & proximum lædens iniuria,) placauerit. Quod si ait, producet testimonia. Si neget, mittendus est ad Magistratum, & ad partem læsam, priusquam ad publicam absolutionem admittatur.

His iam ritè & ordine peractis, constituet pastor facinoroso diem, qua compareat in cætu Ecclesiastico, si publicè factum ipsius innotuit: (alioqui in consistorio aut priuata domo præsentibus testibus potest fieri absolutio) ibi pastor facinorosum colloca-

lo
m
di
su
ne
po
an
&
ua
ho
ve
rec
lur
&
re
lap
Pro
vo
de
vn
tab

locatum ante altare, finita concione & admonita plebe, interrogare poterit hoc ordine.

PRIMUM, an fateatur à se commissum, quod illi obiectum est, cuiusq; nomine publicè accusatur.

SECUNDO, an peccati commissi cum pœniteat, quod & voce & signis testabitur.

TERTIO, an cupiat redire in amicitiam cum Ecclesia, quam scandalo læserat, & cupiat absolutionem.

QUARTO, an seriò constituerit adiuuante Deo, vitam suam emendare, & an hoc se facturum promittat.

QUINTO, an seriò ab Ecclesia petat veniam.

Hic potest reo mandari, vt catechesin recitet: quo facto vertat se reus ad populum, & hac ratione petat veniam.

EGO miser peccator, fateor me Deum & Ecclesiam meo peccato offendisse. Quare vos rogo omnes, vt mihi hunc meum lapsum propter Christum condonetis. Promitto adiuuante Deo emendationem.

Hic addat pastor admonitionem, de voluntate Dei recipientis peccatores, & de gaudio, quod est Angelis in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, & hortabitur populum, vt ex animo ignoscat quod

quod commissum est, iubebitq; vt cum Angelis Dei gaudeant, quòd qui perditus erat redierit.

His peractis, interrogabit pastor confitentem, an verè statuatur Deum sibi remittere peccatum suum, & cùm responderet verè se id credere, iubebit pastor, vt genua flectat pœnitens, ac ita eum absoluat.

ABSOLVTIONIS FORMVLA.

EGO minister Dei in Euangelio *IESV CHRISTI*, aut oritate Euangelij & mandato Christi, te pœnitentem & confugientem ad misericordiam Dei propter Christum, pronuncio receptum esse in gratiam à Deo, & te absolutum ab omnibus peccatis tuis testor in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Vade, & noli amplius peccare, ne tibi aliquid deterius fiat.

Hæc disciplina utilis videtur, & digna quæ in Ecclesia prudenter seruetur, vbi facinorosus admonitus agat seriam pœnitentiam.

Huc tamen addo, quòd interdum circumstantiæ personæ & facti requirant aliquam mitigationem: videlicet vt pastor tantùm deprecetur ab Ecclesia commissum scelus, idq; nomine ipsius qui peccauit. Sed hoc relinquo prudentiæ pastoris, qui adifi-

fica.

ficationem quæret, & non destructionem, quem in grauibus causis consilio superatendentis regi cupio.

QVOMODO AGENDVM CVM FACINOROSO NON AGENTE POENITENTIAM POST ADMONITIONEM.

QVANDO facinorosus conuictus non agit poenitentiam, sed pergit in sua contumacia, debet pastor subinde eum admonere, vt tandem poenitentia ducatur. Quod si frustra fecerit, ad extremum remedium, nempe ad excommunicationem confugiendum est.

Est autem vt communio, ita excommunicatio multiplex, nec melius qua sit ratio excommunicationi intelligitur, quam excommunicationis collatione. Est itaq; communio triplex: Spiritualis, sacramentalis, moralis.

SPIRITVALIS communio est, qua cum omnibus renatis communicamus, & participes sumus spiritus Christi, vt eiusdem mystici corporis membra. cuius caput est Christus. In hac communione est, quicumq; credit in Iesum Christum, & retinet fidem & bonam conscientiam. In hac fuit Naaman Syrus, etsi corpore erat in impia aula.

SACRAMENTALIS tantum, est hypocrita.

critarum, qui in Sacramentis nobiscum communicant, sicut Iudas Coenæ Domini-
cæ cum reliquis discipulis particeps fuit.

MORALIS, est qua homines in ciuili-
bus moribus inter se sociantur, siue eius-
dem sunt religionis, siue diuersæ.

Huic triplici communioni opponitur
triplex excommunicatio: Spiritualis, Sa-
cramentalis, Moralis.

*SPIRITVALIS EXCOMMVNICA-
TIO* est, qua excluditur homo à commu-
nionē Corporis Christi mystici, hoc fit
naufragio fidei & mala conscientia.

*SACRAMENTALIS EXCOMMVNICA-
TIO* est, qua alicui interdicitur sacræ
Coenæ vsus: quod fit propter impœniten-
tiam.

MORALIS EXCOMMVNICATIO est,
qua is, qui scandalo Ecclesiam offendit,
à societate & familiari cum pijs conuictu
arceatur.

Primum genus penes solum Deum
est, qui membra mortua abscindit à cor-
pore filij sui.

Secundum penes pastorem est, qui non
porriget sacram coenam, quos nouit uiue-
re sine pœnitentia.

Tertium est censuræ Ecclesiasticæ, qua
senatus Ecclesiasticus ordine & modo ser-
uato,

uato, excludit aliquem ex suo coetu per sententiam.

Quantum ad primum excommunicationis genus attinet, parochi siue pastoris officium est, perpetuò hortari suos auditores, vt studeant retinere fidem & bonam conscientiam, ne se ipsi à corpore Christi abscindant. Quarum illa retinetur meditatione beneficiorum Christi, & pre- catione: hæc fulcitur quatuor quasi fulcris, fiducia Christi, qua statuitur peccatum remissum esse, bono proposito, quo abijci- tur peccandi voluntas, ardenti desiderio, vitam in posterum approbandi Deo: & sancta vocationis cura.

Vt in hac communione corporis Christi spirituali maneant sui auditores, pastor excubias ager, nihil non faciens quò eos exhortationibus & monitionibus, contineat in officio.

Verùm cum aliquod facinus cõmissum deprehenditur in certo autore, vt furtum, homicidium, aut quoduis damnum clàm perpetratum, pastor debet post concionem primùm narrare factũ, quod designatum est. Deinde, summa cum grauitate deplorare, quòd autores talium facinorum delitescant in Ecclesia, & venditent se pro ouibus Christi, & viuis Christi membris, qui
O tamen

tamen reuera mortui sunt, & exuerunt se Christo suo scelere. Tertio publicè testabitur eum, qui facinus perpetravit, se mancipasse Satanæ, cum quo æternum peribit, nisi per pœnitentiam fuerit Deo reconciliatus. Quarto, subiiciat exhortationem, vt quisquis sit, damnum resarciat, ac redeat ad Deum per veram pœnitentiam, quò rursus viuum Christi membrum fieri possit. Quòd si is qui facinus perpetravit aliquando resipiscat, ac ad pastorem veniat, cupiens consilium: Pastor hîc singulari prudentia aget, ac imprimis cauebit, ne prodat alijs, quod sibi soli innotuit.

Si furtum designatum fuit, interrogandus est reus, an res adhuc salua sit, an perierit. Si salua est, hortabitur vt restituat clam, quod clam abstulit, sin perijt, interrogandus est, an sit soluendo, an non. Si sit soluendo, pastor circumspectè aget cum eo, qui rem amisit, petetq; vt accepta satisfactione sit contentus. Hic si voluerit esse contentus, pastor à reo acceptam solutionem tradat ei, qui damnum passus erat.

At dicas: Quod suades habet periculum non leue coniunctum. Sit sanè ita. Quis, quæso, potest curam Ecclesiæ habere, & rationem salutis singulorum membrorum in Ecclesia sine periculo? si quis velit

velit te cogere, vt reueles quod tibi innotuit, potius mortem oppetito, quàm vt reum prodas.

Verùm si reus soluendo non fuerit, ad pœnitentiam tamen est excitandus, & monstrandum, si viderit reum duci seria pœnitentia, quòd gratia superet peccatum, & multis Scripturæ testimonijs & exemplis est erigendus, ne desperet: qui cum fateatur se credere remissionem peccatorum, absoluendus est priuatim, & monendus, vt in posterum sibi caueat à Satanæ laqueis.

Porrò, si damno satisfactum fuerit, potest pastor publicè significare, quòd qui furtum aut damnum commisit, ducatur pœnitentia, hortabiturq; populum ad gratiarum actionem, quòd is qui è corpore Christi mystico se excluderat, iam resipiscat, & corpori Christi rursus insertus sit.

Cæterum si homicidium est commissum, pastor rem occultabit quidem, sed hortabitur reum, vt amicorum opera studeat amicos occisi placare. Quod si voluerit, debet pastor dare operam apud Magistratum, & eos qui læsi sunt, vt admittant transactionem. Qui si hoc facere noluerint, pastor illis omisilis, debet cum reo agere, & longo tempore explorare, an verè cum pœniteat, qui homicidium perpetravit.

uit. Quod cùm deprehenderit pastor, absoluat reum ad misericordiam cōfugientem.

Neq; enim debet curator animarum, regimen Ecclesiæ & politicam administrationem confundere. Non debet alterum pedem in suggesto, alium in curia habere: sed suum officium esse cogitabit, omnes Deo lucrificare, & imitari bonum pastorem, qui non mox mactat ægrotam ouiculam, sed sanat quantum in se est: qui contrà facit, non pastor est, sed lupus potiùs.

Quantum autem ad secundum excommunicationis genus, quo quis arcetur à sacramento sacræ cœnæ, attinet, sciat pastor, quòd impœnitentibus, qui consuetudinis causa Sacramenta percipere volunt, non debeat porrigere sacrum corpus Christi, & sacrum eius sanguinem: quemadmodum suprà admonui.

Exempli causa: Si quis vel potator est, vel auarè agit, vel duriùs cum vxore aut familia versatur, aut etiam aliquod aliud, quod non decet Christianum, sectatur studium: talis si venerit ad pastorem, non debet ad communionem cœnæ recipi à pastore, priusquam pastor viderit emendationem. Non hîc habebit rationem personæ, sed ministerij sui, non timebit inimicitiam, non odium, non amissionem facultatum,

tum, non exilium, non mortem, sed Deum timebit, cuius vicem gerit, & Christum, pro quo legatione fungitur. Helias non pepercit Achab impio. Ieremias non fractus est minis tyranni. Ambrosius diadema Theodosij non horruit. Baptista maiestate Herodis non est absterritus. Breuiter qui hinc timore succumbit, non est pastor, sed mercenarius, vt nihil dicam durius.

Restat tertium excommunicationis genus, quod potissimum ad disciplinam & censuram Ecclesiasticam pertinet. Huius fines cognitos habeat pastor. Deinde excommunicationis legitimam rationem teneat.

In omni excommunicatione spectanda sunt tria: Deus, ciues Ecclesie, impenitens homo.

Cum Deum respicis, conandum est, ne cum Dei contumelia inter Christianos nominetur, qui turpem & flagitiosam vitam degit.

Cum ciues Ecclesie attendis, hac cura subibit animum pij pastoris, ne assidua malorum consuetudine boni corrumpantur.

At cum intueris lapsum & deficientem ab Ecclesia, eo spectabit omnis pastoris conatus, vt reus suffusus pudore resipiscat tandem, ac Ecclesie reconcilietur.

Hos tres excommunicationis fines habebit

bebit in conspectu pastor, qui omnes ad ædificationem Ecclesiæ faciunt, ad quam referri debet excommunicatio.

Vt autem legitima ratio excommunicationis teneatur, tenendæ sunt sequentes regulæ.

PRIMA. Pastor solus, sententia in reum à senatu Ecclesiastico non lata, neminem excommunicare debet. Muneris tamen huius est, ut facinorosum ad conversionem adhortetur. Huius regulæ & ratio & finis spectanda sunt. Ratio est, quia æquitas postulat, ut examinetur res in iudicio, & cognoscatur, priusquam feratur sententia. Finis est, ne vnius affectu res geri tanta videatur: qua ratione facilè in contemptum abiret excommunicatio.

Sed fortè hîc obijciat pastor, non talem senatum constitutum esse in his locis, ut ab eo feratur contra facinorosum sententia. Equidem fateor me optare ordinarium Senatum, penes quem censura morum esset, sed vix id sperare possum in hac turba & senectâ Ecclesiæ. Quare pastori hoc do consilium, ut loco Senatus deligat sibi tres ad minimum viros cordatos & pios, cum quibus conferat, & quorum sententiam audiat. Verùm si pastor in sua parochia neminem habet, cuius consilio in
tanta

tanta re tutò vti poterit, rem deferat ad præpositum, & duos alios pastores eius prouinciæ, in qua habitat pastor: coram his compareat facinorosus, ac examinetur. Hic conuictum hortentur ad pœnitentiam. Qui si supplex pœnitentiam promittit, agendum est cum illo, vt suprâ ostensum est. Si autem non resipiscat conuictus, semel atq; iterùm è suggesto significetur, esse hominem talem, qui contumaciter se gerit, post piam & paternam admonitionem, & conuictionem criminis: & simul hortetur pastor populum ad preces pro facinoroso, vt Deus illum conuertere dignetur.

At si iste adhuc permanserit contumax, iterùm sistendus est coram deputatis censoribus, à quibus grauissimè admonebitur, additis minis. Quòd si adhuc manserit rebellis, non amplius conuiuendum est. Hic putridum membrum ense Ecclesiæ rescandum est, ne pars sincera trahatur. Hic locum habebunt noti versiculi:

Morbida facta pecus totum corrumpit ouile:

Ne maculet alias est separanda grege.

Proximo itaq; die Dominico excommunicationis sententia publicabitur. Hoc modo.

SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

O 4

CHA

CHARISSIMI fratres, notum est vobis (proh dolor) quomodo quidam de nostro coetu N. nomine, Ecclesiam nostram scandalo offenderit, perpetrando N. Qui etsi à me pastore suo priuatim est admonitus, non semel, sed aliquoties, & apud Senatum Ecclesiasticum conuictus est de suo flagitio, quod vobis etiam publica fama innotuit, manet tamen contumax & rebellis, nec vlla poenitudine sui flagitij tangitur. Quapropter cum se à spirituali corporis Christi communionem absciderit, nec admonitus & obiurgatus resipiscat: Ego minister Euangelij, autoritate & mandato Christi, vobis mecum in nomine Domini nostri Iesu Christi congregatis, declaro istum N. qui ita se subiecit Sathanæ, exclusum esse ab Ecclesia filij Dei, ac eum fugiendum tanquam Ethnicum pronuncio, in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti, Amen.

Iam vos fratres dilecti, caute ne commercium habeatis cum isto. Sit vobis donec resipiscat, veluti Ethnicus & Publicanus, qui sua culpa ius ciuitatis Christianæ ac familiæ Dei amisit: vt vel isto pacto, eum tandem sui flagitij pudeat ac resipiscat. Vos insuper oro, vt vigiletis & oretis, ne Diabolus aliquem vestrum simili laqueo capiat, atq; caueatis ab istius consortio,
ne eius

ne eius veneno inficiamini. Neq; tamen vt inimicum eum ducatis, sed admonete subindè vt resipiscat.

Cùm autem huiusmodi excommunicatus, sit iam tanquam Ethnicus & Publicanus, imò Sathanæ mancipium, debet pastor adhuc operam dare, vt eum à sua via pessima reuocare possit. Nam vt Christus Ethnicos & peccatores inuitat ad pœnitentiam: ita nostrum officium est, qui in ministerio Euangelij sumus, vt perpetuò operam demus, quò aberrantes ab ouili Christi reuocare possimus. Non ergò debemus odisse huiusmodi, sed eius vicem dolere, Deumq; precari, vt mortuum uiuificet, ac perditum restituat.

Hùc adijciam regulas duas, quas vtiliter sequi poterunt censores morum, ac Iudices Ecclesiastici.

PRIOR est de peccatis in multitudinem grassantibus, qualia sunt (proh dolor) in hoc regno, ebrietas, luxus vestium, comestiones, &c. de his sequenda est regula. Non asperè (inquit Augustinus) quantum existimo, non duriter, non modò imperio so ista tolluntur, magis docendo quàm iubendo, magis monendo quàm minando. Sic enim agendū est cum multitudine peccantiū. Hæc regula concluditur ex finibus

O 5 excom.

excommunicationis suprà positis. Nam si hîc pastor excommunicationis fulmē mitteret, magis turbaret paucos bonos infirmos, quàm corrigeret multos animosos malos. Interim tamen pastor non desinet ea damnare, quæ Deus sua voce damnat.

POSTERIOR regula est de paucorum flagitijs. Seueritas exercenda est in peccata paucorum. Iusta huius regulæ ratio est. Nam & hac ratione castigantur pauci, qui peccârunt, & multi infontes sibi in posterum meliùs cauent.

Pastor autem regulam Augustini sequatur: In corripiendis fratribus misericorditer corripiat homo quod potest: quod autem non potest, patienter ferat, ac cum dilectione gemat ac lugeat. Item: Quisquis (vt ait idem sanctus pater) quod potest arguendo corrigit: vel quod corrigere non potest, saluo pacis vinculo excludit: vel quod saluo pacis vinculo excludere non potest, æquitate improbat, firmitate supportat, hic à maledictione liber & solutus est. Ita enim eradicanda sunt zizania, ne frumenta lædantur.

Hoc consilium Augustini sequantur piij pastores in hac peruersitate morum, omni ferè disciplina eneruata.

Hæc sint dicta de modo regendi Ecclesiam

fiam externa disciplina. Nam de indictio-
ne precum, ieiunij publici, non est quod ali-
quid præscribam, nisi quod edicto regio, &
gubernatorum Ecclesiæ, obtemperandum
censeam.

DE PRECATIONE PASTO-
RIS PRO GREGE.

QUARTA pars officij pastoralis, est, e-
xemplo Christi, Prophetarum & A-
postolorum, oratione suū gregem pascere:
hoc est, vt gratias agat Deo cū fructum
verbi videat, & oret Deum, vt suis conati-
bus aspiret in salutem gregis, ac perpetuis
gemitibus gregem principi pastori Christo
commendet, Apostolus Thessalonicensi-
bus scribens ait: Gratias agere debemus Deo
semper pro vobis fratres, quemadmodum
dignum est. Primo loco dicit, debemus:
qua voce debitum officium pastoris notat.
Deinde ait: quemadmodum dignum est,
significans indignè pastoris officio fungi
eum, qui hoc debitum non soluit. Exem-
plo ergò Pauli pastor orabit, vt Dominus
dirigat corda suorum auditorum ad chari-
tatem Dei, expectationem Christi, vt con-
foletur corda eorum, & stabiliat eos in om-
ni sermone & opere bono, vt dignetur eos
sancta illa vocatione, ad quam per Euan-
gelium

gelium vocati sunt, & compleat omnem suæ bonitatis gratuitam beneuolentiam, & opus fidei potenter: vt glorificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in ijs ex gratia Dei nostri.

Aget & gratias Deo pastor, quando animaduertit augescere fidem auditorum suorum, & abundare mutuam inter ipsos charitatem.

Etsi autem multæ incidunt necessitates, quæ ardentem inuocationem requirunt: possunt tamen preces pastoris in quatuor ordines distribui, vt primus sit, pro sanctificando nomine Dei, per totum orbem terrarum. Secundus, pro gubernatoribus rerum publicarum in vniuersum. Tertius, pro Ecclesia sibi commissa. Quartus, prout casus se offerunt varij, & tempus postulat. Hûc aliquot exempli causa formulas subiiciemus.

FORMVLA PRECANDI PRO SANCTIFICANDO NOMINE DEI, PER TOTVM ORBEM.

DEVUS misericors Pater, Pater Domini nostri Iesu Christi, ago tibi gratias toto pectore, quod tibi eligas Ecclesiam in vniuerso orbe, vt sit templum, tuum nomen celebrans, precor suppliciter, vt auertas & in nihi-

in
D
ve
ho
A
sti
di
ali
tu
un
gli
sto
on
ag
A
tui
nis
sta
cti
tu
m
no
bo
mi
lau
ra
eiu
rat
fes

in nihilum redigas omnium hominum & Diabolorum technas, qui vel opera tua vel virtutes obscurare volunt, vel tribuunt hominibus aut Diabolo quod tuum est. Auerte, quæso, corruptelas doctrinæ cœlestis & Sacramentorum, tyrannidem impediendum cursum Euangelij, hæreses, & alia, quibus vera tui noticia, vel corrumpitur, vel omninò aboletur: auerte epicureum contemptum tui nominis, barbaram negligentiam, academicam dubitationem, stoicam ἀσοφύϊαμ: auerte ingratitude omnium hominum, qui te Deum vel non agnoscunt, vel agnitum non prædicant. Auerte profanam vsurpationem nominis tui, hoc est, impuritatem morum, & nominis tui sacrilegam vsurpationem: ac præsta, quæso, vt in toto terrarum orbe, sanctificetur nomen tuum: vt secundum opus tuum, sit nomen tuum: vt secundum nomen tuum, sit apud omnes nationes terræ noticia tui: vt secundum noticiam ex verbo & operibus tuis, sit fiducia omnium hominum in te: vt secundum fiduciam, sit laus tua, & celebratio in omnes fines terræ: vt secundum laudem nominis tui, sit eiusdem vsurpatione inter homines, per veram inuocationem, prædicationem, confessionem. Quæ quia sine verbo haberi non possunt,

possunt, mitte tua dona de cœlo, conserua ministerium, verum vsum Sacramento- rum, & sanctam disciplinam, precor vt indies magis ac magis accrescat numerus ciuium regni tui, quo tuum nomen latè propagetur ac celebretur. Tibi soli Deo, qui es Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sit honor, virtus & gloria, in secula seculo- rum, Amen.

FORMVLA PRECANDI PRO
MAGISTRATV ET ALIIS
VITAE NECESSITATIBVS.

OMNIPOTENS æterne pater, in no- mine filij tui te inuoco, ac precor vt auertas bella, conserues leges & iudicia, im- pedias & ταραχην in omnibus ordinibus & sta- tibus hominum. Auerte quæso, morbos, ste- rilitatem terræ, Ethnicam sollicitudinem, & asininam ignauiam: fac ne irretiamur tentationibus, & laqueis Diaboli, ob cupi- ditatem rerum huius vitæ. Auerte cyclo- picam ingratitude, & abusum rerum, ne tuis donis in luxum, voluptatem, ebric- tatem, superbiam, & contemum paupe- rum abutamur. Breuiter, auerte omnem iniuriam creaturarum tuarum, quas nobis dedisti, vt illis vtamur in tuam gloriam & nostram vtilitatem, in vero timore nomi- nis

ni
&
tu
m
fa
bu
spe
co
nit
tat
tua
gul
off
qu
no
nu
tiff
cu
no
rut
lau

C
san
qua

nis tui cum gratiarumactione. Dabonos
 & fideles rerum publicarum gubernatores,
 tuere omnes status, assis imperijs, œcono-
 mijs, & politijs. Da Regi nostro Spiritum
 sanctum tuum, & sapientiam: da senatori-
 bus regni salutaria consilia: concede pro-
 speram valetudinem: fœcunda terram, da
 commodas tempestates, pluuiam, & sere-
 nitatem, pro rerum nascentium comodi-
 tate: largire fructibus terræ virtutem, per
 tuam benedictionem: fac vt patres familias
 gubernatores rerump. & alij, singuli suum
 officium faciant, in timore tuo, & sancta
 quadam cura. Da vt nostra sorte contenti,
 nostris facultatibus, cùm in nostrum bo-
 num, tùm in aliorum commodum, & po-
 tissimùm in tuam gloriam rectè vtamur,
 cum summa gratitudine, inuocatione tui
 nominis, gratiarumactione, ac beneficio-
 rum tuorum prædicatione. Tibi sit honor,
 laus, gratiarumactio, in secula, Amen.

FORMVLA PRECANDI PRO
 ECCLESIA PASTORI
 COMMISSA.

CLEMENTISSIME Pater coelestis, cum
 Ecclesia filij tui sit tuus ager, & tuum
 sanctum verbum sit semen viuum: auerte,
 quaeso, Diabolū, seminantem zizania falsæ
 doctri-

doctrinæ & prauorum morum, ne nomen
tuum apud profanos profanetur & blas-
phemetur: ædifica spirituales montem
Zion, & Ierusalem cœlestem: inspira sin-
gulorum mentibus veram noticiam tui:
rege cogitationes nostras tuo verbo: ac-
cende affectus puros & castos: reforma
magis magisq; voluntatem omnium: da vt
omnes caueant scandala, vt omnes pieta-
ti erga te, & mutux dilectioni studeant.
Auge spem in omnibus promissorum bo-
norum, daq; vt tandem per Iesum Chri-
stū beata immortalitate donemur, Amen.

Reliquus est ordo precantium, quas tem-
pus & casus varij offerunt: quarum formu-
læ commodè præscribi non possunt. Vt
ergo tempore & casu res offeruntur, ita
pietas pastoris prorumpet, nunc in gratia-
rum actionem, si quid læti affertur: nunc
in preces, si quid necessitas exigit præsens.

DE CVRA PASTORIS PRO
PAUPERIBVS.

QVIBVS rationibus pastor impelli de-
beat ad præstandam eleemosynam
de suis facultatibus, suprà, cum de pa-
storis domestica disciplina ageremus, dictū
est: easdem rationes accommodet ipse audi-
toribus suis, & sit sedulus, curet vt sint fide-
les pro-

les procuratores pauperum, vt sint liberales ad conferendum pro ratione facultatum, vt sit recta distributio, ne quod collatum est personis indignis conferatur.

In hac ergò re sit diligens pastor, cogitetq; officium suum esse, vt exemplo Apostolorum, curam pauperum, præsertim domesticorum fidei, habeat.

Porro quatuor sunt genera pauperum, quorum curam oportet pastorem habere.

• Horum *PRIMUM* est fratrum, qui exultant propter confessionem, aut alioqui fortunis spoliati sunt. Horum magnam curam habuisse Apostolos testantur Epistolæ ad Galatas, Romanos & Corinthios. *SECUNDUM* genus est scholasticorum, qui opus habent præsidij, ad continuanda studia Ecclesiæ utilia. *TERTIUM* genus est mendicorum, qui ostiatim victum quarunt, quorum (proh dolor) nimis magnus numerus est. *QUARTUM* est pauperum, qui tametsi publicè non mendicant: tamen res illorum domestica est magis tenuis, quàm vt inde ali commodè possint. Hic opus est magna prudentia, ne circumforaneis, pigris se venditantibus sub scholasticorum titulo, robustis mendicis, & potatoribus, qui potando consumunt quibus vxor & liberi ali deberent, conferatur eleëmofy-

P na.

na. Hic valeat regula Pauli: Qui non laborat, non manducet. Hortetur ergo pastor suos auditores, ut amanter complectantur pios exules, cogitentque de communi sorte filiorum Dei: ut pauperes scholasticos iuvent liberaliter, sed eos qui sibi fuerint commendati honestis testimonijs: ut mendicos pios subleuent: ut curam habeant eorum, quorum labores non sufficiant alendae familiae. Breuiter, fides & charitas sint eleemosynarum regulae.

QVOD PASTOR DEBEAT
ESSE FORMA GREGIS.

PAVLVS requirit à pastore, ut sit forma fidelium in doctrina & dilectione, &c. Et Petrus iubet, ut presbyteri sint exemplaria gregis. Hic illud Pauli: Estote imitatores mei sicuti ego Christi. Tunc enim (ut quidam ex Patribus dicit) Verbi semen facile germinat, quando hoc in audientis pectore pietas praedicantis rigat. Hic pertinet & illud Senecae: Animum non faciunt, qui animum non habent. Et Gregorius ait: Tantum debet actionem populi praecedere actio praesulis, quantum distare solet à grege vita pastoris. Vnde Augustinus: Talis eligatur pastor, ut eius respectu, caeteri grex dicantur. Et illud Grego-
rij:

rij: Pasce verbo, pasce exemplo, pasce subsidio. Pasce verbo prædicationis, doctè: pasce exemplo conuersationis, sanctè: pasce subsidio charitatis, piè.

Porro hùc pertinent omnia, quæ suprà dicta sunt de moribus pij pastoris. Debet enim pij pastoris vita, norma esse gregis. Vt quemadmodum vox pastoris est regula vitæ gregis: ita exemplum regulæ, pastoris mores esse debent.

In hoc ergò pastor incumbat, vt retineat fidem & bonam conscientiam, vt possit suos auditores cum Paulo exhortari ad officium præstandum, hoc modo: quæcunq; sunt vera, quæcunq; honesta, quæcunq; iusta, quæcunq; pura, quæcunq; amabilia, quæcunq; boni nominis: si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me.

Vides mi pastor quòd non tantùm ore doceat Apostolus, quid fieri oporteat, verum etiam iubeat suos auditores se intueri, tanquam formam & exemplar doctrinæ. Quem si tu imitatus fueris, cum Paulo olim perpetuum & lætissimum percipies fructum.

QUAENAM SIT POTESTAS
PASTORIS.

P 2

ETSI

ETSI ex ijs quæ de officio pastoris dicta sunt, intelligi potest, quousq; se extendere eiusdem potestas. Nam hæc partibus officij absoluitur: tamen operæ precium iudico, paucis ostendere, quibus terminis claudatur potestas pastoralis. Nam duo genera hominum video hîc non parùm peccare.

Sunt enim qui supra modum extollunt potestatem Ecclesiasticam. Sunt rursus qui hanc nimium contemnunt, ac profus ut nullius numeri, vilipendunt. Nos ergò nec illorum superbiam, nec horum ἀλγορία approbantes, in medium nonnulla adducemus, de potestate pastoralis, quæ speramus bonos & cordatos viros nequaquam improburos.

Paulus Corinthijs scribens ait: Etsi amplius quidpiam gloriatur de potestate nostra, quam dedit Dominus nobis in ædificationem, & non in destructionem. His verbis Paulus primùm testatur, ministros verbi habere potestatem quandam, dum asseuerat eam potestatem ipsis traditam esse à Domino. Tùm addit finem huius potestatis, quæ est ædificatio. Postremò eandem restringit, ne quis ea ad destructionem abutatur. Nullam enim Dominus suis contulit potestatem, ad destructionem Ecclesiæ seu domus Dei, sed ad euertendum regnum tenebrarum. Hoc

Hoc ergò pastor primùm sciat, se subli-
mi potestate donatum esse. Deinde quod
hæc potestas, spectet ad ædificationẽ Eccle-
siæ & non destructionem. Habet autem pa-
stor hanc potestatem non vt Dominus *αυτῷ*
πρέσβυτος, sed vt œconomus Christi, qui o-
mnia ad nutũ Christi Domini administret.

Quoniam autem plura sunt potestatis
genera, hic diligenter pastori spectandum
est, quæ sibi conueniat, & quæ non: ne vel
sibi ius vsurpet quod non habet, vel etiam
ius quod habet negligat & prætereat.

Est itaq; omnis potestas aut iuris, aut
officij, aut iusti & æqui, aut facti.

POTESTAS IURIS est, qua quis domi-
nium habet in res proprias, suo non alie-
no iuri subiectas. Vt facultates meæ, sunt
sub mea potestate, quia meo iuri & non
alieno sunt subiectæ. Habeo ergò in meas
res dominium & potestatem. Sic figu-
lus potestatem luti habet, Roma. 9. Et in
potestate Ananiæ erant agri quos vendi-
dit, Acto. 5.

Iam quæritur num pastor talem pote-
statem, hoc est, iuris, habeat in Ecclesiam.
Papa ait: Scriptura negat.

Christus Matthæi ultimo: Data est mi-
hi, inquit, omnis potestas in cœlo & in ter-
ra. Sed Papa dicit hanc ipsam sibi à Chri-

sto datam. Si Papa hanc habet, habuit eam ante ipsum Petrus, cuius successorem se esse gloriatur Papa.

Sed quid dicit Petrus? 1. Pet. 5. Non dominantes in clero. Et Paulus 2. Cor. 1. inquit: Non dominamur fidei vestræ.

Proinde qui hanc potestatem, hoc est, dominium in Ecclesiam sibi usurpant, Antichristi sunt, & non Christi ministri.

POTESTAS OFFICII est, quæ datur pastori ab eo cuius est minister. Hæc potestas non potest dari, nisi ab eo qui habet potestatem iuris, hoc est, nisi à Christo, qui solus habet in Ecclesiam plenum dominiū.

Hæc potestas de duabus rebus admonet pastorem. *PRIMUM*, ut ex officio agat, quæ Dominus ipsi imperavit. *DEINDE*, quòd ratum sit coram Christo Domino, quicquid facit pastor iuxta officij regulam.

Verùm ut plenius intelligatur, qualis sit officij pastoralis potestas, notanda est hæc differentia: Quòd quædam potestas officij sit determinata, quædam indeterminata, quantum quidem ad modos attinet.

DETERMINATA potestas officij pastoralis est, quæ intra certos terminos clauditur, ita ut non liceat istos terminos transire. Hæc potestas eorum est, quæ certo verbo Dei expressa sunt. Huic enim verbo
nec

nec addere, nec adimere quicquam vlli mortalium licet. Hæc potestas sublimis est. De ea enim ita ait Christus: Qui vos audit, me audit. Qui vos spernit, me spernit. Quemadmodum enim legatus, cui committitur à principe suo, quid agendum sit ipsi & dicendum, legationis fines transgreditur, & fit reus malæ actæ legationis, si quicquam mandato principis vel addiderit, vel ademerit: ita minister Euangelij, si Euangelium Christi non purè prædicauerit, officio mala fide fungi conuincitur.

INDETERMINATA potestas officij pastoralis est, quæ in ijs rebus sita est, quæ non sunt expresso verbo Dei determinata à Domino. Verùm in hoc genere potestatis primùm sciendum est, quòd hac potestate fretus, non possit, aut non debeat aliquid constituere, quod expressis regulis verbi Dei repugnat, siue expressè siue implicite. Papa ordinat missas pro viuis & mortuis: sed hæc constitutio pugnat cum principio: frustra colitur Deus mandatis hominum. Idem iudicium esto de plarisq; quæ papatus admiratur, vt mysteria magna.

Deinde, debet quicquid ex hac potestate proficiscitur, pertinere non ad destructionem, sed ad ædificationem Ecclesiæ.

Præterea habet hæc potestas locum in

ceremonijs, & alijs quæ faciunt ad ordinem
& εὐχρησμίαν, in tractatione religionis, &
in externo Ecclesiæ regimine.

POTESTAS IUSTI ET ÆQUI, est
qua licet vti pastori in ijs, quæ ipsi ex iusto
& æquo debentur. Potest ergò pastor vi-
ctum sibi debitum & ordinaria stipendia
exigere. Hæc potestas confirmatur multis
scripturæ testimonijs. Dignus est mercena-
rius mercede sua. Item: Dominus ordina-
uit, vt qui Euangelium prædicant, ex Euan-
gelio viuant.

Hæc potestas iusti & æqui cum officij
potestate cohæret. Qui enim officium non
facit, nec iure mercedem quærit, nec iustè
eam accipit. Viderint ergò Papistæ ociosi,
qua fronte tantos thesauros Ecclesiæ de-
uorant.

Verùm hîc sciendum est, quod tametsi
iustum & æquum est, si pastor debitam
mercedem à suis auditoribus expetit: ta-
men habet etiam potestatem remittendi
quod sibi iure debetur. Quemadmodum
exemplum Pauli apertè docet.

POTESTAS FACTI est facultas ea,
quæ ad officium pertinet faciendi. Hæc
potestas requirit, vt aliquis sit idoneus ad
officium pastorale: hoc est, vt pastor &
sciat & possit facere officium, atq; etiam
faciat.

faciat. Hūc pertinet cura Episcoporum, seu superattendendum. Nam & eorum qui recipiendi sunt ad ministerium, & eorum qui iam recepti sunt, curam habebit vigilans superattendens seu Episcopus: explorabit an eligendus sciat & possit facere officium, inspiciat an factus pastor officium ritè faciat.

Verùm quoniam ad officium particulare Episcoporum deuenimus, adijciam duo, examen eorum qui sunt recipiendi ad ministerium, & visitationis capita.

Examen eorum qui sunt recipiendi ad ministeriū verbi, triplex esse debet: an sint docti, an mores tantæ functioni congruant, an sint ad faciendum officium idonei.

Doctrinæ corpus & partium analysin tenere oportet eum, qui ad officium pastorale admittendus est. Præcipua religionis capita teneat, cum definitionibus, diuisionibus, scripturæ sententijs, & exemplis de singulis. Teneat quoq; seriem historiarum sacrarum: argumenta singulorum librorum, in veteri & nouo Testamento.

Si quis obijciat, nimis rigidum examen futurum, si ista omnia à futuro parcho postularentur. Respondeo tam angusto officio non debere præfici rudes & imperitos asinos, quales, proh dolor, multos in

ministerio Euangelij esse nouimus, & præcipuas obtinere parochias.

In moribus spectentur, educatio, vita acta, præsentis mores, testimonia aliorum. Breuiter, sint mores quales Paulus requirit, scribens Timotheo & Tito.

Vt quis sit idoneus, requiritur ætas iusta, & docendi donum.

Capita uisitationis sunt:

1. An ministri suum officium faciant.
2. Exhortatio populi ad oboedientiam erga Euangelium.
3. Cura administrationis bonorum Ecclesiasticorum.
4. Commendatio pauperum apud populum: uidelicet, ut singuli aliquid conferant in usus pauperum.
5. Exhortatio, ut singuli suum officium faciant in timore Dei, fide & patientia, &c.

QVODNAM PRAEMIUM SIT PASTORIS RECTE PRAESTANTIS OFFICIUM.

PRAEMIUM pastoris rectè præstantis officium, duplex in scripturis inuenio. Vnum, quod in hac vita datur: alterum, quod promittitur in futura. Illud appellare licet temporale: hoc, æternum. Nam ut illud tempore clauditur: ita hoc æternum durat. Tem.

Temporalis præmij partes sunt quatuor: Victus, honor, bona conscientia, & donorum augmentum.

De his partibus ordine ex scripturis dicam, vt ijs pastor, tametsi principaliter ad officium præstandum cogitatione gloriæ Dei, & amore pastoris Christi, vt supra explicatum est, excitetur: tamen moueatur minus principaliter hisce præmij, qua filius Dei ordinauit pastoribus. De victu ergò primùm dicendum est.

VICTVM deberi pastoribus Paulus testatur in multis locis. Dicit enim constitutum esse à Domino, vt Euangelio seruietes, de Euangelio viuant. Et Christus dicit Matthæi 10. Dignus est operarius mercede sua. Et Paulus rursus Galatis scribens, ait: Communicet autem qui instituitur in sermone ei, qui se instituit omnia bona. Neq; hinc alienum est dictum, Deutero. 12. Caue ne derelinquas Leuitam in omni tempore, quo versaris in terra.

Huiusmodi sunt plurima testimonia, quæ testantur victum & stipendia deberi ministris Euangelij.

Hæc testimonia tria docent.

PRIMVM, quòd officium pij magistratus, sit ordinare ministris Ecclesiarum stipendia.

SECUN-

SECUNDVM, quòd auditores debeant iure naturali & diuino, prædicatoribus iusta præmia.

TERTIVM, quòd ministri verbi possint & accipere stipendia, & exigere ordinariam mercedem ab ijs, qui sponte non soluent: quemadmodum supra indicauimus, cum ageremus de potestate pastorali.

Verùm qui iniquiores sunt ministris verbi, obijciunt mandatum Christi, exemplum Pauli, & exprobrationem Michææ Prophetæ.

Mandatum Christi est: Gratis accepistis, gratis date. Hinc inferunt non licere ministris stipendia ordinaria petere: sed perperam, vt ex alijs locis apparet. Non enim gratuita dispensationi repugnat, quòd Ecclesiæ doctores publicis stipendijs aluntur, modò vtrò & liberaliter Christo & Ecclesiæ seruiant: victus autem fit quasi laboris accessio. Significat quidem Christus, neminem sincerum fore verbi Dei ministrum, nisi qui operam suis gratis impendere paratus sit: non tamen tollit, quod antea dixit: Dignus est operarius mercede sua. Et Paulus Corinthijs scribens, ait: Quis militat proprijs stipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? aut quis pascit gregem, & de lacte gregis

gregis non edit? & paulò pòst: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos vestra carnalia messuerimus?

Hæc dictorum collatio satis ostendit, Christum non prohibere ministris stipendia, sed præferendam esse gloriam Dei.

Exemplum Pauli, cuius ipse meminit, 1. Corinth. 9. & Acto. 20. obijciunt, qui noluit stipendium accipere à Corinthijs & Ephesijs, sed suo artificio & sibi ac socijs victum quæsiuit. Paulus in Corinthijs apertè docet: iure debere ministris stipendia, sed cur ipse non acceperit, hanc causam assignat: Omnia (inquit) sustinemus, ne quid remoremur Euangelium Christi.

Quando enim aduersarij viderunt, Paulum prædicare Euangelium, nulla habita stipendij ratione, præcidebatur calumniandi occasio, qua putari poterat Apostolus, quæstus gratia reliquisse Iudaismum, & prædicare Euangelium. Deinde eo tempore non fuerunt ordinaria constituta stipendia, vt nunc sunt. Quare & temporis ratio spectanda est.

Exprobratio Prophetæ Michææ 3. hæc est: Sacerdotes eius pro mercede docebant, & Prophetæ eius pro pecunia diuinabant. Poenam subiicit: Zion quasi ager arabitur. Qui hoc obijciunt, deberent quæ in eodem

eodem contextu præcedunt aspicere. Principes eius pro muneribus iudicabant. Non solum ergo sacerdotes, verumetiam iudices auaritia corruptos ostendit. Sicuti ergo licet iudicibus & principibus, sua stipendia accipere: ita & sacerdotibus & ministris Euangelij. Sed utriq; caueant, ne pecuniam potius quærant, quàm iusticiam. Damnantur ergo Prophetæ voce, cum principes, tum sacerdotes, qui ad quæstum abutuntur officio.

SECUNDAM partem præmij pastoris diximus honorem esse. Paulus enim aperte dicit: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. Deinde, ut patres spirituales coluntur à pijs auditoribus. Præterea, non potest maior honor esse, quàm quòd sint cooperarij Dei, & œconomi mysteriorum Dei. Hic caueat pastor, ne honorem spectet suum, quærendo eum per aliorum contemptum. Nam honor qui debetur ministerio, spontè sequitur fugientem. Papa se præponit Cæsaribus & Regibus, qua in re non se Christi apostolum, sed apostatam declarat, & antichristum ostendit. Christus vult suos non dominium honoris quærere, sed ministerium, quo omnibus se piè subijciant. Caueat ergo pastor, ne hanc præmij sui partem,

ter

en
ne
riatel
tur
se
co
de
Ti
anus
&
ria
næ
lur
du
cur
Ch
aua
bus
tatrut
unt
xta

tem, impuro affectu contaminet.

TERTIA pars premij est bona conscientia, quæ comitatur eum, qui fidem retinens in timore Dei facit officium, solâ gloriam Dei, & ædificationē Ecclesię spectans.

Hæc est gloriatio nostra (inquit Paulus) testimonium conscientiæ nostræ. Loquitur enim de ministerio suo. Et alibi dicit: se seruire Deo pura conscientia. Qui & diaconos hortatur, vt teneant mysterium fidei cum pura conscientia. Præcipit quoq; Timotheo suo, vt militet honestam militiam, retinens fidem, & bonam conscientiam.

Hanc conscientiam consequitur pius pastor, si, vt dixi, & ipse retineat fidem, & officium faciat sincerè, spectans Dei gloriam, & Ecclesiæ ædificationem. Huius bonæ conscientiæ iacturam faciunt, non solum qui sine legitima vocatione obtrudunt se Ecclesiæ, verumetiam qui se potius curant quàm gregem, & sua magis quàm Christi quærunt. Quales sunt omnes, qui avaritiæ causa minores parochias maioribus commutant, sine superiorum autoritate & vocatione, &c.

QUARTA pars temporalis præmij eorum ministrorū, qui fideliter & sincerè faciunt officium, est augmentum donorum, iuxta illud: Habenti dabitur, hoc est, ei qui re.
ctè uti.

Etè vtitur exiguis donis quæ habet, benedictione Dei augentur indies dona. Hoc experiuntur quotidie omnes pij ministri. Proinde Augustinus rectè dicit: Sæpè officium impertiendi, meritum est accipiendi.

Beatus Lutherus non in principio causæ Euangelij ita excelluit vt postea habuit sua quædam tenuia principia. Animaduertit indulgentiarum Papisticarum vanitatem, huic se fortiter opposuit, non cogitans de abrogando Papatu. Verùm in hac lucta augentur dona Dei Luthero, & quotidie nouis incrementis fiunt auctiora: adeò quòd tandem electum organon Dei factus sit, quo Deus suam Ecclesiam purgare ab abominandis Papistarum erroribus voluit. Hunc sanctum virum pij pastores sibi proponant, ac in timore Dei faciant officium: quod si fecerint, sentient promissionem Christi, qua promittit incrementa rectè vtentibus collatis donis, non fore inanem.

Dixi de præmio temporali pastoris piè & sanctè præstantis officium. Sequitur præmium, quod in futura vita propositum est, iuxta promissiones Dei.

De hoc præmio loquitur Petrus 1. Pet. 5. vbi hortatur Episcopos, hoc est, pastores, vt non coactè, sed voluntariè: neq;
turpis

turpis lucri causa, sed liberaliter Episcopatu fungantur. Et (inquit) cum apparuerit princeps pastorum, reportabitis immarcescibilem gloriæ coronam.

De hac corona & Paulus loquitur, cum ait: Certamen præclarum decertavi, cursum consummaui, fidem seruaui. Quod superest, reposita est mihi iusticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in die illo, &c. Et Daniel 12. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iusticiam erudiunt multos, tanquam stellæ in seculum, & in æternum.

In hoc præmium, quia bonitate Dei promissum est, & propositum pastoribus piè suo fungentibus officio, debet pastor fide intueri, & excitari ad strenuè faciendum officium. Nisi enim in hunc finem intenti fuerint pastores, fieri nullo modo potest, vt gnauiter in cursu vocationis suæ pergant: quin potius subinde deficient. Nam innumera sunt offendicula, quæ exanimare possent etiam maximè cordatos. Sæpè cum ingratis hominibus negocium est, à quibus rependitur indigna merces: longi & immensi labores, sæpè irriti: Satan peruersis suis machinationibus interdum præualet. Ergò ne frangatur aduersus pius Christi seruus, vnicum hoc re-

Q medium

medium habet vt in Christi aduentum oculos conuertat. Ita fiet, vt suum laborem, qui carere profectu videtur apud homines, gnauiter obeat: cui tanta merces apud Dominum est reposita.

Hæc sint breuiter de præmio pastoris dicta, quibus suo loco mouebitur ad sedulo præstandum officium.

QVÆ POENA SIT PASTORVM MALE FVNGENTIVM OFFICIO.

VT AVTEM magis excitetur pastor ad faciendum officium, ponat sibi ob oculos poenas neglecti officij, quæ sunt cum temporales, tum æternæ.

Temporales poenæ sunt variæ:

Quædam propriam pastoris personam attingunt, vt mala fama apud pios.

Quædam conscientiam tangunt. Qui enim perfidè officium facit, vastat conscientiam, quam postea circumfert perpetuam testem sui sceleris.

Quædam in donis fiunt iuxta illud: Ei qui non habet, auferetur ab eo quod habet: hoc est, qui donis Dei ad Ecclesiæ ædificationem non vtitur, spoliatur paulatim donis, vt cæcus factus nec suam salutem cogitet, nec aliorum curam habeat: donec tandem

tandem tradatur iusto Dei iudicio in reprobam mentem, vt probet improbanda, & improbet probanda.

Quædam in familiam redundant. Solet enim Deus impietatem ministrorum verbi punire in vxoribus, & liberis, vt apertè in exemplo Heli Sacerdotis conspicitur.

Haftenus de temporalibus pœnis, quæ leues sunt respectu spiritualium & æternarum pœnarum.

Maledictus (inquit Propheta) qui facit opus Domini fraudulenter. Quænam, quæso, pœna maledictione diuina magis pertimescenda? Notus est locus Ezechielis 3. Quum dixerò ego impio, moriendo morieris, & non admonueris eum, nec locutus fueris, vt caueat impius, vt recedat à via sua impia, vt viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Vide quanta pœna manet pastorem non facientem officium. Sanguinem, inquit, eius de manu tua requiram: hoc est, tibi imputabitur mors eius, & pœnas de te sumam, quòd fueris causa interitus & perditionis eius.

Hûc illud Gregorij: Nos super ea mala, quæ propria habemus, alienas quoq; mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi & tacentes

Q 2

vide.

videmus. Idem paulò infrà: Sanguis morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatum subditi, culpa esse propositi, si tacerit, reputatur.

Hûc & illud Ezech. 34. Væ pastoribus Israël, qui pascunt se solos.

In decretis pontificijs habetur hoc cuiusdam Patris dictum: Is qui præest, si præter voluntatem, vel præter quod in scripturis sanctis euidenter præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falsus testis Dei aut sacrilegus habeatur. Iam qua poena sit dignus qui falsum contra Deum testimonium dicit, & sacrilegè, quod Dei est, furatur, facilè est cogitare.

Has poenas cogitabit pastor, vt earum cogitatione accendatur, ad diligentiam in officio, vel in pigritia, vel metu officium negligentius faciat.

Figura quædam insignis pastorum, qui ouile Christi extruunt, & non tamen ea diligentia qua deceret sibi cauent, in fabris arcæ Nohæ proposita est. Hi enim extructa arca perierunt in diluuiò, seruato Nohe cum suis. Caueant ergò pastores, ne dum Ecclesiam suo ministerio extruunt, se ipsos fluctibus maledictionis, vel officij præstandi negligentia, vel morum prauitate obijciant.

Hæc

Hæc sunt quæ fratribus communicare hoc tempore visum est de pastore bono, vt ostenderem, qualis ipse pastor apud se, hoc est, cum secum agat solus: qualis in domo; cum vxore, liberis, & familia: qualis in conuersatione, quoties opus fuerit foris cum alijs agere: & qualis in officio Ecclesiastico esse debeat.

ORO æternum patrem Domini nostri Iesu Christi principis pastoris, vt nos faciat organa vtilia suæ Ecclesiæ, regatq; nos suo spiritu, vt ea quæ illi grata sunt faciamus: quò & pastores & oues vnum simus in Domino coniuncti vinculo dilectionis, vt ita retinentes fidem & bonam conscientiam in hoc vitæ cursu, lætiq; hinc migrantes, beata immortalitate donemur, per Dominum nostrum *IESVM CHRISTVM*, qui cum Deo patre & Spiritu sancto in vnitæte diuinitatis viuit ac regnat in omnia secula seculorum,
AMEN.

Q 3

PRO.

PROPOSI
TIONES XXXVII. DE
legitima veri cultus
Dei ratione.

I.

HOMINES AD PRAEDICA
tionem Euangelij (qua est pœnitentiæ, & remissio
nis peccatorum in nomine Christi) conuersi, &
spiritualiter renati, Deo spiritualem quendam cultum de
bent, quem soli credentes & intelligunt & prestare pos
sunt.

II.

Philosophi quidem omnibus ætatibus se torserunt,
in tradenda huius cultus ratione: & quidam ex illis, vt So
crates, Plato, Xenophon, &c. multas præclaras gnomas re
liquerunt: sed nullus eorum scientiam colendi Deum ve
ram monstrauit.

III.

Nam etsi principia quadam huius cultus, natura lu
mine viderunt philosophi: tamen priusquàm ad rem de
sumentum est, in horribiles demersi tenebras, & se & sua
doctrina sectatores miserè deceperunt: ac à vero Deo
aberrantes, creaturam & demonia coluerunt, sicuti cum
historia mundi Paulus Apostolus testatur.

Verùm

IIII.

Verum de tenebris istis suam Ecclesiam educit Dominus, pretenso verbi sui lucerna, sicuti sanctus ille Rex David testatur, cum inquit: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

V.

Huius lucerna splendore, qua ad substantiam huius diuini cultus pertinent, inquirere operaprecium est, ne vel cum Philosophis umbras inanes sectemur, vel de vno errore in alium cum Monachis, sprete lucerna caelesti, feramur.

VI.

Sunt autem quatuor quibus probe ex verbo Dei perceptis, solida cultus Dei scientia haberi potest.

1. *Regula, ad quam tanquam ad Lydium lapidem exigendus est cultus Dei.*
2. *Fundamentum.*
3. *Definitio seu Ratio.*
4. *Cultus Dei in suas quasdam formas sectio.*

VII.

Regula cultus Dei generalis est hac: Nullus cultus Deo acceptus est, nisi quem ipse Deus proprio suo verbo ordinauit ac homini commendat.

VIII.

Hanc regulam vox Dei apud Isaiam, & Dominus in

Q+

Euange-

Euangelio confirmat, cum inquit: Frustrà colunt me docentes doctrinas, mandata hominum. Et Paulus clarè damnat omnes ἐθελοθρησκείας, hoc est, cultus, quos homines bona, ut dicunt, intentione excogitant. Hùc accedit quod Paulus disertè pronunciat, impossibile esse placere Deo sine fide. Et rursus: Quicquid non est ex fide peccatum est.

IX.

Hanc ergò regulam teneant p̄j, & quiduis potius patiantur, quàm ut sinant eam sibi vlla Diabolorum, aut hominum tyrannide, hypocrisi & sophistica eripi. Nam ea amissa, omnis superstitionis & idolatrie ianua est aperta, & regnum Christi inuaditur.

X.

Vsus huius regulae est multiplex. Primum enim ea stabilitur autoritas legislatoris Dei. Nam ut in Republica, vbi liberum est cuilibet condere lege s pro suo arbitrio, autoritatem supremi domini vilescere necesse est: ita etiam in Ecclesia Dei autoritas contemnitur, quando alij alios cultus Ecclesiae obtrudunt. Quare cum hanc autoritatem sibi soli vendicat Dominus in primo praecepto, caueat puluis & cinis, ne sibi honorem diuinæ maiestatis usurpet.

XI.

Deinde, hac regula liberat nos ab errore Ethnico, Pharisaico & Papistico, ne cum illis sine modo superstitionis & ἐθελοθρησκείας cumulemus.

Præte.

XII.

Præterea nos animat hæc regula ad audacter contemnendas, & detestandas omnes paparum ac monachorum regulas ac leges, quas volunt Ecclesia obtrudere, cum infinitis penè cultus generibus, de quibus vox Dei nullum planè verbum habet. Quare utut speciosæ sunt humanæ leges de cultibus, quos ignorat verbum Dei, securè à p̄is omnibus contemnantur ac vitentur, non secus atq; serpens, qui in paradysò decepit Heuam.

XIII.

Donec enim steterit vox Dei, & regula quam sequimur, fieri aliud non potest, quàm ut omnes cultus quos non tradit verbum Dei, sint cultus demoniorum, quemadmodum & Paulus testatur.

XIIII.

Sequitur secundo loco fundamentum cultus Dei, quod in quouis homine volente Deum ritè colere, iactum esse oportet. Huius fundamenti duæ sunt partes: Cognitio Dei, & cognitio nostrî.

XV.

Cognitionem Dei consequimur duabus rebus, nimirum verbo & testimonio. Hæ enim duæ res coniunctæ docent nos, quod Deus sit fons omnis virtutis, iusticiæ, sapientiæ, veritatis, salutis: quod Deus sit ad iuuandum promptus sua natura, quod q; illi soli omnis gloria sit tribuenda.

XVI.

Qs

Quod

Quòd autem hac Dei cognitio sit pars fundamenti cultus Dei, testatur ipse Deus, Isaia 19. Cognoscent Aegyptij Dominum in die illo, & facient sacrificia & oblationem, vouebuntq; vota Domino ac reddent.

XVII.

Cognitio nostri, quam dixi alteram partem esse fundamenti cultus Dei, ex trium rerum contemplatione petenda est: nimirum ex fine creationis, ex virium presentium aestimatione, ex facilitate lapsus in peccatum.

XVIII.

Finis docet officium, quod est referre imaginem Dei in sincera pietate & iusticia vera: vires presentes docent, quòd prestare Deo debitam obedientiam minimè valeamus: lapsus frequentes nos admonent fragilitatis nostra & infirmitatis.

XIX.

Harum rerum consideratio non hypocritica, facit, ut omnem gloriandi materiam abijciamus, & nos soli diuina bonitati committamus, omni fiducia salutis coniecta in filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum. Nam ipse fons ille est, de quo Pater cœlestis vult nos aquas salutis haurire.

XX.

Tertio loco proposui cultus Dei definitionem certam tenendam esse, qualis est hac. Cultus Dei est opus mandatum

tum à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloria Dei principaliter.

X X I.

In hac definitione sunt tria, quae necessario coniuncta sunt in vero Dei cultu: opus praeceptum, fides, celebratio Dei. Nam si vnum ex his demseris, actio quantumvis speciosa, non habet rationem cultus Dei.

X X I I.

Opus praeceptum, est materia cultus Dei, sine qua cultus Dei esse non potest. Verum si quis peregrinam materiam substituatur, cultus Dei non erit. Vt inuocatio Sanctorum est opus, celebrare missam est opus, rosarium peragere est opus: sed quia à Deo non sunt praecepta, non possunt esse materia cultus Dei, sed impie potius superstitionis.

X X I I I.

Secundum, quod necessario requiritur in ratione cultus Dei, est fides. Nam opus praeceptum non est cultus, nisi fides sit eius effectrix. Castus fuit Xenocrates, castus fuit & Ioseph: utriusque castitas erat praecepta. Sed quia ille fide vacuus erat, eius castitas non fuit cultus Dei: huius vero, quia fides praecebat, cultus Deo gratissimus, qui in gloriam Dei in tota Aegyptio cessit. Similiter Dauidis militia cultus Dei fuit, Scipionis minimè.

X X I I I I.

Quod autem fides necessario requiratur, ut qua formetur opus, multae sunt rationes. PRIMAE, nullum opus placet

placet, nisi prius persona placeat, placet autem fide. *SECVNDA*, opus non placet nisi sit iustum: nunc autem ut persona iustificatur fide, ita opera, quæ facit iustificatus, iusta habentur propter fidem. *TERTIA*, fides facit ut voluntarium sit nostrum obsequium, & non veluti coactum minis legalibus, quod in cultu Dei requiritur. *QUARTA*, fides facit ut opus externum sit spiritualis cultus. Oportet enim omnem Dei cultum spiritualem esse. *QUINTA*, differentiam facit fides inter cultum verum Dei, & alias omnes superstitiones. *SEXTA*, fides tegit defectus operum & infirmitates multas, quibus alioqui contaminaretur culus Dei.

XXV.

Proinde omne opus, cui non pralucet fides, siue præceptum sit, siue liberum: impurum, superstitiosum, carnale est. Impurum, quia ex impuro corde proficiscitur: superstitiosum, quia non regitur fide: carnale, quia Spiritu Christi destituitur.

XXVI.

Phariseus in Euangelio liberalis fuit in pauperes, fuit castus, fuit sobrius, ex iustè partis vixit. Hac, si præceptum tantum consideres, præclara fuerunt omnia: sed, quia vacuus erat fide, omnia ista sunt impuritate animi contaminata, atq; idè abominabilia coram Deo. Contrà autem Cornelij aulici eleemosina, castitas, sobrietas, iusticia, placuerunt Deo, ut spiritualis cultus. Nam pralucebat fides.

XXVII.

Hinc

Hinc facile est iudicare, quid sit sentiendum de operibus, quæ Papa ut cultum Dei, tyrannide, Sophistica, & hypocrisi tuetur, qualia sunt monastica vita, vota impuri coelibatus, aqua lustrali aspergi, inungi vuguento pontificio, inuocare Sanctos, peregrinari ad loca longinqua religionis ergò, adorare reliquias Sanctorum, missare pro viuis & mortuis, circumgestare panem, reponere panem intra cancellos ut adoretur, & eius generis penè infinita: quæ omnia sunt apertissimi characteres Antichristi.

XXVIII.

Huiusmodi itaq; Papalia opera qui ponit in cultu Dei, quid sit cultus Dei nunquam didicit. Nam nihil in ijs est, quod ad cultus Dei rationem pertinet. An non apertè contra regulam suprà traditam pugnant? An non omnibus partibus destituuntur, quæ requiruntur in vera cultus Dei ratione? Quare ista relinquamus Sathana Toparcha, hoc est, Antichristo: & nos sequamur facem verbi Dei, quæ sola nobis veram viam cultus salutaris monstrat.

XXIX.

Tertium definitionis cultus Dei membrum fecimus, ut opus præceptum ex fide factum, tendat in celebrationem gloriae Dei. Ut enim à fide proficisci debet omnis cultus Dei: sic tendat in gloriam Dei principaliter necesse est, ita ut gloria Dei sit vltimus finis operis.

XXX.

Hoc confirmatur Isaia dicto: Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formaui eum,
feci

feci eum. Et Dominus apud Mattheum: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum cœlestem. Hâc & illud Augustini aduersus Iulianum: Noueris itaq; non officijs, sed finibus à vicys discernendas esse virtutes. Officium autem est quod faciendum est: finis verò propter quod faciendum est. Cùm itaq; facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, sed non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur.

XXXI.

Etsi autem vltimus & principalis finis cultus Dei, est gloria Dei, tamen nihil prohibet gradus esse mediõrum finium, qui vltimo destinantur. Dauid militat, ut defendat ciues: defendit ciues, ut incolumis sit Respublica: vult incolumem Rempubicam, ut doctrina religionis conseruetur, & propagetur: idq; idè vt Deus glorificetur.

XXXII.

Postremum, quod spectandum in cultu Dei proposui, est eius in suas formas seu potiùs modos sectio. Hæc sectio idè obseruanda est diligentius, quia non solum ostendit quàm latè pateat cultus Dei, verumetiam errorem eorum confutat, qui ociosos homines, propterea quòd non attingant Rempubicam, solos Deum in suo ocio colere existimant: quasi non multò melius militi, iudici, marito, &c. pateret via ad colendum Deum, quàm ocioso ventri, qui fumos auro commutat.

XXXIII.

*In vniuersum itaq; cultus Dei duplex est: Internus
& exter-*

& externus, quorum posterior sine priori, cultus rationem non habet. Prior est animi: posterior est corporis.

XXXIII.

Vterq; Deo iuste debetur. Nam quod ad animam, creauit hominem ad imaginem suam, & corpus finxit ex limo terræ, ac omnes vires contulit ac conseruat. Huc illud Pauli: Glorificate Deum in corpore vestro, & in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

XXXV.

Vt internus cultus est motus cordis purificati fide, congruens cum lege Dei: ita externus est actio externa, qua motu cordis regitur, congruens ad normam voluntatis Dei. Vterq; differentias recipit, iuxta gradus præceptorum decalogi, & discrimina vocationum in statibus à Deo approbatis, hoc est, in æconomico, politico, & Ecclesiastico. Hi enim tres status, soli approbantur à Deo cum omnibus artibus & officijs, quæ faciunt ad eorum incolumitatem conseruandam.

XXXVI.

Hæc varietas cultus diuini non euertit, quod supra tradidimus, videlicet quod omnis cultus Dei sit spiritualis. Hæc enim differentia non sumitur à qualitate operis, sed à qualitate animi, qui agitur spiritu Dei. Propter hunc spiritus motum, omne opus factum ex fide in celebrationem Dei, dicitur & est spiritualis cultus.

Solos

PROPOSITIONES.
XXXVII.

*Solos enim hos cultores requirit Pater cœlestis, teste
filio, qui eum colunt in Spiritu & veritate, hoc est, qui veris
motibus Spiritus sancti aguntur, ad præstandam
Deo obœdientiam, cum communem cum
omnibus p̄ys, tum propriam cuiusq;
in sua vocatione.*

INDEX

INDEX RERVM

129

QVAE IN HOC LI.
BELLO EXPLI-
CANTVR.

INSTITVTIO pastoris quatuor constat partibus,
pagina 1

PRIMA PARS.

Vita pastoris priuata & solitaria 2
Necessitas puritatis in vita pastoris, pag. 3
Puritas duplex: Animi & corporis, pag. 4

1.

Quae ad animi puritatem requiruntur ibid.

1. MENS non renatorum qualis, pag. 5

Mentis vox tria complectitur ibidem

Dictum S. Maximi 6

Impuritas mentis quotuplex ibid.

Purgatio mentis ibid.

Ordinatio lectionum sacrarum in Ecclesia 8

Fructus pia lectionis 9

Basilii magni Psalmos alternatim cani ordinauit ibid.

Vtilitas Psalmorum ibid.

Consilium, 1. De lectione Psalmorum 10

2. De versione Georgij Maioris ibid.

3. De libris noui testamenti praecipue legendis 11

4. De libris veteris Testamenti praecipue legendis

ibidem.

R

5. De

este
eris

EX

INDEX.

5. De corpore doctrina scripto à Philippo Melanch-
tone 12
6. De alijs Philippi commentarijs 13
7. De aliorum commentarijs postea legendis *ibid.*

II. COGITATIONVM principia & causa 14

Neceſſitas vitandi malas cogitationes 15

Bernhardus de cogitationibus 16

Causa pernicioſarum cogitationum particulares *ibid.*

Remedia contra tentationes à Diabolo ortas in doctrina 17

Cogitationes à ſenſibus orta 18

Senſus fenestra mortis *ibid.*

Fenestra viſus *ibid.*

Occluſio eiusdem 19

Fenestra auditus 20

Occluſio eiusdem 21

Cogitationes orta à memoria & earum remedium *ibid.*

Cogitationes orta à complexione hominis cum
remedijs *ibidem*

Remedium generale aduerſus malas cogitationes 22

III. AFFECTVS & eorum differentia *ibid.*

Corporalium affectuum origo & effecta 23

Auaritia tres fines 24

1. Voluptas & eius remedia 25

2. Κενοδοξια & eius remedia 26

3. Metus futura inopia & eius remedia 28

Animales affectus & eorum genera 30

1. Ira triplex 31

Ira vitioſa remedia 32

2. Concupiſcentia ſpecies 33

Macarius

INDEX.

<p>ech- 12 13 bid. 14 15 16 bid. 17 18 bid. bid. 19 20 21 bid. lem 22 bid. 23 24 25 26 28 30 31 32 33 rius</p>	<p><i>Macarius de concupiscentia</i> 36</p> <p>IIII. <i>VOLUNTAS, & eius modi.</i> 37</p> <p>V. <i>STVDIVM</i> 38</p> <p style="text-align: center;">II.</p> <p><i>CORPORIS disciplina</i> 38</p> <p><i>Exercitia corporis</i> 39</p> <p style="padding-left: 20px;">1. <i>Epicureum</i> <i>ibid.</i></p> <p style="padding-left: 20px;">2. <i>Pharisaicum</i> 40</p> <p style="padding-left: 20px;">3. <i>Politicum</i> 41</p> <p style="padding-left: 20px;">4. <i>Christianum</i> <i>ibid.</i></p> <p><i>Precandi formula pro conseruanda hac vita innocentia</i> 44</p> <p>SECVND A PARS OCTO DISCIPLINAE <i>domesticae capita continet.</i> 54</p> <p>I. <i>Qualis vxor ducenda parrocho.</i> 46</p> <p>II. <i>Affectus pastoris erga vxorem</i> 53</p> <p>III. <i>Instructio vxoris.</i> 54</p> <p>IIII. <i>Educatio liberorum</i> 57</p> <p>V. <i>Tractatio familiae seruatorum & ancillarum</i> 62</p> <p>VI. <i>Cura & prouidentia de victu & necessarijs</i> 64</p> <p>VII. <i>Liberalitas in pauperes</i> 66</p> <p style="text-align: center;">R 2</p> <p style="text-align: right;">VIII. T</p>
---	--

I N D E X.

VIII. Totius domus precandi ratio & tempus	73
Precandi formula	75

T E R T I A P A R S.

De conuersatione pastoris politica & externa:	76
---	----

I.	Quid in vita communi spectandum sit pastori	78
----	---	----

1.	Conuersatio cum maioribus, paribus, inferioribus	78
----	--	----

2.	Moderatio, 1. In vestitu	81
----	--------------------------	----

	2. In gestibus	87
--	----------------	----

	3. In sermone	90
--	---------------	----

	4. In conuiujs.	
--	-----------------	--

3.	Candor in contractibus	109
----	------------------------	-----

II.	Quid in cœtu Ecclesiastico spectandum	111
-----	---------------------------------------	-----

III.	Quid spectandum in consilijs & deliberationibus	115
------	---	-----

1.	De doctrina controuersa.	116
----	--------------------------	-----

2.	De ministerio	118
----	---------------	-----

3.	De his quæ ad utrunq; referuntur	ibid.
----	----------------------------------	-------

Q U A R T A P A R S.

De officio pascendi oves Christi	122
----------------------------------	-----

I.	Quodnam sit pastoris officium	124
----	-------------------------------	-----

1.	Docere gregem Christi verbum Dei	144
----	----------------------------------	-----

2.	Administrari illi Sacramenta	176
----	------------------------------	-----

3.	Regere ipsum disciplinæ	184
----	-------------------------	-----

	4. Preca-	
--	-----------	--

INDEX.

131

73	4.	<i>Precari pro grege</i>	203
75	5.	<i>Curam pauperum habere</i>	208
76	6.	<i>Formam gregis esse</i>	210
78	II.	<i>Quenam sit potestas pastoris</i>	211
10-	1.	<i>Iuris</i>	213
78	2.	<i>Officij</i>	214
10-	3.	<i>Iusti & aequi</i>	216
78	5.	<i>Facti</i>	ibid.
81	III.	<i>Quodnam sit pramium rectè prestiti officij</i>	218
87	1.	<i>Temporale</i>	219
90	2.	<i>Aeternum</i>	224
09	IIII.	<i>Qua sit pœna neglecti officij</i>	226
111	1.	<i>Temporalis</i>	ibid.
112	2.	<i>Aeterna & spiritualis</i>	227

FINIS.

ERPHORDIAE.

Esaias Mechler excudebat ad deauratam
tam crucem ante pontem
Mercatorum.

Anno M. D. LXXXV.

